

Merilla Kivineva

BARBAAREISTA SIVISTYVIKSI PIKKUSISARIKSI

Japani ja japanilaiset kommodori Matthew C. Perryn matkakertomuksessa (1856)

Yleisen historian pro gradu -tutkielma

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

24.7.2017

SISÄLLYSLUETTELO

ABSTRAKTI

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset.....	1
1.2 Alkuperäislähde ja aiempi tutkimus.....	3
1.3 Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat.....	9
1.4 Orientalismi, Toiseus ja käsitteiden kritiikki.....	12

2 TAUSTAA

2.1 Tokugawa-kauden Japani.....	18
2.2 Amerikkalainen identiteetti.....	23
2.3 Kommodori Matthew Perry ja lähtö Japaniin.....	27

3 MITÄ JAPANISTA TIEDETTIIN ENNEN MATKAA.....

33

4 LEW CHEW JA KIINA

4.1 Poliittikka Lew Chewllä.....	41
4.2 Likaiset kiinalaiset ja kierot lewchewläiset.....	46

5 JAPANI

5.1 Ensimmäiset neuvottelut.....	54
5.2 Toiset neuvottelut.....	64
5.3 Kohtaamisia japanilaisten kanssa.....	75
5.4 Uskonto, tiede ja taide.....	84

6 AMERIKKALAISTEN OMAKUVA MATKAKERTOMUKSESSA.....

90

7 PÄÄTÄNTÖ.....

97

Lähdeluettelo.....

103

Liitteet.....

107

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Merilla Kivineva	
Työn nimi – Title Barbaareista sivistyviksi pikkusisariksi. Japani ja japanilaiset kommodori Matthew C. Perryn matkakertomuksessa (1856).	
Oppiaine – Subject Yleinen historia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Heinäkuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 108
Tiivistelmä – Abstract <p>Yhdysvaltain kommodori Matthew C. Perry purjehti Japaniin vuosina 1853 ja 1854 tavoitteenaan solmia aiemmin sulkeutuneen maan kanssa yhteistyösopimus. Hän koosti matkasta runsaan matkakertomuksen, jossa kuvaillaan matkaa, neuvotteluja ja matkalla kohdattuja kansoja.</p> <p>Pro gradu -tutkielmassani selvitän, millaisen kuvan Perryn nimissä julkaistu matkakertomus antoi Japanista ja japanilaisista, miten japanilaiset suhteutuivat muihin idän kansoihin ja mitä kuvaus lopulta kertoi amerikkalaisista itsestään. Lähiluvun ja diskurssianalyysin keinoin tulkitsen Perryn ja hänen miehistönsä kuvauksia vieraasta maasta, josta aiempaa tietoa oli saatavilla hyvin rajoitetusti. Alkuperäislähde on kirjoitettu oman aikansa tyyliin muita kulttuureja vahvastikin arvottavasti.</p> <p>Aiempi kuva Japanista oli sulkeutunut ja barbaarinen. Matkan edetessä kuva muuttui ja Japanista saatiin paljon myös täysin uutta tietoa. Matka muutti Japanin asemaa maiden välisessä hierarkiassa, sillä hyvällä käytöksellään ja puhtaudellaan yllättäneet japanilaiset kiilasivat oitis kiinalaisten edelle amerikkalaisten silmissä. Matkalla tutustuttiin myös lewchewläisiin, aiemmin melko tuntemattomaan kansaan. Lew Chew tunnetaan nykyään Okinawana eli osana Japania, mutta vielä tässä vaiheessa saari oli oma kuningaskuntansa, joskin hallinnollisesti Kiinan ja Japanin ristipaineessa.</p> <p>Amerikkalaiset toivottivat Japanin tervetulleeksi sivistyneiden kansojen perheeseen, mutta lapsen asemassa. Japanilla ja sen kansalla nähtiin olevan paljon potentiaalia, mutta matkaa aikuisuuteen eli täyteen sivistykseen oli vielä. Yhdysvallat voisi ohjata maata kohti tätä täyttää sivistystä. Amerikkalaiset siis katsoivat Japania – ja koko muutakin itää – edelleen alaspäin. Matka vahvisti amerikkalaisten käsitystä omasta paremmuudestaan ja mielikuvaa kotimaastaan sivistyksen huippuna.</p> <p>Toiseus ja identiteetti ovat tutkielmani kannalta tärkeitä käsitteitä. Amerikkalaiset peilasivat omaa identiteettiään Japaniin ja pitivät itää Toisena.</p>	
Asiasanat – Keywords Japani, Yhdysvallat, Matthew C. Perry, Tokugawa-kausi, Edo-kausi, identiteetti, Toiseus, 1800-luku, matkakertomus, orientti, orientalismi, kulttuuridiplomatia, kulttuurihistoria	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopiston kirjasto, JYX-julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman aihe ja tutkimuskysymykset

Tutkin pro gradu -tutkielmassani Japanin avaamista 1800-luvun puolivälissä käyttäen lähteenäni matkakertomusta ”Narrative of the expedition of an American squadron to the China seas and Japan, performed in the years 1852, 1853, and 1854, under the command of Commodore M. C. Perry, United States Navy, by order of the government of the United States”. Kommodori Matthew C. Perry matkasi vuosina 1853 ja 1854 Japaniin tavoitteenaan muodostaa diplomatiasuhde aiemmin hyvin sulkeutuneen maan kanssa. Perry sai matkan ansiosta maineen suljetun Japanin avaajana ja tuo maine elää edelleen.

Matkan selostus sekä tässä että koko tutkielmassa on yksinkertaistettu, eikä yksittäisten laivojen tutkimusmatkoja pienille saarille tai muille alueille eritellä. Yhteensä kymmenen alusta seilasi Aasian merillä, aina pienemmissä ryhmissä ja omia tehtäviään hoitaen. Iso osa näistä pienemmistä tutkimusmatkoista on tutkielmani kannalta irrelevantteja, joten olen selkeyden vuoksi jättänyt ne pois. Keskityn vain matkan suurimpiin päämääriin ja matkakohteisiin. Liitteessä 1 näkyvät Japanin pysähdyspaikat ja lisäksi laivojen muita reittejä. Liite havainnollistaa paitsi maantiedettä, myös laivojen liikkeitä.

Perry ja suurin osa laivueesta oli matkalla noin kaksi vuotta. Kommodori lähti laivueineen matkaan 24. lokakuuta 1852 suuntanaan Aasia. Matka kulki Madeiran, Hyväntoivonniemen, Mauritiuksen ja Singaporen kautta. Singaporesta purjehdittiin vielä Kiinaan ennen matkaa Japanin merille. Amerikkalaisilla oli intressejä myös Kiinassa, jossa riehui Taiping-kapina (1850–1864), jonka pelättiin vaikuttavan Kiinan ja Yhdysvaltain kaupankäyntiin. Laivue jakautuikin matkan aikana useampaan osaan, kun osaa laivoista tarvittiin esimerkiksi Kiinassa.

26.5.1853 laivue saapui nykyiselle Okinawalle, joka tuolloin oli vielä suhteellisen itsenäinen kuningaskunta Lew Chew. Saarella arveltiin olevan siteitä Japaniin, joten se nähtiin tärkeänä pysähdyspaikkana. Lisäksi Perry tahtoi aidosti vakiinnuttaa diplomatiasuhteet myös tämän saarivaltion kanssa. Saarta pidettiin tukikohtana, josta käsin vierailtiin myös muilla lähialueilla, kuten Boninsaarilla. Japanin vesille amerikkalaiset saapuivat 8. heinäkuuta ja lähtivät pois jo 17.7. Lyhyt vierailu aiheutti paniikkia niin Japanin siviileissä kuin virkamiehissäkkin. Eristäytynyt maa joutui taipumaan valtaviin alusten edessä ja neuvottelemaan ulkomaalaisten kanssa. Japaniin luovutettiin presidentti Fillmoren kirje. Mitään ei allekirjoitettu, mutta keskusteluyhteys avattiin. Perry lupasi palata seuraavana noin vuoden kuluttua varsinaista sopimuksen laatimista ja allekirjoittamista varten.

Välissä purjehdittiin jälleen Lew Chewlle ja Kiinaan. Uusi matka Japaniin koitti nopeammin kuin oli suunniteltu, sillä Perry pelkäsi Ranskan ja Venäjän sekaantuvan maan avaamiseen. Perry purjehti takaisin Japanin vesille jo 11. helmikuuta 1854. Japani oli kaaoksessa maata hallitsevan shogunin kuoltua, mutta sen näyttämistä maa pyrki välttämään. Toinen visiitti olikin paljon pidempi ja vähemmän jännitteinen kuin aiempi. Nyt amerikkalaiset tutustuivat maahan enemmän, valmistelivat sopimusta, tarkastivat avattavat satamat ja niin edelleen. Rauhan ja ystävyyden takaava Kanagawan sopimus lähetettiin kohti Yhdysvaltoja 4.4., mutta Perry ja muutama laiva olivat maassa kesäkuun loppuun saakka. Kotimatkalle he lähtivät vasta 28. kesäkuuta, silloinkin jälleen Lew Chewn ja Kiinan kautta. Perry saapui New Yorkiin 12.1.1855 oltuaan merillä yli kaksi vuotta.

Perryn sopimukseen ei sisällynyt mainintaa laajemmasta kaupankäynnistä, mutta Perry otti asian ensimmäisenä amerikkalaisena esiin Japanin kanssa. Vaikkei Kanagawan sopimukseen kirjattu merkintää maiden välisestä laajasta kaupankäynnistä, oli sopimus kuitenkin tärkeä pohja kauppasopimukselle, jonka yhdysvaltalainen konsuli Townsend Harris solmi Japanin kanssa vuonna 1858. Kanagawan sopimus avasi Japanin yhteistyölle ja lopulta kaupankäynnille myös muiden maiden kanssa, sillä Yhdysvaltain sopimuksen jälkeen myös muiden maiden oli helpompi perustella Japanille sopimusten solmimista.

Perryn ja laivaston matkaan liittyy monia kiinnostavia ja osin kiistanalaisiakin asioita. Perry ei avannut Japania väkivalloin, mutta kylläkin väkivallalla uhaten. Vain reilut kymmenen vuotta aiemmin Kiina oli joutunut solmimaan epäedullisen sopimuksen oopiumisodan päätteeksi Iso-Britannian kanssa ja myös Kanagawan sopimuksen eettisyys voidaan kyseenalaistaa. Japani solmi epäedullisen sopimuksen paineen alla, sillä shogunin kuolema sekoitti maan poliittista tilannetta, jota sodan uhka vaikeutti entisestään.

Pro gradu -tutkielmassani en kuitenkaan keskity kauppasopimuksen sisältöön tai eettisyyteen, sillä niitä on tutkittu jo paljon. Sopimuksia ja muita avaintapahtumia tulen käsittelemään sen verran kuin aineisto ja tutkimuskysymykseni vaativat sekä selkeyttääkseni tapahtumien kronologiaa ja motiiveja ajanjaksoa tuntemattomalle lukijalle. Ensisijaisesti olen kiinnostunut kuvailusta ja diskursseista, eli siitä, miten japanilaisia ja japanilaisuutta kuvailtiin amerikkalaisten toimesta.

Tutkimuskysymykseni rajautuvat sekä japanilaisista että amerikkalaisista saatavaan kuvaan. **(1)** Miten japanilaisia ja japanilaisuutta kuvailtiin? **(2)** Miten japanilaiset vertautuivat muihin itäisiin kansoihin, kuten kiinalaisiin ja lewchewläisiin? **(3)** Mitä nämä kuvaukset kertovat amerikkalaisista itsestään ja siitä miten he näkivät itsensä?

Keskityn erityisesti siihen, **(1)** miten japanilaisten politiikkaa kuvailtiin (neuvottelut, poliittinen

päätöksenteko), (II) miten japanilaisia kuvattiin kansana (fyysiset piirteet, tavallinen kansa) sekä (III) miten kulttuuria kuvattiin (erityisesti uskonto ja taide).

Ulkonäön kuvailu ja erilaisten rotupiirteiden arvioiminen oli tuohon aikaan tavallista. Varsinainen tieteellinen rasismi tai eugeniikka ei vielä laajassa mittakaavassa kukoistanut, mutta niitä kohti oltiin menossa. Ihmisroduista puhuttiin jo yleisesti ja siksi sana *race* esiintyy alkuperäislähteessäkin useasti viitaten niin eri kansoihin kuin ihmisrotuihinkin. Ensimmäinen kysymys liittyykin tiiviisti tähän käsitykseen eri ihmisrotujen fyysisistä ominaisuuksista, joiden uskottiin jopa kertovan kyseisen rodun kyvykkyydestä tai älystä. Myös alkuperäislähde kuvailee tarkasti ihmisten ulkonäköä esimerkiksi kallon muotoa arvioiden ja vertaillen Aasian kansoja eurooppalaisiin.

Toinen kysymys suhteuttaa japanilaiset muihin itäisiin kansoihin. Kyseisellä aikakaudella maiden rajat eivät olleet yhtä selkeitä kuin nykyään. Yhdysvaltalaiset kuitenkin erottivat vierailukohteensa kolmeksi eri maaksi ja kansaksi: kiinalaiset, japanilaiset ja lewchewläiset. Sekä Lew Chew että Japani olivat Yhdysvalloille uusia tuttavuuksia ja niiden kansat tuntemattomia, joten keskityn niiden kuvaamiseen. Lyhyen maininnan alkuperäislähteessä saavat myös ainut, Japanin alkuperäiskansa. Kuvaus on kuitenkin niin lyhyt, muutaman lauseen mittainen, ettei ainuja voi lukea mukaan vertailtaviin kansoihin. Kiinalaiset ovat mukana vertailun vuoksi. Kiina oli jo tässä vaiheessa Yhdysvalloille tärkeä kauppakumppani ja siksi kiinalaiset olivat kansanakin suhteellisen tuttu. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole avata Kiinan kauppaa tai maiden välisiä suhteita sen tarkemmin, vaan ainoastaan esimerkinomaisesti näyttää lukijalle, miten eri ihmisryhmistä puhuttiin.

Viimeinen kysymys liittyy teoriaan havainnon kaksisuuntaisuudesta. Kolmas tutkimuskysymys on myös laaja. Sen ei voi olettaa koskevan keskivertoamerikkalaista tai kertovan millaisena koko kansakunta itsensä näkee, etenkin, kun Yhdysvallat oli tässä vaiheessa vielä suhteellisen nuori ja murroksessa oleva maa ja kansakunta. Tässä tapauksessa “amerikkalaisuus” siis tarkoittaakin matkaajien ja kirjoittajien itsensä kaltaisia henkilöitä – länsimaalaisia, itseään sivistyneinä pitäviä, suhteellisen tärkeitä ja korkea-arvoisia virkamiehiä.

Vastaus viimeiseen kysymykseen löytyy osittain rivien välistä. Koska se perustuu vahvasti tulkinnalle, painotan tutkielmassani eniten kahta ensimmäistä kysymystä. Tämä näkyy myös määrällisesti, sillä japanilaiset ja lewchewläiset saavat enemmän tilaa, kun amerikkalaisten identiteettiä käsittelen vain yhdessä luvussa.

1.2 Alkuperäislähde ja aiempi tutkimus

Pro graduni alkuperäislähteenä toimii kommodori Matthew Calbraith Perryn johtamasta matkasta

kirjoitettu kirja. Matkan aikana päiväkirjoja pitivät Perryn lisäksi useat muut miehistön jäsenet. Näistä päiväkirjoista ja muistiinpanoista koottiin useamman sadan sivun mittainen teos ”Narrative of the expedition of an American squadron to the China seas and Japan, performed in the years 1852, 1853, and 1854, under the command of Commodore M. C. Perry, United States Navy, by order of the government of the United States”, joka ilmestyi ensimmäisen kerran jo vuonna 1856 eli vain kaksi vuotta matkan jälkeen. Lisäksi moni miehistön jäsen julkaisi Perryn harmiksi ja kielloista huolimatta omia päiväkirjojaan ja muistojaan matkalta¹, mutta näitä päiväkirjoja en käytä omassa tutkielmassani. Käytän alkuperäislähteestäni yksinkertaisesti termiä matkakertomus pitkän nimen sijaan.

Matka ja tarinat Japanista vetosivat ihmisten mielikuvitukseen, joten kongressi päätti myöntää varoja yksityiskohtaisen, virallisen teoksen julkaisemiseen jo samana vuonna, kun laivue kotiutui. Raporttien ja päiväkirjojen yhdistäjäksi ja puhtaaksikirjoittajaksi Perry valitsi kirkkoherra Francis L. Hawksin, joka oli tunnettu historiateosten ja biografioiden kirjoittaja. Apulaisena oli myös Robert Tomes, lääkäri ja biografiakirjailija, joka ei tosin saa mainintaa kirjan lehdillä lainkaan. Myös Perry auttoi kirjoitustyössä ja hänet onkin merkitty kirjan viralliseksi tekijäksi. Teoksen alkusivuilla on erillinen vakuutus, jossa kommodori kertoo kirjan valmistuneen hänen valvonnassaan ja hänen ottavan kaiken vastuun teoksen sisällöstä.²

Vaikka tekijät oivallisia kynäniekkoja olivatkin, oli aikataulu epäinhimillinen ja työmäärä valtava. Niinpä kirjaa on kritisoitu turhan viralliseksi ja vaikealukuiseksi. Sitä se paikkapaikoin onkin tekstin tason vaihdellessa paljon ja kerronnan poukkoillessa. Perry julkaisi yksin vielä kaksi jatko-osaa kirjalle vuonna 1857. Toinen osa koostui esseistä, jotka käsittelivät geologiaa, hiilen laatua, kasvistoa, eläimistöä ja rannikoiden tutkimista. Kolmas osa taas keskittyi aikanaan navigoinnissa käytettyyn eläinratavaloon.³ Omana lähteenäni käytän kuitenkin vain sarjan ensimmäistä osaa. Kaksi myöhempää osaa keskittyvät hyvin spesifeihin asioihin, eivätkä vastaa tutkimusintresseihini.

Miksi valita lähteeksi kritisoitu järkäle, kun tarjolla olisi useita matkapäiväkirjoja miehistöltäkin? Syynä on teoksen virallisuus. Teos on kongressin tuella julkaistu ja sen kirjoittajaksi on merkitty matkaa johtanut kommodori Perry. Teos kertookin matkan virallisen puolen, eli matkan johtajan, hankkeen päähenkilön ja Amerikan näkökulman. Samalla teos on klassinen amerikkalainen matkakertomus, joka sisältää paljon kuvia, aiempaa tietoa kohdemaasta sekä kuvauksen matkasta.⁴ Olen kiinnostunut nimenomaan virallisesta tiedosta, jopa tietyllä tapaa tiedottamisesta, jota tällä

1 Wiley 1990, 463-464.

2 Perry 1856, kansilehti, vi; Walworth, 1966, 231-232; Wiley 1990, 462.

3 Walworth, 1966, 231; Wiley 1990, 462, 464.

4 Walworth 1966, xiv; Wiley 1990, 464.

matkakertomuksella tehtiin. Koska mukana olivat näkyvästi kongressi ja yksi Yhdysvaltain arvostetuimmista laivaston kommodoreista, voi teoksen nähdä osana virallista tietoa, jota matkasta haluttiin tarjota. Teos myös päivitti aiempaa Japani-tietoutta ja Perry tiedosti tämän.

Vaikealukuisuuden ja pituuden lisäksi teosta voi kritisoida puolueellisuudesta. Joitakin asioita ja tapahtumia kaunisteltiin amerikkalaisten hyväksi. Myöskään lukuisista kuolemista, jotka tapahtuivat joko luonnollisista syistä, juopottelusta tai onnettomuuksien seurauksena, ei kerrottu.⁵ Teos on siis hiottu varsin tarkkaan vastaamaan sitä, millaisena Perry on halunnut matkan näyttää. En kuitenkaan koe, että tämä vaikuttaa omiin päätelmiini tai tutkimuksen mielekkyyteen. Raportoinnin taso tai edes vilpittömyys eivät liity tutkimusintresseihini, jotka kohdistuvat enemmän vieraan kansan kuvaamiseen kuin esimerkiksi poliittisiin kiemuroihin. Aikakaudelle ominaista on, että vieraan maan kuvaukset tehtiin suorasukaisesti. Niinpä uskon kuvausten Japanista ja japanilaisista olevan niin todenmukaista kuin mahdollista, joskin kirjoittajien kautta subjektiivisia. Nykyään tällaiset kuvaukset eivät tietenkään olisi mahdollisia, mutta 1800-luvun ilmapiirissä rodullisten piirteiden arvottamista ei nähty ongelmallisena. Näitä tuskin on mietitty myöskään kirjaa koostaessa, vaan siistiminen on koskenut esimerkiksi poliittista puolta.

Teos on koottu Perryn johdolla ja suureksi osaksi hänen omien päiväkirjamerkintöjensä pohjalta, joten Perryn henkilökohtaiset mielipiteet varmasti näkyvät lopputuloksessa. Myös muiden mukana olleiden virkamiesten päiväkirjamerkintöjä on hyödynnetty. Lisäksi mukana on lukuisia piirroksia sekä muutamia virallisia kirjeitä ja puhtaaksikirjoitettuja keskusteluja. Käytössäni on Dover Publicationsin vuonna 2000 julkaisema, yli 500-sivuinen näköispainos alkuperäisestä teoksesta. Muutamaa kuvaa on pienennetty ja kahden kuvan paikkaa vaihdettu keskiosasta kansilehtiin, mutta muuten teos on autenttinen näköispainos alkuperäisestä. En esittele tutkielmassani esimerkiksi kuvia, vaan keskityn sanalliseen ilmaisuun.

Alkuperäismerkintöjen todenmukaisuuteen vaikuttavat monet asiat. Päiväkirjamerkinnät olivat liki ainoita, joita laivalla saattoi tehdä. Kirjeitä oli paitsi vaikea lähettää merillä, myös niiden kirjoittaminen kotopuoleen oli luvanvaraista – kirjeen sai lähettää Perryn luettua sen läpi ja hyväksytyä. Lehdistöön ei saanut olla yhteydessä. Kaikkien tekstien katsottiin olevan valtion omaisuutta, kunnes merivoimille annettaisiin lupa julkaista ne.⁶

Tällaisen sääntökokoelman vaikutus tekstien sisältöön on pakko huomioida. Kenties osa ei halunnut kirjoittaa mitään ylempiä tahoja loukkaavaa, eikä kaikkein henkilökohtaisimpia asioita välttämättä kirjoitettu ylös. Tieto julkaisusta on voinut vaikuttaa tekstien sisältöön ja muotoiluun. Kirjan

5 Walworth 1966, xiv; Wiley 1990, 465.

6 Perry 1856, 79; Wiley 1990, 125.

kokoamisvaiheessa on saatettu jättää pois turhiksi koettuja merkintöjä ja kirjoittaa enemmän tärkeämmiksi tai mielenkiintoisemmiksi koetuista. Kaikki eivät myöskään määräyksistä huolimatta luovuttaneet aineistojaan⁷. Lisäksi päällekkäisiä merkintöjä on varmasti ollut paljon, joten Hawksin on pitänyt päättää, kenen näkökulmasta ja kenen merkintöjen pohjalta hän minkäkin asian kertoo. Mukana on myös keskusteluja, joiden aitoudesta ei ole tietoa – oliko mukana kirjuri, joka otti kaiken ylös samaan aikaan, vai pohjautuivatko “keskustelut” myöhemmin kirjoitettuihin päiväkirjamerkintöihin?

Kulttuurihistorioitsija Peter Burke muistuttaa, että päiväkirjojen kaltaisiin kirjoitettuihin lähteisiin tulee suhtautua varauksella. Kaikki tällaiset lähteet eivät ole rehellisiä muisteloita, vaan ne saattavat pyrkiä vaikuttamaan ja muokkaamaan myös muiden muistia eli ymmärrystä tai tietoa asiasta. Muistoista kirjoitettujen tekstien lukeminen ei ole muiston itsensä lukemista. Muisto on käännetty tekstimuotoon ja se on siksi käynyt läpi muutoksen.⁸ Tämä täytyy pitää mielessä myös Perryn matkakertomusta tulkitessa.

Aiempi tutkimus Japanista on laajaa ja sitä on tehty pitkään. Esimerkiksi nykyisen Foreign Affairsin varhainen edeltäjä *The Journal of Race Development*⁹, joka nimestään huolimatta keskittyi maiden välisiin suhteisiin, kirjoitti paljon Japanista jo 1900-luvun alussa. Vuonna 1912 teemana tuntuu olleen Japani. Valtaosa, huhtikuun numerossa jopa jokainen artikkeli, käsittelivät Japania. Artikkeleissa käsitellään Yhdysvaltain ja Japanin suhteita esimerkiksi maahanmuuton kautta, mutta useampi artikkeli käsittelee myös Japanin voimapolitiikkaa ja valloituksia Mantšuriassa ja Koreassa.¹⁰ Japani on siis ollut kiinnostava akateeminen tutkimuskohde jo hyvin pitkään.

Koska Itä-Aasian ja Yhdysvaltain suhteet ovat olleet usein mutkikkaat, on niitä myös tutkittu paljon. Japanin lisäksi kiinnostus on kohdistunut esimerkiksi Kiinaan, Filippiineihin ja Koreaan. Edwin O. Reischauer on yksi tutkimuksen uranuurtajista Japanin historian saralla. Japanin historiasta hän kirjoitti jo 1940-luvulla teoksen *Japan: Past and present* (1946). 1960-luvulla hän kirjoitti Yhdysvaltain ja Japanin välisistä suhteista teoksissaan *The United States and Japan* (1965) ja tutki Japania ja Japanin historiaa muutenkin kattavasti pitkän uransa aikana. Myös Akira Iriye on ansioitunut tutkija ja edustaa omalta osaltaan tärkeää tekijää maiden välisessä tutkimuksessa: Iriye on itse japanilainen ja näin ollen kielitaitoinen. Sekä englannin että japanin kielen ymmärtäminen avaa tutkimuksia aivan uudella tavalla, kun molemmat osapuolet pääsevät ääneen. Myös Iriye on

⁷ Wiley 1990, 463.

⁸ Burke 1997, 47.

⁹ *The Journal of Race Development* ilmestyi vuosina 1910–1919, kunnes vuonna 1919 muutti nimensä ja alkoi ilmestyä nimellä *The Journal of International Relations*. Julkaisun nimi muuttui jälleen vuonna 1922, kun *The Journal of International Relations*ia seurasi *Foreign Affairs*. *Foreign Affairs* ilmestyy edelleen ja on yksi alansa arvostetuimpia julkaisuja. (ks. esim. <https://www.jstor.org/journal/jracedeve> ”Title history”. Viitattu 22.7.2017)

¹⁰ ks. *The Journal of Race Development* 1912 Vol 2, numerot 3-4, Vol 3, numerot 1-2.

tutkinut Japanin ja Yhdysvaltain suhteita esimerkiksi teoksissaan *Across the Pacific: An Inner History of American-East Asian Relations* (1967) ja *Pacific Estrangement: Japanese and American Expansion, 1897-1911* (1972). Sekä Reischauer että Iriye ovat kirjoittaneet klassikoiden asemaan nousseita tutkimuksia niin maiden välisestä sota-ajasta kuin yhteisestä historiasta muutoinkin.¹¹

Aiempi tutkimus on käynyt laajasti läpi Japanin avaamista, sillä Perryn matka on kiinnostanut tutkijoita pitkään. Usein tutkimuksissa, joissa tutkitaan Yhdysvaltain ja Japanin tai Yhdysvaltain ja Itä-Aasian suhteita, otetaan myös Perry esille edes lyhyesti. Perry oli suhteiden vakiinnuttaja, joten hän on luontainen lähtökohta tutkimuksille, jossa tarkastellaan pitkän aikavälin kehitystä. Lisäksi on tutkittu Perryn matkaa Japaniin yksittäisenä tapahtumana. Varhaisimmat ja edelleen relevantit yhdysvaltalais tutkimukset ovat ilmestyneet jo 1940- ja 1960-luvuilla. Perryä ja Perryn matkaa ovat tutkineet esimerkiksi William L. Neumann (*America encounters Japan*, 1963) ja Arthur Walworth (*Black ships off Japan*, ensijulkaisu 1946). Vaikka edelliset ovatkin ansiokkaita tutkimuksia, pääsee syvemmälle kulisseeihin esimerkiksi Peter Booth Wiley, jonka vuonna 1990 ilmestynyt massiivinen, mutta helppolukuinen *Yankees in the land of the gods: commodore Perry and the opening of Japan* esittelee kattavasti myös japanilaisten puolen. Wileyn teoksessa korostuu aiemmin mainittu kielitaidon merkitys, sillä Wiley onnistuu avaamaan myös Japanin puolen tapahtumista nimenomaan japanilaisten lähteiden kautta.

Tutkimusta on tehty erityisesti poliittisen historian osalta, sillä Japanin avaaminen ja avautuminen oli suuri askel, joka vaikutti talous- ja valtasuhteisiin. Tutkimus on monipuolista, sillä aiheesta on esimerkiksi tutkimusta koskien geopolitiikan narratiiveja¹². Lisäksi tutkimuksissa etsitään syitä ja seurauksia, sillä Japanin avauduttua se omaksui nopeasti länsimaisia vaikutteita. Tämän taas voi nähdä johtaneen myös imperialismiin ja nationalismiin, jotka kärjistyivät äärimmilleen toisen maailmansodan aikana. Toisaalta omaksuessaan vaikutteet maa nousi nopeasti vaikutusvaltaiseksi valtioksi ja tärkeäksi kauppakumppaniksi. Japani oli harvinaisuus, sillä sitä ei valloitettu tai miehitetty ennen toisen maailmansodan loppua.

Sotahistoriaa ja rodullistamista on tutkinut ansiokkaasti esimerkiksi John Dower palkitussa teoksessaan *War without mercy: Race and power in the Pacific war*. Dower on tutkinut Japania myös muusta kuin sodan näkökulmasta eikä Perryn matkakaan ole hänelle vieras tutkimusaihe. Esimerkiksi kiinnostavassa artikkelissaan hän esittelee aiheen toisen puolen sanoin ja kuvin: amerikkalaiset olivat japanilaisille Toisia ja barbaareja¹³. Dowerin tutkimus Japanista on laajaa, vaikka hänet parhaiten sotahistorian tutkimuksestaan tunnetaankin.

¹¹ ks. esim. Iriye 1967, 1972, 1981; Reischauer 1964, 1965, 1981.

¹² ks. esim. Hones & Endo 2006.

¹³ ks. Dower 2008.

Vaikka matkakirjallisuutta ja esimerkiksi diplomaattien muistoja Japanista onkin tutkittu, on suurin mielenkiinto ymmärrettävästi Japanin ja Yhdysvaltain suhteissa kohdistunut toiseen maailmansotaan ja sotapropagandaan. Toisen maailmansodan ajalta on valtavasti aineistoa ja lisäksi se on ajallisesti nykytutkimusta lähimpänä. Sota-aika kiinnostaa tutkijoita, sillä kuva japanilaisista muuttui rajusti sodan edetessä hassujen pikku-ukkojen muuttuessa hurjiksi sotilaiksi ja jopa eläimiksi. Kun sodan jälkeen maa vielä miehitetiin, jouduttiin jälleen luomaa uutta kuvaa maasta, johon nyt miehityssotilaita lähetettiin. Tutkimusta on tehty myös Suomessa ja aihetta on kiinnostavasti valottanut esimerkiksi Henry Oinas-Kukkonen. Suomessa Japania on tutkittu historian näkökulmasta runsaasti erityisesti Oulun yliopistossa. Myös Helsingin yliopiston Aasian tutkimuksen oppiaineessa pääsee tutustumaan laajasti Aasian alueeseen myös monelta muulta kuin historian pohjalta. Hyödynnän omassakin tutkielmassani laadukasta, suomalaista tutkimusta, kuten Japania ja Japaniin suhtautumista laajasti tutkineen Olavi K. Fältin teoksia.¹⁴

Jeffrey A. Keith on tutkinut diplomatiaa, sivistystä ja rotua nimenomaan Perryn matkan osalta. Hänen artikkelinsa *Civilization, Race, and the Japan Expedition's Cultural Diplomacy, 1853-1854* tulee lähelle omaa aihettani, mutta sen näkökulma aiheeseen on hieman erilainen. Keith tutkii sivilisaatiota, rotua ja niiden käsitteitä nimenomaan kulttuuridiplomatian kautta. Alkuperäislähteinään hänellä on sekä virallinen matkakertomus että muun miehistön muisteloita matkalta. Keithin artikkeli on mielenkiintoinen ja luotaa hyvin valtasuhteita ja vallankäyttöä neuvottelujen aikana. Siinä missä Keith keskittyy mielikuviin ja käsityksiin sekä siihen, miten ne vaikuttivat kulttuuridiplomatiaan nimenomaan matkan aikana, oma tutkielmani keskittyy siihen, millaisia mielikuvia matkakertomus tarjosi *matkan jälkeen*.

Pyrin tutkielmassani esittelemään, millaisia mielikuvia Japanista välitettiin, eli millainen pohja tulevalle yhteistyölle annettiin virallisessa matkakertomuksessa. Näin oma tutkielmani sijoittuu lähemmäs kulttuuri- ja aatehistoriaa. Koen tutkielmani tuovan paljon tutkittuun aiheeseen uutta näkökulmaa nimenomaan toiseuden ja identiteetin muodostamisen kysymysten ääreltä. Näitä kysymyksiä voisi tietysti tutkia usean muunkin tapahtuman kautta. Olen kuitenkin itse kiinnostunut Japanista ja sen historiasta. Japanin avautuminen on myös historiallisesti merkittävä ja kiinnostava tapaus, joten siihen on perusteltua tuoda erilaisia näkökulmia. Historian eri osa-alueet limittyvät keskenään ja samasta tapahtumasta on mahdollista tutkia eri asioita. Siinä missä poliittinen, taloudellinen tai henkilöhistoria on Japanin avautumisen kohdalla jo osittain kaluttu tarkastikin, on kulttuuri-, aate- ja käsitehistorian saralla vielä paljon annettavaa aiheelle.

14 ks. esim. Fält 1994, 2002; Oinas-Kukkonen 2012

1.3 Metodologiset ja teoreettiset lähtökohdat

Tutkielmani liikkuu kulttuuri-, aate- ja käsitehistorian parissa. Erityisen tärkeiksi nousevat viimeksi mainitut, kun tarkastelen puhuntoja ja tiettyjen sanojen ympärille rakentuvia käsityksiä ja käsitteille annettuja merkityksiä. Tutkielma ulottuu myös kulttuurihistorian kentälle kahden kulttuurin kohtaamisen kautta.

Viimeisin tutkimuskysymykseni käsittelee amerikkalaisten omakuvaa. Siihen vastauksia tarjoaa teoria siitä, että havainto on aina kaksisuuntainen. Siksi aikalaisten ajatusmaailmaa voi valottaa molempiin suuntiin matkakertomuksen kautta ja sitä tulkitsemalla.

Joidenkin tutkijoiden mukaan vieraan kulttuurin kuvauksesta ei ehkä tulisikaan etsiä totuutta siitä, millainen vieras kulttuuri on. Ajatukset ja mielikuvat eivät täysin edusta sitä paikkaa, mitä ne yrittävät kuvailla, eikä se lopulta ole niiden tarkoitukseen. Mielikuvat ovat yrityksiä jäsentää kaukainen paikka niin, että se saa merkityksen ajattelijan mielessä. Siksi tulisikin tarkastella kuvailua ja yrittää nähdä, miten se heijastaa havainnoijan omaa kulttuurista taustaa. Historian näkökulmasta (mieli)kuvien tutkiminen keskittyy pohtimaan esimerkiksi miten asiasta on muodostettu mielikuva, miksi juuri se mielikuva, mitä tarkoitusta mielikuva palvelee, miten se on muuttunut ja mitä se kertoo kuvan luojasta. Tämän kuvan oikeellisuus tai virheellisyys on toissijaista. Kun ymmärtää oman reaktionsa toisiin yhteiskuntiin, voi ymmärtää jotain myös omasta yhteiskunnastaan. Matkakertomuskin voi siis kertoa enemmän kirjoittajasta, hänen kulttuuristaan ja lähtökohdistaan, kuin kohdemaan oloista. Tällainen tulkinta on tietenkin herättänyt myös vastustusta ja keskustelua siitä, miten havaintoihin tulisi suhtautua. Joudutaanko kaikki havainnot hylkäämään, koska ne eivät kerrokaan havainnon kohteesta, vaan havainnoitsijasta itsestään?¹⁵

Kaikkea ei tietenkään kannata, eikä varmasti voikaan hylätä. On silti huomattava, että jokaisella on taustallaan oma kulttuurinen identiteetti, joka vaikuttaa kuvaan toisista. Kulttuurien kohdatessa syntyy yhteentörmäys, jossa paitsi muodostetaan kuvaa toisesta omien lähtökohtien ja kenties ennako-oletusten pohjalta, myös muodostetaan omaa identiteettiä peilaten itseä näihin toisiin. Tämä prosessi on dynaaminen, joten sen aikana muuttuvat sekä kuva toisista että itsestä. Pitkällä aikavälillä prosessia voi tutkia ja nähdä, miten käsitys esimerkiksi eri kulttuurien välillä on ajan kuluessa muuttunut.¹⁶ Tältä kaksinaisuuden pohjalta tarkastelen, mitä amerikkalaiset kertovat itsestään matkakertomuksessa suoraan ja mitä epäsuoraan. Esimerkiksi toisen kansakunnan kuvaaminen sivistymättömäksi kertoo usein epäsuorasti sen, että kuvaaja pitää itseään vertailukohteena ja näin sivistymättömyyden vastakohtana, sivistyneenä.

¹⁵ Fält 2002, 9; Schwartz 1994, 1, 3-4; Thomson, Curtis & Stanley 1981, 4-5.

¹⁶ Schwartz 1994, 3.

Kuten johdannossa tarkensin, tarkoitan tässä tutkielmassani “amerikkalaisten omakuvalla” lähinnä korkeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevien ja itseään sivistyneinä länsimaalaisina pitävien amerikkalaisten omakuvaa. Rajaus johtuu lähteen tarjoamasta rajallisesta näkökulmasta. Lisäksi tämänkaltaisessa tutkimuksessa on huomattava, että tavallisilla ihmisillä on harvoin ollut mahdollisuutta ilmaista mielipidettään laajassa mittakaavassa, kun taas niin sanotut eliitin edustajat ovat saaneet äänensä kuuluviin helpommin ja heidän tuottamiaan lähteitä on säilynyt historian tutkijoille. Tavallisten ihmisten ajatuksista voi olla lähteiden puutteessa jopa mahdotonta saada tietoa. Voimme kuitenkin tutkia sitä, mitä he lukivat ja tehdä johtopäätöksiä siitä, miten nämä luetut teokset ovat vaikuttaneet heidän mielikuvuihinsa.¹⁷ Täyttä varmuutta asiasta ei kuitenkaan voi saada. Lisäksi voisi olettaa, että esimerkiksi Perryn matkakertomus kiinnosti eniten koulutettua väestöä, eikä siis välttämättä tavoittanut valtaosaa niin sanotusta tavallisesta kansasta. Teosta jakoivat eteenpäin kongressiedustajat ja sitä jaettiin muun muassa kirjastoihin¹⁸.

Tekstiä luettaessa ja tulkittaessa tulee kiinnittää huomiota moneen asiaan. Eri teoreetikot ovat tehneet jaotteluja siitä, mihin kaikkeen tekstissä pitäisi kiinnittää huomiota. Dominick LaCapra määrittelee kuusi kontekstia: kirjoittajan elämän ja tekstin suhde, kirjoittajan tarkoituksen ja tekstin suhde, yhteiskunnan suhde tekstiin, kulttuurin suhde tekstiin, kirjoittajan korpuksen ja tekstin suhde sekä diskurssikäytäntöjen ja tekstin suhde. Osa näistä konteksteista on päällekkäisiä, mikä ei LaCapran mukaan ole ongelma, sillä usein tekstin tulkittamiseen tarvitaankin enemmän kuin yksi konteksti.¹⁹

LaCapra ei kuitenkaan suhtaudu omaan jakoonsa jyrkästi – päinvastoin, hän myöntää auliisti, ettei liian yksioikoisia yhteyksiä voi missään nimessä vetää. Esimerkiksi yhteys kirjoittajan oman elämän ja tekstin välillä on LaCapran mukaan toisinaan ongelmallinen. Vaikka taustalla on oma merkityksensä tekstille, ei näiden välillä aina ole suoraa yhteyttä. Toisinaan tällaisen tulkinnan tekeminen olisi houkuttelevaa, mutta LaCapran mukaan tulee huomata, etteivät elämän käänteet ja teksti välttämättä ole kehittyneet rinnakkain tai kausaalisesti.²⁰ LaCapran jaottelu antaa hyvän muistutuksen siitä, kuinka moni asia on otettava huomioon tekstin tulkinnassa, myös Perryn matkakertomuksen kohdalla.

Kirjoittajan tarkoitusta painottaa myös käsitehistorian parissa uraa uurtanut Quentin Skinner. Skinner haluaa löytää tekstin *merkityksen* ja sen löytämiseksi on eriteltävä monia asioita. Skinner painottaa erityisesti motiivin ja tarkoituksen suhdetta ja eroa. Hänen mukaansa pelkkä motiivi, eli

17 Fält 2002, 9-10.

18 Walworth 1966, 232.

19 LaCapra 1980, 254-255, 256, 258, 263, 268-269.

20 LaCapra 1980, 256-257.

miksi jokin on kirjoitettu, ei kerro kaikkea eikä ole välttämättä lainkaan tärkeä tieto. Sen sijaan erityisesti tarkoitus, eli mitä kirjoittaja on tekstillään halunnut sanoa, tulee selvittää. Skinner kritisoikin näkemyksiä, joiden mukaan kirjoittajan tarkoitusta on mahdoton selvittää tai sen tietäminen olisi joka tapauksessa hyödytöntä tekstin merkityksen kannalta. Skinnerin mukaan juuri tarkoitus kertoo paljon siitä, millainen puheteko on kyseessä. Esimerkiksi tieto siitä, että tekstissä on käytetty ironiaa, on oleellista tekstin merkitystä selvittäessä.²¹

Myös tekstin tausta on syytä tuntea. Taustalla Skinner tarkoittaa esimerkiksi syytä tekstin kirjoittamiselle, tekstin kirjoittamisen ajankohtaa tai aikakautta ja tekstin yleisöä, eli kenelle teksti oli suunnattu. Kun tuntee taustan ja aikakauden, voi saada kiinni tekstin merkityksestä. Vaikka tutkittaisiin nykyajan näkökulmasta kuinka outoja uskomuksia tahansa, on niihin suhtauduttava aikalaisen näkökulmasta. Aikalaiselle nämä asiat saattoivat olla täysin rationaalisia ja siksi tutkijan tulisi asettua samaan asemaan ymmärtääkseen merkityksiä. Merkityksellä Skinner siis hakee nimenomaan sitä merkitystä, jonka kirjoittaja on halunnut välittää, ei esimerkiksi yksittäisen lukijan tulkintaa tästä merkityksestä.²²

Skinner on käsitellyt omissa teoksissaan politiikkaa ja suuria ajattelijoita, kuten Hobbesia. Koska Skinner on eräällä tavalla luonut uudenlaisen tavan tarkastella historiaa käsitteiden ja merkitysten kautta, on hän tietysti saanut osakseen myös kritiikkiä. Yksi kritisoijista on Mark Bevir. Bevir kyseenalaistaa Skinnerin käsityksen siitä, että kirjoittaja haluaa tekstillään osallistua ajankohtaiseen keskusteluun. Lisäksi Skinnerin vaatimus taustan tuntemisesta voi olla liian vaativa tehtävä, sillä kaikkea ei voi aina selvittää. Ja vaikka voisikin, on historiantutkijan käsitys tekstin merkityksestä aina lopulta vain yksi tulkinta muiden joukossa, eikä siis välttämättä paljasta totuutta kirjoittajan alkuperäisestä tarkoituksesta. Bevir huomauttaa myös, että Skinnerin vaativa näkökulma jättää helposti ulkopuolelle epätavalliset keskustelunaiheet. Bevirin mukaan Skinner on oikeilla jäljillä ja hänen teoriansa on käyttökelpoinen, mutta hänen linjansa on joiltakin osin liian tiukka.²³

Myös yksinkertaisemmilta tuntuvat vaikuttimet tulee ottaa huomioon. Henna-Riikka Pennanen huomauttaa väitöskirjassaan, että niinkin yksinkertaiset asiat kuin kohtaamisen mielekkyys tai havainnoijan tunnetilat saattoivat vaikuttaa huomioihin ja sitä kautta tekstiin. Esimerkiksi huonot kokemukset tai turhautuminen saattoivat näkyä suhtautumisessa toiseen kansaan ja heistä kirjoitetussa tekstissä.²⁴

Asiallisesta ja osuvasta kritiikistä huolimatta Skinnerin teoria on käyttökelpoinen omassa

21 Skinner 2002, 95-99.

22 Skinner 2002, 40-42, 86-87, 100.

23 Bevir 1992, 288-292.

24 Pennanen 2015, 38.

tutkielmassani. Skinnerin ehdotus ajankohtaisiin keskusteluihin osallistumisesta juontaa todennäköisesti hänen omaan tutkimusalaansa, tietynlaisiin suurmiehiin. Perry kuitenkin istuu tähän muottiin. Hänellä on auktoriteettiasema ja kongressin tuki. Skinneriläisittäin myös Perryn matkakertomusta lukiessa tulee asettua 1800-luvun ihmisen asemaan. Moni asia maailmassa oli tuntematon ja herätti hämmästyä. Tätä hämmästyä ilmaistiin vilpittömän ihastuneina ja kauhistuneina matkakertomuksissa. Se, mikä meidän aikamme lukijasta kuulostaa rasistiselta tai tietämättömältä, oli aikalaiselle totuus ja vallitseva maailman tila ilman sen kummempaa arvotusta. Perryn kertomusta on luettava tästä näkökulmasta.

Toisaalta Bevirin huomio tulkinnan subjektiivisuudesta on pakko ottaa huomioon. On tärkeää nähdä, että samasta asiasta voi tehdä erilaisia tulkintoja. Tulkintoja pohtiessa voi kuitenkin päätyä halkomaan hiuksia ja kyseenalaistaa omatkin tulkintansa ja sitä kautta johtopäätöksensä. Niinpä pyrin kontekstoimalla tarkkuuteen, huolellisuuteen ja *perusteltuihin* tulkintoihin. Aineiston analyysimenetelmäni on laadullinen, lähiluvun ja erityisesti tekstianalyysin kautta. Tarkastelen siis kieltä ja diskursseja, joita tässä 1800-luvun tapahtumassa käytettiin. Kuten Jyrki Pöysä toteaa teoksessaan *Lähiluvun tieto*, lähiluvulla ei välttämättä voi todistaa asian paikkansapitävyyttä. Lähiluku tulkitsee tekstiä ja tulkinta taas kiinnittyy sekä tekstiin että siihen näkökulmaan, josta tekstiä tarkastelee. Aineiston lisäksi tutkijalla on keskeinen rooli, sillä tutkija muovaa aineistoaan jatkuvasti esimerkiksi tekemällä valintoja rajauksesta. Lähiluennassa analysoitava teksti pilkotaan pienempiin osiin, mutta niitä tulkitaan lopulta suhteessa kokonaisuuteen.²⁵ Omassa tutkielmassani rajaus koskee esimerkiksi valintaa alkuperäislähteestä sekä vielä tarkemmin alkuperäislähteessä rajaus vain Kiinaa, Lew Chewtä ja Japania koskeviin kuvauksiin. Samalla suhteutan tekstin koko matkaan sekä maailman poliittiseen ja asenteelliseen tilanteeseen.

Tutkimusotteeni on neutraali, enkä arvota eri puhuntoja, jotka ovat oman aikansa tuotoksia. Tarkoitus ei ole esimerkiksi osoittaa puhunnoissa piilevää rasismia. Sen sijaan tarkoitukseni on ymmärtää teksti osana omaa aikaansa, mutta samalla hahmottaa ja eritellä erilaisia käsityksiä ja merkityksiä, joita esimerkiksi sanoihin latautuu. Analysoin kieltä kirjoitetun tekstin kautta ja ymmärrän näin paremmin tapahtunutta vuorovaikutusta. Merkitykset, merkitysten tuottaminen ja niiden mahdollinen muuttuminen ovat kiinnostukseni keskiössä.

1.4 Orientalismi, Toiseus ja käsitteiden kritiikki

Käsitteet “länsi” ja “itä” voidaan käsittää monella tapaa. Usein lähtökohtana on ajatus “länneestä” historiallisena rakennelmana, ei maantieteellisenä totuutena. Länsi on idea, käsite ja vertailukohta.

25 Pöysä 2015, 7, 33, 159-158.

Käsitteenä länteen liitetään asioita kuten kehittyneisyys, kaupungistuneisuus, kapitalismi ja modernius. Länsi muodostaa käsitteen, joka representoi sisältämiään merkityksiä.²⁶ Kategorisointi itään ja länteen ei ole ongelmaton eikä absoluuttinen. Tutkielmassani käytän lännen käsitettä edellä mainitun kaltaisena eli stereotyyppoisena ja jyrkkänä. Vastakohtaksi muodostuu “itä”, jonka kautta länsi peilaa toiseutta.

Tätä toiseutta käsitteli Edward Said kuuluisassa teoksessaan *Orientalismi*. Vaikka kiistelty teos käsittelee pääasiassa arabialais-islamilaista maailmaa, ei niinkään Kiinaa tai Japania, ulottuu orientalismin Saidin mukaan maantieteellisesti koko Aasiaan. Said myös mainitsee, että Yhdysvalloissa orientti mielletään nimenomaan Kiinan ja Japanin suuntaan.²⁷ On siis perusteltua käsitellä Saidin näkemyksiä edes lyhyesti myös tässä tutkielmassa.

Saidin lähtökohta on, että idän ja lännen välinen suhde on alisteinen. Orientalismi on niitä tapoja, joilla idän kanssa tullaan toimeen ja se perustuu itämaiden erityisasemaan. Orientti ei ole pelkkä alue, vaan Euroopan rikkaimpia ja vanhimpia siirtomaa-alueita ja toisaalta myös lännen kulttuurinen haastaja. Saidin mukaan orientalismin on kehittänyt jo antiikin aikaan ja jatkuu yhä nykypäivänä, joskin eri muodossa. Hän katsoo orientalismin kiihtyneen ja järjestäytyneen 1700-luvulta lähtien. Tämä aikarajaus liittyy paitsi siirtomaahistoriaan, myös matkakirjallisuuden suosion kasvuun.²⁸

Orientti, eli itä, oli Euroopalle ja nyt myöhemmin muillekin länsimaille eräänlainen peili toiseudesta, jotain, johon verrata itseään ja jonka kautta muodostaa myös määreitä itsestään. Vertailemalla länsimainen kulttuuri pystyi ja pystyy vahvistamaan itseään ja omaa identiteettiään itämaista kulttuuria vasten. Tämä tapahtui osittain myös itämaistamalla itä. Itämaistaminen taas toteutetaan puhumalla idän puolesta, kuvailemalla ja representoimalla sitä nimenomaan lännen näkökulmasta ja lännen äänellä. Orientalismi edellyttää tätä ulkopuolisuutta.²⁹ Tätä näkökulmaa voin hyödyntää omassa työssäni tarkastellessani sitä, millaisena amerikkalaiset kirjoittajat näkivät itsensä ja miten he rakensivat kuvan Japanista ja japanilaisuudesta. He olivat uudessa, vieraassa maassa, jossa saattoivat helposti verrata itseään muihin. Itä ei pääse ääneen muualla kuin virallisissa keskusteluissa – muutoin idän kuvaus rajoittuu juurikin amerikkalaisten tekemiin huomioihin.

Henna-Riikka Pennanen kritisoi Saidia huomauttamalla, että myös huomion kohteena oleva osapuoli on aktiivinen, vaikkei se esimerkiksi tekstissä näkyisikään. Se antaa itsestään tietyn kuvan, käyttäytyy tietyllä tavalla ja paljastaa itsestään tiettyjä asioita. Se, mikä tulkinta vieraasta kansasta

26 Hall 2002, 78-80.

27 Said 2003, 13, 27.

28 Said 2003, 13-15.

29 Said 2003, 13, 15, 17-18, 30.

tehdään, riippuu osittain siitä, millaisen kuvan tämä kansa itsestään antaa.³⁰ Esimerkiksi Perryn matkalla amerikkalaiset osallistuivat japanilaisten virkamiesten järjestämiin pitoihin ja kaupungilla tavalliset ihmiset pakenivat muukalaisten tieltä. Näin japanilaiset osaltaan rajoittivat heistä saatavaa kuvaa ja olivat aktiivisia toimijoita.

Saidin mukaan Euroopan ja lännen ylemmyys on tärkeä osa länsimaista kulttuuria, ja se on nimenomaan muovattu sellaiseksi muita maita ja alueita alistamalla. Jakamalla ihmiset “meihin eurooppalaisiin” ja “heihin ei-eurooppalaisiin” korostetaan länsimaista hegemoniaa samalla, kun esitetään idän olevan vähemmän tärkeä hierarkiassa tai kykenemättömämpi tekemään samoja asioita, kuin “me”. Koska orientalismi on jatkunut niin pitkään, katsovat eurooppalaiset ja amerikkalaiset itää aina omista lähtökohdistaan. Saidin mukaan läntiset lähtökohdat vaikuttavat katsantokantaan ja siksi on tärkeää ymmärtää näitä lähtökohtia. Hänen mukaansa orienttia lähestytään ensisijaisesti eurooppalaisena tai amerikkalaisena ja vasta sitten yksilönä. Asemastaan voi olla tietoinen ja katsoa itään ymmärtäen, että on osa länttä.³¹ Moni teoreetikko on samaa mieltä siitä, että kulttuurinen tausta vaikuttaa käsitykseen vieraaseen kulttuuriin. Siitä taas voidaan olla eri mieltä, vaikuttaako se samalla tavalla tai yhtä vahvasti, kuin Said antaa ymmärtää.

Koska orientalismi on myös diskurssi³², voi sen ajatella näkyvän vahvasti Perryn matkakertomuksessa. Purjehdittiinhan nyt liki uuteen maahan, josta ensikäden tietoa oli saatavilla vain vähän. On helposti oletettavissa, että jako meihin ja heihin näkyy myös matkakertomuksessa pelkästään suurten kulttuurierojen takia. Molemmilla osapuolilla oli tapoja, joita toinen osapuoli ei ymmärtänyt tai ollut aiemmin kohdannut.

Saidin teos on kiistelty, enkä rohkene allekirjoittaa hänen väitteitään kaikessa jyrkkyydessään. Teos on vanha, vuodelta 1978, jonka jälkeen sitä ei ole kovin paljon muokattu. Viimeisimmäksi ja uusimmalla esipuheella varustetuksi versioksi jäi vuoden 2003 painos. Said kieltäytyi korjaamasta teoksestaan jopa selviä virheitä. Hän ei ole historiantutkija, vaan kirjallisuudentutkija. Teoksen voi ymmärtää osittain hänen omana manifestinaan, sillä hän on alun perin kotoisin Palestiinasta. Henkilökohtaiset kokemukset eittämättä vaikuttavat hänen teokseensa, minkä hän itsekin esipuheessa myöntää.

Puutteistaan huolimatta teos antaa hyvän pohjan sille toiseudelle, joka idän ja lännen välillä väistämättä oli ja on, ja joka näkyy myös alkuperäislähteessä. Said on oikeassa myös siinä, että jokainen tarkastelee asioita omista lähtökohdistaan. Jotta Perryn matkakertomusta voi tulkita, on ymmärrettävä ne lähtökohdat ja olosuhteet, joista Perry tuli. Toiseutta on tutkittu ja määritelty

30 Pennanen 2015, 37-38.

31 Said 2003, 17-18, 22-23, 41, 50, 216.

32 Said 2003, 23.

paljon myös muulta kuin Saidin pohjalta. Toiseuden käsitettä käytetään yleisesti kuvaamaan “me vastaan he” -asettelua, jossa jonkinlainen sisäpiiri katsoo kohti ulkopuolisia erottaen itsensä näistä toisista.

Sirpa Aalto on huomauttanut, että toisen määrittely on kontekstisidonnaista. Yleisesti sillä kuvataan jotain, mitä subjekti kokee vieraana ja outona. Aalto on omassa tutkimuksessaan soveltanut norjalaisen kulttuuriantropologi Thomas Hylland Eriksenin jaottelua, jossa toiseus jaetaan kahteen luokkaan: analogiseen toiseuteen ja digitaaliseen toiseuteen. Eriksenin jaottelussa analogisessa toiseudessa ulkopuoliset nähdään suhteellisen erilaisina. He ovat *melkein samanlaisia, hieman erilaisia* tai *jonkin verran erilaisia*. Digitaalinen toiseus taas on analogisen ääripää ja digitaalisessa toiseudessa ulkopuoliset ovat *täysin erilaisia*.³³

Eriksenin käsitteet ovat kuitenkin nimiensä vuoksi vaikeaselkoisia ja ne on helppo ymmärtää väärin, vaikka niiden kategoriat hyvät ovatkin. Aalto nimeääkin Eriksenin kategoriat uudelleen yksinkertaisemmin ja kuvaavammin: analogisesta tulee *suhteellinen toiseus* ja digitaalisesta *täydellinen toiseus*. Aalto myöntää tämänkin jaottelun olevan osittain ongelmallinen. Toiseuden määrittelyn vaikeus kun johtaa kysymykseen siitä, onko ylipäätää mielekästä määrittellä toiseutta suhteellisin termein tai onko olemassa täydellistä toiseutta. Samalla Aalto kuitenkin huomauttaa, ettei hänen pyrkimyksensä ole vastata tähän käsitteen ongelmaan, vaan hän haluaa tuoda esiin käsitteiden rajat.³⁴

Koska omassa tutkielmassani olen päätenyt käyttämään toiseuden käsitettä, on tämä määrittelyn vaikeus hyvä tuoda esiin. Koen kuitenkin, että itsekritiikistä huolimatta Aallon käyttämät suhteellisen ja täydellisen toiseuden käsitteet ovat oivallisia, sillä ne auttavat huomaamaan, että ihmisten käsitykset toiseudesta ja erilaisuudesta vaihtelevat. Nämä erilaiset käsitykset tulevat hyvin ilmi myös alkuperäislähteessäni, jossa joitakin ihmisryhmiä pidetään selvästi enemmän “täydellisesti toisina” ja joitakin vain “suhteellisen toisina”. Joskus toiseus kohdistuu vain tiettyyn kulttuurin piirteeseen. Tämän voi huomata vaikkapa amerikkalaisten suhtautumisessa japanilaisten uskontoon ja kaupunkielämään. Kaupunkielämässä ei välttämättä nähdä suuria toiseuden piirteitä, mutta uskonnollisesti japanilaiset ovat pakanoita. Kaupunkilaisina suhteellisesti toisia, uskovaisina jo lähempänä täydellistä toiseutta.

Käytän tutkielmassani osittain matkakertomuksen tarjoamaa sanastoa ja osittain nykyaikaistettua sanastoa. Poliittisessa sanastossa käytän matkakertomuksen tarjoamia nimiä, vaikka termit eivät varmastikaan eri kielissä ja kulttuureissa ole samoja olleet. Matkakertomus käyttää sanoja kuten

33 Aalto 2012, 9-10; Eriksen 2002, 66.

34 Aalto 2012, 10.

sijaishallitsija (regent), kuvernööri (governor) tai pormestari (mayor). Amerikkalaiset ovat todennäköisesti parhaansa mukaan ottaneet selvää henkilön toimenkuvasta ja asemasta ja kutsuvat häntä sitten sellaisella englanninkielisellä tittelillä, joka parhaiten vastaa heidän ymmärrystään. On helpoin tapa selittää vierasta hallintoa käyttämällä sanoja, jotka ovat omalle kulttuuripiirillemme tuttuja, vaikkei täydellisestä synonyymistä olisikaan kyse. Osittain samasta syystä käytän myös omassa työssäni amerikkalaisten tarjoamia titteleitä.

Henkilöiden nimissä käytän pääasiassa oikeinkirjoitettua, niin sanotusti nykyaikaista versiota. Amerikkalaisilla oli ongelmia japanilaisten nimien kirjoittamisessa länsimaisin aakkosin, joten usein nimet kirjoitettiin tahattomasti väärin. Matkakertomuksessa sekoitetaan myös etu- ja sukunimet, koska Japanin nimijärjestelmää ei tunnettu. Tutkielmassa käytän nimien oikeita versioita myös tässä suhteessa, mutta tarkennan suluissa vanhaa ja väärää nimeä, jos siihen on tarvetta epäselvyyksien välttämiseksi. Muista japanilaisperäisistä sanoista käytän niin sanotusti suomalaistettua versiota eli suomenkielisessä tutkimuskirjallisuudessa vakiintunutta kirjoitusasua.

Paikannimissä käytän pääasiassa nykyaikaista versiota. Kuten ihmisten, myös paikkojen nimien oikeinkirjoituksessa oli välillä ongelmia. Esimerkiksi Shimoda kirjoitettiin Simoda ja Hakodate oli Hakodadi. Myös tutkimuskirjallisuudessa käytetään nykyaikaisia, oikeinkirjoitettuja paikannimiä. Oikeinkirjoitetut nimet on myös helpompi löytää kartalta tai muista lähteistä. Ainoa poikkeus on Lew Chew, josta käytän matkakertomuksen antamaa vanhaa nimeä. Saari tunnettiin myös nimillä Doo Choo ja Loo Choo. Vanhaa nimeä käytän, koska saari ei vielä täysin virallisesti ollut osa Japania ja sen nimi muuttui Okinawaksi vasta myöhemmin. Nykykartoista ei Lew Chewtä kuitenkaan löydy, joten pyrin muistuttamaan lukijaa saaren nykyisestä nimestä.

Tutkielmassani seuraavaksi tulee taustaluku. Sen alaluku 2.1 kertoo Japanin tilanteesta ja historiasta ennen maan avautumista. Historiaosuus pureutuu pitkälle, mutta koen sen olevan tarpeen, jotta Japanin tilanne valottuu lukijalle täysin. Tämä auttaa myös hahmottamaan miksi Japani lopulta avautui ja millainen rooli Yhdysvalloilla avaamisessa oli.

Luvussa 2.2 pohdin amerikkalaista identiteettiä. Luku tukee kolmatta tutkimuskysymystä ja pohtii, voiko kysymykseen saada mielekästä vastausta ja miten. Luvussa 2.3 esittelen kommodori Perryn ja hieman Japanin matkan taustaa. Luvussa 3 esittelen, mitä Japanista tiedettiin ennen matkaa. Luku pohjaa vahvasti alkuperäislähteeseen, johon on koottu aiempi tieto omaksi luvukseen. Osa tästä tiedosta kumoutuu matkan aikana ja matkakertomus pääseekin paitsi tuottamaan uutta tietoa Japanista, myös korjaamaan vanhoja käsityksiä.

Neljännessä luvussa seuraamme amerikkalaisten edesottamuksia Lew Chewllä ja Kiinassa. Alaluku

4.1 käsittelee politiikkaa Lew Chewllä, 4.2 taas kiinalaisten ja lewchewläisten välisiä eroja kansoina. Lew Chew saa hieman vähemmän tekstiä kuin Japani, koska Lew Chewllä vierailtiin pienimuotoisemmin. Lew Chewn tapahtumat ja niiden kuvaukset ovat kuitenkin mielenkiintoisia ja auttavat suhteuttamaan amerikkalaisten mietteitä Japanista. Tästä syystä Lew Chew ansaitsee paikkansa myös tutkimuskohteena.

Viides luku pureutuu tapahtumiin Japanissa. Alaluvut 5.1 ja 5.2 kertovat poliittisesta kädenväännöstä, johon kuului niin virallisia neuvotteluja kuin rennompiakin tapaamisia, kuten illallisia, lahjojen vaihtoa ja erilaisia ohjelmanumeroita. Näillä epävirallisilla tapaamisilla oli suuri rooli päätöksenteossa, joten ne sisältyvät politiikka-osioon enemmän kuin kulttuurin puolelle. Japanilaisia ihmisiä, heidän ulkonäköään, tapojaan ja yhteiskuntaa yleensä kuvataan alaluvussa 5.3. Alaluku 5.4 keskittyy uskontoon ja taiteeseen, joista etenkin ensimmäinen herätti amerikkalaisissa uteliaisuutta ja jopa pelkoa. He eivät olleet varmoja, miten kristinuskoon suhtauduttaisiin.

Kuudes luku keskittyy amerikkalaisiin itseensä. Se käsittelee paitsi uusin esimerkein, myös aiempaa yhteenvetäen sitä, millaisina amerikkalaiset näkivät itsensä ja miten he toistivat tuota kuvaa matkakertomuksessa. Luku 7 on päätäntö, jossa vedän yhteen tuloksia ja pohdin, oisiko Perryn matkalla vielä lisää annettavaa historiantutkimukselle tai jopa muille aloille.

2 TAUSTAA

2.1 Tokugawa-kauden Japani

Koska kommodori Perry kuvataan usein Japanin avaajaksi, on syytä tarkastella tarkemmin myös sitä Japania, johon Perry purjehti. Vaikka maata kuvataan yleisesti historiankirjoituksessa sulkeutuneeksi, ei maa suinkaan pitänyt rajojaan täysin kiinni. Maata voisi kuvailla eristäytyneeksi tai haluttomaksi ottamaan suoraa kontaktia muihin, mutta sulkeutunut se ei ollut. Etenkin 1800-luvun alkuvuosikymmenet ennen Perryä olivat Japanin ulkopolitiikan kannalta tapahtumarikkaita ja ennen 1800-lukuakin kommunikaatiota oli. Tällöin tosin oli tyypillistä, että Itä-Aasian maat ja länsi kommunikoivat silloin, kun Itä-Aasia salli lännen läsnäolon. Itä-Aasia kokonaisuutena osallistui oman aikansa globaaliin talouteen ja diplomatiaan omilla ehdoillaan.³⁵

Tokugawa-kausi³⁶ (1600–1868) sisältää yhden maailman pisimmistä rauhanjaksoista. Ennen Tokugawa-kautta maa oli ollut sekavassa tilassa sotien, kapinoiden ja muiden levottomuuksien vuoksi. Tokugawa-kaudella maa yhdistyi, vaikka paikallisia kapinoita esiintyikin. Rauhaa haluttiin turvata osittain eristäytymispolitiikalla, minkä voi nähdä onnistuneen.

Kautta pidetään myös Japanin modernin ajan alkuna, sillä eristäytymisestä huolimatta maa ylläpiti kauppasuhteita etenkin naapurimaihinsa Kiinaan ja Koreaan, mutta myös länsimaihin. Tokugawa-kaudella todellista valtaa pitivät maata hallitsevat shogunit eli samurai-armeijan ylipäälliköt ja heidän hallituksensa (shogunaatti) ja maa oli jaettu lääninherroille eli daimioille. Myöhemmin Meiji-restauraation yhteydessä vuonna 1868 shogun luovutti valtansa keisarille. Meiji-restauraatiosta alkanutta Meiji-kautta pidetään ensimmäisenä modernin Japanin ajanjaksona.

Maa eristettiin heti 1600-luvun alussa. Portugali ja Espanja olivat käyneet Japanin kanssa kauppaa 1500-luvulta saakka, mutta nyt välit katkesivat. Kynnyskysymykseksi tuli kristinusko, jota kauppiaiden mukana levitettiin. Japani olisi suostunut jatkamaan kaupankäyntiä, mikäli sen yhteydessä ei tehtäisi lähetystyötä. Tämä ei kuitenkaan käynyt Espanjalle ja Portugalille, joten maat joutuivat vetäytymään 1600-luvun alkuvuosikymmeninä, kun Japanissa kristittyjä ryhdyttiin jopa surmaamaan vakaumuksensa vuoksi. Hallitus halusi pitää ohjat käsissään kaikessa, myös uskonnossa, ja tällainen haitallinen barbaarien vaikutus haluttiin pitää poissa japanilaisten keskuudesta. Kristinusko oli poliittinen uhka. Lähetystyöntekijöiden karkottamisen lisäksi kristillisen kirjallisuuden maahantuonti kiellettiin, mutta käytännössä kielto levisi koskemaan kaikkea läntistä kirjallisuutta.³⁷

³⁵ Cohen 2000, 1.

³⁶ Tokugawa-kaudesta käytetään myös nimeä Edo-kausi (江戸時代 Edo-jidai) ajanjakson pääkaupugin mukaan, mutta käytän tutkielmassani nimeä Tokugawa-kausi. Termi tulee hallitsijasuvun nimestä.

³⁷ Fält 1994, 113; Gordon 2009, 19, 45; Meyer 2009, 107-109.

Myös englantilaiset lähtivät Japanista 1620-luvulla, he tosin omasta halustaan ja kiinnostuksen puutteestaan Japania kohtaan. Jäljelle jäivät vain hollantilaiset. Heidän kristinuskonsa ei haitannut Japania, koska he eivät tehneet lähetystyötä. Hollantilaisten kauppapaikaksi määrättiin keinotekoinen Deshiman saari Nagasakin edustalla. Deshiman kauppaa-asemasta muodostui ulkomaalaisten ainoa virallinen portti Japaniin ja se säilyi sellaisena 1800-luvun puoliväliin saakka.

Oloja saarella voisi kuvailla myös vankina olemiseksi, sillä asioidessaan Nagasakissa hollantilaisia valvottiin tarkasti, eivätkä he päässeet sen syvemmälle maahan. Vuosittain kauppaa-aseman johtajan tuli tehdä pakollinen vierailu pääkaupunki Edoon, jossa asuivat palvottu keisari ja muita tärkeitä virkamiehiä. Pääkaupunki oli myös vilkas kauppakaupunki. Vierailun ansiosta shogunaatti sai arvokasta tietoa Euroopasta ja länsimaisista saavutuksista, jota maahan ei muuten juurikaan tullut. Myös nagasakilaiset tulkit saivat länsimaista tietoa.³⁸

Hollantilaisten asemaa käytettiin hyväksikin. Esimerkiksi muutama amerikkalainen kävi Japanissa Hollannin lipun alla 1700-luvun lopulta lähtien, osa luvallisesti, osa vain väittäen olevansa hollantilaisia. Kauppaa siis käytiin kiertoteitse myös Yhdysvaltain ja Japanin välillä, mutta Aasian ulkopuolisista maista hollantilaiset olivat Japanin tärkein kauppakumppani. Hollantilaiset olivat japanilaisten ainoa linkki Eurooppaan ja Euroopan ainoa linkki Japaniin. Hollantilaisten kanssakäyminen japanilaisten kanssa oli vähäistä kauppaa käydessäkin, joten vuotuinen Edon matka oli tärkeä tiedonhankinnan kannalta. Myöhemmin matka tuli tehdä enää joka viides vuosi ja tiedonmuruset vähenivät. Japanilaiset tekivät kaikkensa, ettei maasta saisi selkeää kokonaiskuvaa. Yksi tapa rajoittaa tätä oli yhteistyön alkuvaiheessa voimassa ollut määräys, jonka mukaan kauppaa-aseman johtajan oli vaihdettava vuosittain. Näin Edon matkalle ei koskaan pääsisi sama henkilö kahta kertaa. Japania kohtaan oli paljon uteliaisuutta, joten kaikenlaiset matkakertomukset olivat Euroopassa suosittuja.³⁹

1600-luvulla alkanut sulkeutuminen ei koskenut vain ulkovaltojen pääsyä Japaniin, vaan myös japanilaisten lähtemistä maasta pois. 1630-luvulla määrättiin, etteivät japanilaiset saa matkustaa meren yli Koreaan tai Ryukyusaarille⁴⁰, vaikka näihin paikkoihin virallisia diplomaatti- ja kauppasuhteita ylläpidettiinkin. Pian myös muualle ulkomaille lähteminen kiellettiin ja samalla osa jo ulkomailla valmiiksi oleskelleista japanilaisista joutui katkaisemaan siteensä kotimaahan. Ulkomaille lähteneen ei kannattanut palata Japaniin, sillä siellä odotti jopa kuolemantuomio. Myöhemmin 1800-luvulla muutamat maat koettivat pehmitellä Japania kauppasopimuksille yrittäen tuoda maahan merellä eksyneitä japanilaisia. Vaikka kyse olisi ollut haaksirikkoutuneista

38 Fält 1994, 113-114; Gordon 2009, 19; Meyer 2009, 107-108.

39 Fält 1994, 120-121; Neumann 1963, 7-9.

40 Ryukyusaaret ovat nykyään osa Japania. Saarikonaisuuden suurin saari on Okinawa eli entinen Lew Chew.

maanmiehistä, Japani ei ottanut heitä vastaan.⁴¹

Vaikka maa teoriassa oli suljettu, saatiin länsimaista kuitenkin paljon vaikutteita hollantilaisten kautta. Arai Hakusei kirjoitti vuonna 1715 teoksen *Seiyō Kibun* (Raportti lännestä), jossa paljastui, kuinka paljon Japani voisi oppia länsimaisesta tieteestä. Teoksen myötä shogun päätti lieventää kieltoaan länsimaista kirjallisuutta kohtaan, joskin kristillinen kirjallisuus oli edelleen kiellettyä. Kieltojen helytymisen myötä esimerkiksi tieteellinen kirjallisuus kasveista, maantiedosta ja lääketieteestä oli sallittua. Osa kirjoista oli kiinaksi käännettyä, mutta myös hollantia opiskeltiin ahkerasti. Vuonna 1811 shogunaatti ymmärsi, että maa voisi hyötyä länsimaisesta tieteestä todenteolla. Esimerkiksi sotatieteen avulla haluttiin vahvistaa maata ja lisäksi länsimainen tiede myönnettiin hyväksi lääketieteen, astronomian ja maatalouden aloilla. Kielen opiskelun myötä kirjoja pystyttiin lukemaan hollanniksi ja samalla aloitettiin mittavat käännöstyöt, jotta teokset saataisiin myös japanin kielelle. Muutos oli suuri – aiemmin länsimaiseen tieteeseen kohdistuvaa kiinnostusta kutsuttiin nimellä *bangaku*, barbaarioppi. Nyt se sai uuden nimen, *rangaku*, hollannin oppi, johon kuului esimerkiksi lääketieteen, kielen, astronomian, maantieteen, fysiikan, kemian ja sotatieteen opintoja. Valitettavasti japanilaiset joutuivat myöhemmin pettymään. 1860-luvulla japanilaisia oppilaita lähetettiin Hollantiin, josta he raportoivat opiskelleensa turhaan aivan väärää kieltä ja maata – Hollanti kun ei ollut enää suurvalta eikä hollannin kieli laajasti ympäri maailmaa tunnettu.⁴²

Opiskelun lisäksi ihmisten välistä kanssakäymistä ei voinut estää. 1700-luvulta lähtien maahan eksyi Kuriilien kautta venäläisiä, jotka tekivät vaihtokauppaa ainu-heimon kanssa. Heitä ei käännytetty pois, sillä ainuja ei pidetty japanilaisina eikä ainujen asuttamaa maata Japanina. Tämä selittyy sillä, ettei oman maan rajoja tähän aikaan kunnolla tunnettu tai määritelty joka suunnasta: vielä 1700-luvun lopulla isoa osaa Ezosta, nykyisestä Hokkaidosta, pidettiin eri maana, ei osana Japania.⁴³

Venäjän kasvava kiinnostus Kuriileja ja Kiinan kauppaa kohtaan sai heidät yrittämään kunnollisen kauppasopimuksen muodostamista 1800-luvun alussa. Japani kuitenkin kieltäytyi. Tapaus synnytti maiden välille jopa väkivaltaisia konflikteja, mutta Napoleonin sodat pakottivat Venäjän vetäytymään Tyyneltä mereltä. Sota vaikutti myös Japaniin Hollannin ja Jaavan kautta. Samoihin aikoihin valmistui Japanin kartoitusprojekti, joka vahvisti maan rajoja myös pohjoisessa ja Kuriilien suunnassa. Sota ja uudet rajat vahvistivat ennestään Japanin kantaa siitä, ettei Venäjän kanssa

41 Gordon 2009, 19; Jansen 2002, 92, 259, 267; Meyer 2009, 108.

42 Fält 1994, 117; Gordon 2009, 45; Jansen 2002, 93; Narsimhan 1999, 16.

43 Gordon 2009, 47-49; Jansen 2002, 258.

aloitettaisi erityistä kauppayhteistyötä.⁴⁴

Euroopassa riehuvat sodat vaikuttivat myös kauppaliikenteeseen, mutta japanilaisilta asioita yritettiin salata tai niitä vähäteltiin. Kärjistynyt tilanne paljastui, kun Nagasakiin purjehti brittiläinen laiva uhkaamaan hollantilaisia. Lopulta Deshiman kauppaseman johtajaa kuulustelemalla Japanille paljastui joukko isoja uutisia maailmalta: Yhdysvallat oli itsenäistynyt Iso-Britannian alaisuudesta ja nyt Euroopassa soti Napoleon. Uutinen sai shogunaatin toimimaan ja lännen tunteminen otettiin viralliseksi projektiksi. Japanilaiset opiskelivat ahkerasti kieliä ja antoivat Deshiman kauppasemalla asuvan saksalaisen lääkärin Philipp Franz von Sieboldin erikoisluvalla asua kauppaseman ulkopuolella ja perustaa Nagasakiin koulun japanilaisille oppilaille 1820-luvulla.⁴⁵

Uusi tieto ei kuitenkaan poikanut pelkkää hyvää. Kristillisyyttä pidettiin edelleen hyvin epäilyttävänä. Pitkin 1700-lukua kristillisyydestä oli rangaistu ja sitä oli käytetty aseena esimerkiksi poliittisia vihamiehiä vastaan. Syytökset kristillisyydestä otettiin vakavasti, mutta kristittyjä ei pidetty varsinaisesti pahoina. Päinvastoin, heitä pidettiin liian kiltteinä, kuten samurai Aizawa Yasushin mietteet vuodelta 1825 paljastavat. Hänen mukaansa kristityt saattoivat kiltteydellään johdatella tavallisia, typeriä kansalaisia jopa maanpetokseen. Kristinusko oli edelleen poliittinen uhka.⁴⁶ Syy ei siis varsinaisesti ollut itse uskonnossa. Japanissa oli kyllä useampia uskontoja, jotka olivat aasialaiseen tyyliin filosofisia ja niissä palvottiin useita jumaluuksia. Ne eivät kuitenkaan uhanneet maallisen vallan järjestystä, kun taas kristinuskon pelättiin näin tekevän. Useissa itämaisissa uskonnoissa ja filosofioissa on hierarkiakäsitys, joka vahvisti myös maallista esivaltaa ja sen kunnioitusta. Kristinuskossa taas nähtiin joku maallistakin valtaa suurempi voima, mikä saattoi olla uhka keisarin jumalalliselle asemalle. Lisäksi kristityt itse käyttäytyivät sopimattomasti ja sopimusten rajoja venyttäen, mikä ärsytti japanilaisia vallanpitäjien tasolla saakka.

Vuonna 1825 shogunaatti julisti, ettei länsimaiden välille enää tehtäisi eroa, vaan kaikki länsimaiset laivat karkotettaisiin Japanin rannikoilta välittömästi. Ammu ensin, kysy myöhemmin -politiikan taustalla oli ajatus eurooppalaisten petturuudesta, josta Japani oli saanut viitteitä lännen tutkimuksissaan. Kaikki länsimaalaiset kielet kirjoitettiin vertikaalisesti, ei horisontaalisesti, kuten japanin kieli. Lisäksi eurooppalaisten pukeutuminen näytti japanilaisten mielestä aina samalta, etenkin verrattuna Kiinan, Korean ja Japanin perinnevaatteisiin, jotka erosivat toisistaan huomattavasti. Tästä Japani päätteli, kenties hieman vainoharhaisesti, eurooppalaisten olevan yksi ainoa maa ja kansa, joka vain teeskentelee tulevansa eri maista. Toisaalta mallia otettiin myös

⁴⁴ Gordon 2009, 49; Jansen 2002, 260-262.

⁴⁵ Fält 1994, 123; Gordon 2009, 49; Jansen 2002, 92, 264-266.

⁴⁶ Jansen 2002, 92-93.

nimenomaan vieraista maista, sillä tutkimuksissa oli huomattu, ettei missään muuallakaan saa purjehtia satamiin ilman asianmukaisia lupia.⁴⁷

Lännän tutkimus kärsi hieman shogunaatin tiukasta linjasta. Vasta vähän aikaa toiminut Sieboldin koulu Nagasakissa lakkautettiin, oppilaat otettiin huostaan ja Siebold erotettiin ja karkotettiin. Myös moni japanilainen tutkija, joka nähtiin liian länsimieliseksi, joutui vangituksi.⁴⁸ Lääntä sai siis tutkia, mutta liian kiinnostunut siitä ei saanut olla.

Vuonna 1838 yhdysvaltalainen kauppalaiva Morrison saapui toiveikkaana Japanin rannikolle. Laivalla oli kyydissä seitsemän haaksirikkoutunutta japanilaista. Toiveena oli, että kansalaisten palauttaminen lämmittäisi välejä ja Yhdysvallat saisi etuja kaupankäyntiin. Japani kuitenkin noudatti yli kymmenen vuotta aiemmin julistettua ammu nyt, kysele myöhemmin -politiikkaansa ja ampui kohti laivaa, joka joutui palaamaan Kiinaan haaksirikkoutuneet japanilaiset mukanaan.⁴⁹

Pian Kiina joutui sotaan Iso-Britannian kanssa ja sen seurauksena joutui vuonna 1842 solmimaan epäedullisen Nanjingin sopimuksen. Japania kehitys huolestutti ja kirjallisuus koskien muun muassa kapinoita, rajakiistoja ja Kiinan armeijan heikkouksia levisi Japanissa nopeasti. Sota oli tullut lähelle Japania ensimmäistä kertaa pitkään aikaan ja sen pelättiin leviävän. Kiinan tilanne näytti pahalta, sillä sen suvereenius oli kärsinyt huomattavasti oopiumisodan muiden tappioiden lisäksi. Shogun päätti hylätä aiemman asetuksen. Nyt vieraita laivoja tuli kohdella hieman ystävällisemmin, tarjota ruokaa ja tarvikkeita tai antaa suojaa myrskyn ajaksi. Sitten laivat tulisi ystävällisesti, mutta topakasti saattaa pois. Kiinan tilanne oli vahvistanut ennestään kuvaa länsimaisista barbaareista, jotka haluavat valloittaa alueita. Shogunin ei siis ollut tarkoitus lopettaa koko eristäytymispolitiikkaa, vaan välttää sota, joka voisi pahimmillaan päättyä Japanin valloitukseen.⁵⁰

Ei mennyt kauaakaan, kun Japanin oven raotusta ryhdyttiin hyödyntämään. Okinawalle eli silloiselle Lew Chewlle saapui vuonna 1844 ranskalainen alus, joka sanoi viipyvänsä vain hetken brittejä odotellessaan. Kuitenkin vuonna 1846 paikalla alkoi toimia protestantteja lähetystyössä. Samana vuonna Edon satamaan saapui yhdysvaltalainen kapteeni James Biddle tarkoituksenaan muodostaa diplomaattisuhteet. Japani ei kuitenkaan hoitanut näin suuria virallisia asioita muualla kuin Nagasakissa, joten Biddle palasi lähtöpaikkaansa Kiinaan.⁵¹

Japanin pitäminen suljettuna maana on mielikuvana väärä. Vaikka shogunaatti pyrki siihen, että maa pysyisi omissa oloissaan, ei kyseessä ollut täysi sulkeutuminen. Länsimaista kyllä kerättiin

47 Gordon 2009, 49; Jansen 2002, 266.

48 Jansen 2002, 267-268.

49 Gordon 2009, 49; Jansen 2002, 267.

50 Gordon 2009, 49; Jansen 270-271, 273.

51 Jansen 2002, 274-275.

tietoa ja kehitystä, mutta huonoja asioita ei haluttu tuoda Japaniin. Siinä missä Japanissa elettiin pitkää rauhanaikaa, Euroopassa sodittiin.

Huomattavaa on myös se, että termi *sakoku*, suljettu maa, otettiin käyttöön vasta 1800-luvulla eristäytymispolitiikan jo päätyttyä. Sana tuli käyttöön käännöstyön yhteydessä, jonka alkuperäinen teksti on 1700-luvulta. Saksalainen tutkija Engelbert Kaempfer kuvaili Japania 1700-luvulla ja itse asiassa kehu sen eristäytymispolitiikkaa. Vasta kun käännöstyö julkaistiin, *sakoku* sai ikäviä merkityksiä. Erityisesti toisen maailmansodan mainingeissa sakokua kuvattiin jopa Japanin tragediaksi, mikä on tietenkin erikoista ottaen huomioon mittavat sotakärsimykset, joita voisi perustellummin pitää tragediana. Vasta nuoremman polven tutkijat ovat pitäneet eristäytymispolitiikkaa perusteltuna, sillä kyseessä oli vasta modernisoituva valtio, joka etsi itseään ja rajojaan. Samalla on kyseenalaistettu historiantutkimusta koskien Perryn matkaa Japaniin. Joidenkin tutkijoiden mukaan Perryn matkan merkitystä Japanin avautumiselle on korostettu liikaa.⁵²

Onkin helppo uskoa, että Japani olisi joka tapauksessa avautunut ennemmin tai myöhemmin. Tuskin maa olisi voinut kovin kauaa eristäytyä länsimaiden liikkua yhä syvemmälle Aasiaan. Tämä on tärkeää huomata myös Perryn matkaa tarkasteltaessa. Vaikka Japani Yhdysvaltojen näkökulmasta suljettu olikin, ei Japani itse kokenut jäävänsä mistään paitsi. Avauduttuaan Japani otti nopeasti länsimaita kiinni modernisoituen ja omaksuen länsimaiset arvot. Maa ajautui pitkän rauhanjakson jälkeen sotimaan ensin Kiinan kanssa 1800-luvun lopulla ja Venäjän kanssa 1900-luvun alussa. Modernisoituminen yhdistettynä sotiin ja nationalismiin nousuun näkyi hyvin varsinkin toisessa maailmansodassa.

2.2 Amerikkalainen identiteetti

Jotta aineistoa voidaan ymmärtää ja jonkinlaista amerikkalaisen omakuvan heijastumaa Perryn teoksesta löytää, on kysyttävä, millainen amerikkalainen identiteetti oli matkan ja teoksen kirjoittamisen aikaan. 1800-luvun puolivälissä Yhdysvallat oli valtiona vasta noin sadan vuoden ikäinen. Se oli itsenäistynyt kolonisoidusta alueesta ja sen asukkaiden tausta oli hyvin monimuotoinen maahanmuuton vuoksi, joskin eliitti oli taustaltaan pitkälti Englannista. Perryn matka ja teos sijoittuvat vain reilun vuosikymmenen päähän sisällissodasta. Ristiriitoja ja eroja liittovaltiossa oli siis runsaasti. Tarkastelen lyhyesti Yhdysvaltojen historiaa erityisesti identiteetin näkökulmasta ja pohdin, miten identiteetti on historian tapahtumien mukana muotoutunut.

Klassisen sosiologinen käsitys on, että identiteetti muodostuu minän ja yhteiskunnan

⁵² Jansen 2002, 91, 94.

vuorovaikutuksessa. Ihmisillä tuntuu olevan tarve identifioida itsensä johonkin kansalliseen kulttuuriin olemalla esimerkiksi suomalainen tai englantilainen. Stuart Hall argumentoikin, että tätä kautta kansakunta ei ole pelkästään poliittinen yksikkö vaan myös kulttuurinen representaatiojärjestelmä, joka tuottaa merkityksiä. Näin kansallinen kulttuuri itse rakentaa niitä identiteettejä, joihin kansalaiset identifioituvat. Kansallinen identiteetti on Benedict Andersonin luoman termin mukaan “kuviteltu yhteisö”.⁵³

Hall on listannut viisi elementtiä, joilla kansallisen kulttuurin kertomus kerrotaan: (I) kansakunnan kertomus, (II) alkuperä, jatkuvuus, traditio ja ajattomuus, (III) tradition keksiminen, (IV) perustamismyytti ja (V) ajatus puhtaasta, alkuperäisestä kansasta. Kansakunnan kertomus perustuu yhteisiin kokemuksiin, jotka antavat kansakunnalle merkityksen. Ne voivat olla suruja, voittoja tai katastrofeja. Kansakunnan alkuperä ja ajattomuus taas ovat ikään kuin aina olemassa vähintään kansakunnan sisimmässä, valmiina heräämään henkiin. Tradition keksiminen viittaa siihen, miten yhteisiä tapoja ja perinteitä korostetaan ja kerrotaan eteenpäin, vaikka ne saattavatkin tosiasiasa olla varsin myöhään tuotettuja. Perustamismyytissä kansakunta katoaa niin sanotusta todellisesta ajasta mystiseen aikaan, eli alkuperää ei välttämättä voida edes jäljittää. Näitä perustamismyyttejä myös keksitään yhtenäisyyden takaamiseksi. Viides kohta taas on usein pelkkä ihanne, eikä suinkaan edusta koko kansakuntaa.⁵⁴

Näiden viiden elementin kautta luodaan kulttuurisia merkityksiä ja identifikaation kohteita. Ne kuitenkin perustuvat ihanteille ja usein keksityillekin asioille. Kansalliset kulttuurit ja niiden rakentamat identiteetit eivät välttämättä tosiasiasa ole näin yhtenäisiä. Kansallista kulttuuria kuitenkin tarvitaan, koska se on myös kulttuurisen vallan rakenne.⁵⁵

Hallin mukaan useimmat modernit kansakunnat koostuvat useista keskenään yhteensopimattomista kulttuureista. Nämä on yhtenäistetty valloitusten ja väkivallan kautta. Sitten väkivallan teot unohdetaan, jonka jälkeen voidaan rakentaa yhtenäistä ja homogeenistä kansallista identiteettiä. Niinpä kokonaisuuteen kuuluu monia eri kulttuureita, joista osa on tasa-arvoisemmassa asemassa kuin osa. Toisekseen kansakunnat koostuvat eri yhteiskuntaluokista ja sukupuoli- ja etnisistä ryhmistä. Yhteiskunnallisista eroista saatetaan yrittää päästä eroon tarjoamalla kansalaisille vaihtoehtoinen kohde, johon identifioitua. Tämä voi olla jäsenyys kansakunnassa. Sukupuoliroolit taas saattavat jäädä elämään, mikäli kansakuntaan liitetään vahvasti maskuliinisia piirteitä naisten jäädessä toissijaisiksi kodin hoitajiksi ja äideiksi. Hallin mukaan modernit läntiset kansakunnat

53 Hall 2002, 22, 46-47.

54 Hall 2002, 47-50.

55 Hall 2002, 51-53.

harjoittivat myös kulttuurista hegemoniaa kolonisoimiinsa kulttuureihin nähden.⁵⁶

Hall argumentoi myös, että oikeastaan kaikki modernit kansakunnat ovat kulttuurisia sekasikiöitä. Kansallista identiteettiä ei voi muodostaa sellaisten asioiden kuin etnisyyden tai rodun pohjalle. Etnisyyteen liitettävät kieli, uskonto, tavat ja traditiot ovat saman kansallisuudenkin sisällä hyvin erilaisia, eli kansakunta sisältää monia etnisiä ryhmiä. Rotu taas ei ole biologinen tai geneettinen kategoria, vaan diskursiivinen jako.⁵⁷ Yhdysvallat käy hyvin Hallin “kulttuurisen sekasikiön” kategoriaan. Yhdysvaltoja ei yhdistänyt, eikä yhdistä vielä nykyäänkään mikään yhteinen etninen tausta, kieli, uskonto tai täysin yhteinen historia. Taustaltaan hyvin erilaiset ihmiset liikkuvat siirtolaisaallossa uudelle mantereelle tuoden mukanaan omat tapansa, kielensä ja historiansa. He eivät muodosta yhtä yhtenäistä kansaa, joten mielikuva yhtenäisyydestä on luotu muilla tavoin.

Siirtokuntalaisia pidettiin ensin vain toiseen maanosaan siirtyneinä eurooppalaisina. Siirtokuntalaiset itsekin pitivät itseään englantilaisina ja vallankumouksen aikaan he eivät vaatineet itselleen amerikkalaisten, vaan englantilaisten oikeuksia.⁵⁸ Tässä vaiheessa myös kansallinen kulttuuri liitettiin enemmän eurooppalaiseen ja lähtömaan kulttuuriseen taustaan. “Amerikkalaisuus” kehittyi vasta myöhemmin.

Siirtolaisten lisäksi tarinaan liittyvät orjat, joita tuotiin Afrikan mantereelta Amerikan mantereelle jo 1500-luvulta lähtien. Orjien taustat olivat hyvin moninaiset, sillä eri alueilta tulleet ihmiset puhuivat eri kieliä ja heillä oli esimerkiksi erilaiset sukulaisuusjärjestelmät. Vaikka ihmisjoukko oli taustoiltaan hyvin laaja, ty pistettiin heidät ainoastaan termiin “musta”. Orjia estettiin aktiivisesti ryhmäytymästä pienempiin joukkoihin. Perheitä hajotettiin ja eri kieliä puhuvat ihmiset sijoitettiin asumaan ja työskentelemään yhdessä. Myös laki määräsi ja jaotteli ihmisiä erilaisiin töihin ja rajoitti heidän poliittisia mahdollisuuksiaan ihonvärin perusteella. Näin identiteetti muodostui pelkän ihonvärin varaan sen sijaan, että siihen olisivat vaikuttaneet kotipaikka tai kieli.⁵⁹

Edward Countryman kutsuukin löytöretkien jälkeistä aikaa “historioiden yhteentörmäykseksi”. Alkuperäiskansat, valkoiset ja mustat kohtasivat ja joutuivat väistämättä toistensa kanssa tekemisiin. Valkoiset ja mustat tiesivät jo toisensa, joskin alisteisessa orjuussuhteessa. Alkuperäiskansat sen sijaan kohtasivat tulokkaat ensimmäistä kertaa. Sen lisäksi, että mustien ja valkoisten välillä vallitsi jo alisteinen suhde, pakotettiin sama suhde myös alkuperäiskansalle. Ennen löytöretkiä ja siirtokuntia ei ollut “Amerikkaa” tai “intiaaneja”. Nämä nimet otettiin käyttöön ja alkuperäiskansaa ryhdyttiin luokittelemaan nimillä, joita nämä itse eivät käyttäneet. Samaan

56 Hall 2002, 53-54.

57 Hall 2002, 54-55.

58 Henriksson 1990, 11.

59 Eriksen 2002, 82.

tapaan, kuin kaikki mustat luokiteltiin taustasta huolimatta yhteen isoon luokkaan, myös alkuperäiskansoista tehtiin "intiaaneja". Näin siitäkin huolimatta, että eri alkuperäiskansojen erityispiirteet tunnettiin ja tiedettiin. Alisteisesta suhteesta huolimatta kaikki ryhmät vaikuttivat toisiinsa. Tämän yhteyden takia eurooppalaiset eivät säilyneet eurooppalaisina, vaan lopulta kaikki ryhmät sulautuivat "amerikkalaisiksi".⁶⁰

Eurooppalaiset olivat pyrkineet tekemään Uudesta maasta vanhan kaltaisen, mutta parannellun version. Paikkoja nimettiin vanhojen seutujen mukaan nimillä New England, Nouvelle France ja Nieuw Amsterdam. Yhteensulautumisen vuoksi eurooppalaisuus kuitenkin katosi ja Pohjois-Amerikan englantia puhuva valkoinen väestö julisti itsensä itsenäiseksi 1776. Termi "Amerikka" muuttui pelkämästä maantieteellisestä termistä myös osaksi identiteettiä. Kuitenkaan tähän "yksi kansa" -ajatukseen eivät mahtuneet orjat tai intiaanit. He olivat ihmisiä kansan joukossa, eivät osa kansaa. Sama ajattelutapa jatkui pitkään ja näkyi esimerkiksi Meksikon valloituksessa 1800-luvun puolivälissä. Meksikon alue kyllä haluttiin ottaa haltuun, mutta sen ihmisiä ei haluttu Yhdysvaltoihin. Silti valkoinen väestökin linkittyi toisiinsa heikoilla yhteispiirteillä. Esimerkiksi valkoisten yhteistä uskontoa merkitsi protestanttinen kristillisyys ja epäluulo katolilaisuutta ja paavin valtaa kohtaan. Valkoistenkin välillä oli eroja ja taustalla oli edelleen suuri merkitys.⁶¹

Yhdysvaltain vallankumous ei ollut yksiselitteinen tapahtuma, vaan siihen linkittyi monta eri tekijää. Laajimmassa kuvassa Euroopan suurvallat Iso-Britannia ja Ranska sotivat keskenään. Sen keskellä Yhdysvallat ryhtyi tavoittelemaan itsenäisyyttä. Viimeisenä nähdään Yhdysvallat, jossa kaiken keskellä käytiin poliittista taistoa myös sisäisesti eri siirtokuntien välillä.⁶² Ristiriidat näkyvät myös pitkänä vapaussotana, jonka Yhdysvallat kävi Iso-Britanniaa vastaan ennen kuin maa tunnustettiin itsenäiseksi 1783. Myöskään sisällissodan syttymiseen ei mennyt lopulta kuin muutama vuosikymmen.

Itsenäisyydestä ja amerikkalaisuudesta huolimatta vielä 1800-luvun loppupuolellakin ajateltiin Yhdysvaltojen syntyneen niiden menestyksen itujen kautta, jotka siirtolaiset toivat Iso-Britanniasta, Saksasta ja Länsi-Euroopasta. Näin Yhdysvallat oli oikeastaan viemässä eteenpäin eurooppalaista yhteiskuntaa. Vuosisadan vaihteessa omaksuttiin kuitenkin vahvemmin käsitys Pohjois-Amerikan ainutlaatuisuudesta. Yhdysvaltojen uskottiin saaneen ominaisimmat piirteensä, instituutionsa ja demokratiansa nimenomaan kosketuksesta primitiiviseen rajaseutuun. Myöhemmin mytologia on kehittynyt edelleen niin, että tämä rajapintakosketus yhdessä eurooppalaisen perinnön kanssa on muodostanut yhdessä toisiinsa sopeutuen tietyn yhdysvaltalaisuuden ja yhdysvaltalaisen

60 Countryman 1996, 4-5; Hall 2002, 117.

61 Countryman 1996, 5; Bender, 2006, 119; Henriksson 1990, 12.

62 Bender 2006, 61-62.

nationalismin.⁶³

Monissa kansallismyyteissä kansakunta syntyy tai nousee kivuliaan syntymäriitin kautta. Tässä syntymäriitissä kansakunta joutuu taistelemaan vastustajiaan vastaan, olipa vastustaja sitten ulkopuolinen Toinen tai vihollinen kansakunnan sisällä. Koska Yhdysvallat ei muodostu yhdestä yhtenäisestä kansasta, ei sen yhtenäisyyttäkään voida perustella yhden kansan ponnisteluilla. Siksi yhtenäisyyttä luodaan myös Yhdysvaltojen kokemuksilla, ei pelkästään kansalaisten kokemuksilla. Yhdysvaltojen kokemuksia ja samalla syntymäriittejä ovat esimerkiksi vallankumous, vapaussota, intiaanisodat, Villi länsi, sisällissota ja nykyään esimerkiksi 1900-luvun sodat. Yhdysvallat oli ensimmäinen onnistuneesti siirtomaaisäntiään vastaan taistellut valtio ja siksi siitä tuli pitkäksi aikaa ihanne muillekin vapautensa puolesta kamppaileville kansoille.⁶⁴

Perryn aikaan Yhdysvallat oli vielä nuori kansakunta. Sille saatiin kuitenkin luotua kansallisen kulttuurin kertomus Hallin määritelmän tapaan. Yhteiset kokemukset, kuten itsenäistyminen ja vapaussota lujittivat yhteenkuuluvuutta. Ajatus eurooppalaisen perinnön ja amerikkalaisen karun rajaseudun kohtaamisesta Yhdysvaltain perustavana tekijänä voidaan nähdä myös kansakunnan alkuperänä. Siellä kansallistunne on herännyt ja on haluttu kuulua omaan kansalliseen kulttuuriin eurooppalaisen kulttuurin sijasta. Yhtenä traditiona voidaan nähdä vaikkapa kiitospäivän viettäminen ja sen erityinen merkitys.

Täysin yhtenäistä kansallista kulttuuria ei tietenkään saanut aikaan. Iso osa mantereen asukkaista oli huomattavasti heikommissa asemassa kuin valtaapitävä, valkoinen, englantia puhuva väestö. Hallin mainitsemaan tapaan Yhdysvallatkin koostui yhteensopimattomista kulttuureista. Yhtenäistäminen tapahtui esimerkiksi alistamalla mustia ja alkuperäiskansoja. Yksinkertaistamalla nämä vain “neekeriojiksi” ja “intiaaneiksi” saatiin heidät heikennettyä.

Tätä taustaa vasten on huomattava, millaisia “amerikkalaisia” tutkielma käsittelee. Amerikkalaisuus näyttäytyy maskuliinisena, valkoisena ja kansallisen kulttuurin myytin kyllästäjänä. Kyse ei siis ole “keskivertoamerikkalaisesta” vaan nimenomaan ylemmän luokan kansalaisista, joilla on etuoikeuksia myös kotimaassaan, amerikkalaisessa yhteiskunnassa.

2.3 Kommodori Matthew C. Perry ja lähtö Japaniin

Kommodori Matthew Calbraith Perryn (1794–1858) voisi miltei sanoa syntyneen merimieheksi. Hänen isänsä Christopher Raymond Perry kuului laivastoon. Sekä Perry että hänen neljä veljeään olivat meriupseereja ja kaksi Perryn kolmesta siskosta oli naimisissa meriupseerin kanssa. Perry itse

⁶³ Henriksson 1990, 11-12.

⁶⁴ Eriksen 2002, 111; Henriksson 1990, 14.

oli naimisissa varakkaan kauppiaan tyttären kanssa, joten hänellä oli yhteyksiä naimakauppojen kautta niin laivastoon, kauppiaapiireihin kuin hallitukseenkin. Perrystä tuli merikadetti vuonna 1809. Hänen ensimmäinen palvelupaikkansa oli *Revenge*-aluksella veljensä Oliver Perryn komennuksessa. Perry oli mukana myös vuoden 1812 sodassa ja hänet ylennettiin luutnantiksi vuonna 1813, komendantiksi vuonna 1826 ja kapteeniksi 1837. Kommodorin arvonimen sai kapteeni, joka komensi useampaa kuin kahta laivaa tai kapteeni, jonka tehtäviin muutoin kuului merkittävää vastuuta. Kommodori oli laivaston korkeimpia arvonimiä. Perry sai tämän arvon johtaessaan laivuetta Afrikan vesillä 1844. Hän oli yksi aikansa verkostoituneimmista ja pätevimmistä upseereista.⁶⁵

Perry oli ansioitunut muutoinkin kuin arvonimiltään. Purjehtiessaan Afrikan vesillä 1844 hänen laivansa oli ensimmäinen, joka palasi Afrikasta ilman kuolonuhreja ja vakavia tauteja – olkoonkin, että ne vältettiin uskomuksilla. Perry uskoi keltakuumeen johtuvan yöllisistä höyryistä ja niiltä välttyäkseen miesten käskettiin nukkua rannan sijaan laivoissa. Kansilla pidettyjen tulien savu ajoi pois itikat, taudin oikeat aiheuttajat. Keripukki estettiin syömällä runsaasti tuoreita hedelmiä ja kasviksia. Meksikon sodassa Perry niitti mainetta paitsi voitokkuudellaan, myös sillä, että komensi suurinta amerikkalaislaivuetta, joka kuunaan oli koottu. Hän on jäänyt historiaan Yhdysvaltain höyrylaivaston isänä, niin suuri rooli hänellä oli uusien alusten suunnittelussa ja laivastoarkkitehtuurissa.⁶⁶

Perry oli raskasrakenteinen ja kunnioitusta herättävä mies, jota alaiset kutsuivat lempinimellä “Vanha karhu”. Häntä on kuvattu äkäiseksi ja etäiseksi simputtajaksi, kauhuksi tietämättömille ja laiskoille. Hän ei vitsailnut, vaan oli erittäin itsevarma ja taipuvainen dramatisointiin. Vaikka Perry oli useista aikalaisistaan poiketen tyytyväinen uusiin höyrylaivoihin ja ampuma-aseisiin, oli hänessä ripaus konservatiivisuuttakin. Perinteisestä raipparangaistuksesta luopuminen nimittäin harmitti kommodoria, koska hän piti uudistusta uhkana laivojen kurinpidolle. Toisaalta maineikkaan kommodorin sanallisella nuhtelullakin oli miehistöön suuri vaikutus. Japanin matkalle lähtiessään Perry oli jo 60-vuotias ja reumatismi vaivasi häntä yhä useammin.⁶⁷

Yhdysvaltain kiinnostus Japania ja muuta Itä-Aasiaa kohtaan liittyy kahteen seikkaan, ekspansionistiseen nationalismiin ja Tyynen valtameren tihenevään liikenteeseen. 1840-luvun lopussa ja 1850-luvun alussa Yhdysvalloissa vahvistuivat ylitsevuotava nationalismi ja ekspansionismi. Ne tiivistyivät “kutsumuskohtaloon” (manifest destiny), jossa nähtiin, että

65 Wiley 1990, 41-42, 47; Naval History and Heritage Command (NHHC), M. Perryn biografia:

<https://www.history.navy.mil/research/library/research-guides/z-files/zb-files/zb-files-p/perry-matthew-c.html>

Viitattu 25.5.2017.

66 Walworth 1966, 19, 21, 25; Wiley 1990, 54, 102; NHHC, M. Perryn biografia, viitattu 15.11.2016

67 Miller 2014, 13; Thomson ym. 1981, 65; Walworth 1966, 4, 20.

amerikkalaisilla on jopa jumalallinen oikeus levittää omia demokraattisia instituutioitaan ja elämäntapaansa koko Pohjois-Amerikan mantereelle ja myös muualle maailmaan. Ensisijaisina kohteina olivat Texas, Kalifornia ja Oregon, mutta pian ajattelu levisi pidemmälle, kun Tyynen valtameren satamat nähtiin portteina kauppareiteille esimerkiksi Kiinaan. Samalla ekspansionismiin liittyi myös sivistyksen ympyrän sulkeutuminen. Varhaisromantiikan aikaan ajateltiin yleisesti sivistyksen liikkuneen idästä länteen, alkaen Kiinasta ja Intiasta, päättyen Lähi-Idän, Kreikan, Rooman ja Euroopan kautta Yhdysvaltoihin. Jos Yhdysvallat veisi sivistystä edelleen itään, he sulkisivat ympyrän ja toisivat sivistyksellisen täyttymyksen koko ihmiskunnalle.⁶⁸

Amerikkalaisia auttoi Iso-Britannian kamppailu Kiinan kanssa oopiumisodassa ja Kiinan avautuminen laajemmalle kaupankäynnille, kun Shanghai avautui ulkomaiselle kaupalle vuonna 1842. Amerikkalaiset seurasivat brittejä vaatien itselleen samoja oikeuksia. Nämä myös saatiin vuoden 1844 Wanghian sopimuksella ja pian amerikkalaiset laivat matkasivat säännöllisesti myös kiinnostusta herättävän Japanin ohi. Kiinan kanssa tehdyt sopimukset olivat niin kutsuttuja epätasa-arvoisia sopimuksia, joissa Kiina jäi sopimuksen osapuolena huonompaan asemaan. Näistä epätasa-arvoisista sopimuksista tuli paitsi perusta länsimaiden ja Kiinan kaupankäynnille seuraavan vuosisadan ajaksi, myös malli, jolla suhtauduttiin Japaniin ja muihin Itä-Aasian maihin.⁶⁹

Liikenne Tyynellä valtamerellä tiheni. Merellä liikkui paljon amerikkalaisia valaanpyytäjiä, jotka ajautuivat ajan kanssa yhä lähemmäs Japania, jonka rannikoilla he kohtasivat karkotuksen tai jopa teloituksen. Valaanpyyntiä pidettiin kuitenkin elintärkeänä, joten sen lopettaminen ei tullut kysymykseenkään. Myös kauppasuhteet Kiinan kanssa herättivät kiinnostusta Japania kohtaan. Meksikon ja Yhdysvaltojen välisen sodan myötä osa Kaliforniaa liitettiin Yhdysvaltoihin ja heti sen jälkeen kultaryntäys toi rannikolle runsaasti väkeä. Yhdysvalloissa huomattiin, että Tyynen meren herruus olisi monella tapaa hyödyksi ja Japani olisi oiva välipysähdys matkalla Kiinaan tai jopa maailman ympäri. Kauppareitti Shanghain ja San Fransiscon välillä oli jo käytössä, mutta laivat tarvitsivat välimatkalle hiiliasemia. Japani oli maantieteellisesti sopivalla kohdalla ja siellä uskottiin olevan tarpeellista hiiltä. Japanin matkasta puhuttiin ja luotiin mielikuvaa nimenomaan Tyynen valtameren matkana, vaikka todellinen merimatka kulki suurimmaksi osaksi Atlantin poikki. Tavoitteena olikin yhtäläillä Tyynen valtameren liikenteen kuin Japaninkin avaaminen.⁷⁰

Yhdysvallat oli huolissaan siitä, miten Japani kohteli valaanpyytäjiä. Japanista selvinneet merimiehet olivat saaneet huomiota tarinoillaan väkivallasta ja huonosta kohtelusta. Usein tarinoista oli kuitenkin jäänyt pois se fakta, että he olivat itse käyttäytyneet huonosti ja rikkoneet lakia, mikä

68 Miller 12; Thomson ym. 1981, 16-17.

69 Miller 2014, 12; Laemmerhirt 2013, 35.

70 Hones & Endo 2006, 564-565; Jansen 2002, 275; Meyer 2009, 126; Miller 2014, 12.

oli johtanut esimerkiksi vangitsemiseen. Huono kohtelu katsottiin kuitenkin humanitaarisesti syyksi matkalle hiilivarantojen kasvattamisen lisäksi.⁷¹ 4.12.1852 päivätyssä raportissa merivoimat pohtii, kuinka kauan muu maailma voi alistua Japanin tapoihin.

”These events have forced upon the people of America and Europe the consideration of the question, how far it is consistent with the rights of the civilized world to defer to those inconvenient and unsocial customs by which a nation, capable of contributing to the relief of the wants of humanity, shall be permitted to renounce that duty; whether any nation may claim to be exempt from the admitted Christian obligation of hospitality to those strangers whom the vocations of commerce or the lawful pursuits of industry may have incidentally brought in need of its assistance; and the still stronger case, whether the enlightened world will tolerate the infliction of punishment or contumelious treatment upon the unfortunate voyager whom the casualties of the sea may have compelled to an unwilling infraction of a barbarous law.”⁷²

Raportissa kyseenalaistetaan Japanin sivistyneisyys viittaamalla muuhun maailmaan sivistyneenä maailmana, joka joutuu alistumaan Japanin sopimattomiin ja epäsosiaalisiin tapoihin. Mukaan tulee myös kristinusko ja kristityn velvollisuus auttaa lähimmäistä hädässä. Raportti jatkuu samaan tapaan:

“The day has come when Europe and America have found an urgent inducement to demand of Asia and Africa the rights of hospitality, of aid and comfort, shelter and succor, to the men who pursue the great highroads of trade and exploration over the globe. Christendom is constrained by the pressure of an increasing necessity to publish its wants and declare its rights to the heathen; and in making its power felt, will bring innumerable blessings to every race which shall acknowledge its mastery.”⁷³

Matkaa puolustetaan ja perustellaan vahvasti uskonnon näkökulmasta ja kristinusko esitetään selvästi parhaana mahdollisena uskontoa. Kuitenkin matkan muutkin tarkoitusperät alkavat tulla ilmi – suhteilta haetaan myös kaupankäyntiä, ei pelkkää avunantoa hätätilanteessa. Toisaalta nämä voivat mennä käsi kädessä. Kaupankäynnin lisäksi voitaisiin myös levittää kristinuskkoa. Raportissa viitataan kristinuskoon lukuisia kertoja.

Samaan aikaan, kun matkasta Japaniin keskusteltiin, lähetti täysin sattumalta Perrykin laivaston johdolle kirjeen asian tiimoilta. Hän hahmotteli tutkimusretkeä ja oli kerännyt matkan kannalta hyödyllistä aineistoa silkasta mielenkiinnosta, ei niinkään päästäkseen johtamaan matkaa. Kuitenkin presidentti Millard Fillmore valitsi lopulta Perryn, koska hänessä katsottiin yhdistyvän kaikki tarvittavat ominaisuudet: jämäkkyys, taktisuus ja kokemus uppiniskaisten “alkuasukkaiden” kanssa toimimisesta. Perryllä olikin kokemusta esimerkiksi Afrikan ja Välimeren alueen mahtimiesten pelottelusta. Myös Perry itse uskoi, että voisi käyttää aiemmilla komennuksillaan oppimiaan keinoja

71 Miller 2014, 13; Neumann 1963, 27-28.

72 NHHHC: Report of the Secretary of the Navy, December 4, 1852.

<https://www.history.navy.mil/research/library/research-guides/z-files/zb-files/zb-files-p/perry-matthew-c/perry-mc-secnav.html> Viitattu 7.12.2016

73 NHHHC: Navy Department. Report of the Secretary of the Navy, December 4, 1852. Viitattu 7.12.2016.

japanilaisten taivuttelussa. Japanilaisia hän piti petturimaisina ja melko barbaarisina ihmisinä, todennäköisesti omien ennakkoluulojensa perusteella.⁷⁴

Perry esitetään luotettavana ja oikeana miehenä tehtävään myös merivoimien raportissa. Raportti kuvaa häntä seuraavasti:

“This important duty has been consigned to the commanding officer of the East India squadron, a gentleman in every respect worthy of the trust reposed in him, and who contributes to its administration the highest energy and ability, improved by long and various service in his profession.”⁷⁵

Matka oli Yhdysvaltain laivaston kannalta epätavallinen ja kunnianhimoinen. Matkaan lähti kymmenen alusta. Mississippi, Powathan ja Susquehanna olivat höyrylaivoja, Macedonian, Plymouth, Saratoga ja Vandalia purjelaivoja. Lisäksi matkaan lähti neljä tarvikealusta. Yhteensä matka vaati noin neljänneksen laivaston laivoista ja vei ne kauas itärannikon tukikohdasta. Ennen Japanin-matkaa Yhdysvallat oli välttänyt tykkivenediplomatiaa Itä-Aasiassa, joka nähtiin lupaavana alueena niin kaupallisesti kuin kristillisen lähetystyönkin kannalta. Yhdysvaltojen laivasto oli kuitenkin suhteellisen heikko, eikä meren takana ollut juurikaan tukikohtia laivoille. Lisäksi Yhdysvalloissa ajateltiin, että aasialaiset ovat itsepäisiä ja heidän pakottamisensa voiman käytön avulla nähtiin enemmän eurooppalaisten tapana. Eurooppalaisia taas pidettiin ahneina ja periaatteettomina imperialisteina. Näin eurooppalaisten käytös nähtiin kiusaamisena, minkä yläpuolella amerikkalaiset olivat. Tätä moraalista ylemmyyttä edustaa myös presidentti Thomas Jeffersonin kuvaus, jonka mukaan amerikkalainen tapa oli “rauha, kaupankäynti ja rehellinen ystävyysuhde”.⁷⁶

Matkaan valmistauduttiin huolella. Japanilaiset olivat ennenkin ampuneet lännestä saapuvia aluksia, joten Yhdysvallat valmistautui matkaan aseilla. Periaatteessa he olivat valmiita taistelemaan, mutta sotaa ei haluttu aloittaa. Tarkoitus oli, että aseet ovat näyttävästi esillä hämäyksen vuoksi. Matka varusteltiin muutenkin tavallista paremmin ja järeämmillä laivoilla. Merivoimien raportissa arvellaan, että suuri laivajoukko voisi edesauttaa neuvotteluja. Perrykään ei pitänyt matkaa helppona ja tiesi, että James Biddle oli epäonnistunut samassa tehtävässä vuonna 1846. Perry oli alunperin vastahakoinen suostuessaan tehtävään, sillä hän pelkäsi, ettei kyseinen komennus toisi hänelle juurikaan kunniaa. Mieluummin hän olisi lähtenyt jälleen Välimerelle, etenkin, kun hänen perheensä oli muuttamassa Eurooppaan. Vastuun langetessa hän oli kuitenkin päättäväinen ja halusi

⁷⁴ Miller 2014, 13-14; Wiley 1990, 41.

⁷⁵ NHHHC: Navy Department. Report of the Secretary of the Navy, December 4, 1852. Viitattu 7.12.2016.

⁷⁶ Miller 2014, 12; NHHHC: Commodore Perry and the Opening of Japan.

<https://www.history.navy.mil/research/library/exhibits/commodore-matthew-c-perry-and-the-opening-of-japan.html>
Viitattu 27.4.2017.

hoitaa komennuksen loppuun onnistuneesti. Tehtävän onnistuneen suorittamisen lisäksi häntä ohjeistettiin tarkkailemaan näkemiään asioita ja pitämään ne mielessä tulevia julkaisuja varten.⁷⁷

Perry anoi varoja tieteelliseen tutkimusmatkaan, sillä hän halusi tutkia Japanin historiaa, luontoa, geografiaa ja kaikkea muutakin niin paljon kuin suinkin mahdollista. Kun varoja ei myönnetty, palkkasi Perry taiteilijoita ja tieteilijöitä mukaan miehistöön 25 dollarin kuukausipalkalla. Tämä palkka oli todennäköisesti sellaista keskitasoa, jolla työntekijät saatiin mukaan matkalle, mutta joka ei lähestynyt vaativampien tehtävien tai kokeneempien merenkävijöiden palkkoja. Palkka oli hieman suurempi kuin matruusilla, mutta huonompi kuin purserilla. Perry hyödynsi palkkauksessa harrastuneisuutta, mikä näkyy esimerkiksi pastori George Jonesin valinnassa. Jonesilla oli harrastuneisuutta geologiassa ja astronomiassa, joten hän sai paikan. Perry määräsi myös kaikki upseerit ja komentajat käyttämään vapaa-aikansa kaikenlaisen tiedon kartuttamiseen.⁷⁸ Juuri näitä tiedonmuruja Perry käytti kootessaan matkatrilogiaansa myöhemmin.

Tälle hyvin epätavalliselle matkalle lähdettiin monella tapaa uusista lähtökohdista. Monista uusista asioista ja epävarmuustekijöistä huolimatta matkalle lähdettiin tavoittelemaan suuria saavutuksia. Merivoimien raportti kertoo, kuinka Yhdysvallat asetti itsensä Japanin suhteen suorastaan tien raivaajaksi. Raportin mukaan liikkeelle lähtenyt joukko eli Perryn laivue ei avaa tietä pelkästään Amerikalle, vaan myös Euroopalle ja kaikille kristityille maille. Japanin avaamista kuvattiin välttämättömäksi tehtäväksi.⁷⁹

Matkaan ei lähdetty tietämättöminä. Päinvastoin, salaperäisestä maasta kerättiin mahdollisimman paljon tietoa. Perry oli hyvin tiedonhaluinen ja käytti paljon aikaa ja vaivaa tiedonkeruuseen. Tutustumalla ennakkoon maahan niin hyvin kuin mahdollista hän varmasti helpotti omaa tehtäväänsä. Ennakkotiedot auttaisivat häntä toimimaan uudessa maassa ja reagoimaan vastaantuleviin asioihin oikealla tavalla. Seuraavassa luvussa käsittelemkin, mitä Japanista tiedettiin ennen matkaa ja millaisia odotuksia näistä tiedoista syntyi.

77 Jansen 2002, 275; Meyer 2009, 127; Miller 2014, 11-14; Wiley 1990, 102; NHHHC: Navy Department. Report of the Secretary of the Navy, December 4, 1852. Viitattu 7.12.2016.

78 Putney 1987, 81; Wiley 1990, 105, 108, 125.

79 NHHHC: Navy Department. Report of the Secretary of the Navy, December 4, 1852. Viitattu 7.12.2016.

3 MITÄ JAPANISTA TIEDETTIIN ENNEN MATKAA

Japani tuli länsimaissa laajemmin tunnetuksi vasta 1400-luvun lopulla. Karttoihin Japani päätyi kuitenkin harvakseltaan ja ennen 1500-lukua tiedetään vain seitsemän tapausta, joissa Japani oli merkitty länsimaiseen karttaan. Japani yleistyi kartoissa vasta 1800-luvun alussa. Yksi kuuluisimmista tätä edeltäneistä kuvauksista on Sebastian Münsterin maailmankartta vuodelta 1558, jossa saarivaltio sijoitettiin karttakuvan reunalle ja sitä ympäröivät raivokkaan näköiset merihirviöt. Tällaisena Japani kartoissa pitkään nähtiinkin, kuvan reunassa ja hirviöiden ympäröimänä. Japania pidettiin pitkään uskomattomien kauhujen ja ihmeiden paikkana ja kartat vahvistivat tätä käsitystä.⁸⁰

Navigaation lisäksi kartat loivat merkityksiä ja mielikuvia. Maailmaa nimettiin ja järjestettiin pitkälti eurooppakeskeisestä näkökulmasta ja uusia alueita "löydettiin" ja nimettiin. Näin maailman järjestäminen ja karttojen luoma kuva linkittyvät myös diskursseihin Toisesta. Karttojen tyhjillä alueilla olevat hirviöiden kuvat tai pelkät sanat "täällä on hirviöitä" esittivät vielä tutkimattomat alueet potentiaalisesti vaarallisina ja sivistymättöminä. Samalla hirviöiden on sanottu edustaneen yhtä aikaa pelon ja halun tunteita.⁸¹ Mikä paikka onkaan tuolla tuntemattoman meren takana? Tätä mietittiin myös salaperäisestä Japanista vielä senkin jälkeen, kun maa yleistyi kartoissa. Sulkeutunut maa kiinnosti ja herätti uteliaisuutta.

Perry valmistautui matkaan lukemalla aiempia Japanista kertovia tekstejä niin laivaston arkistoista kuin kongressin kirjastostakin. Lukemisen lisäksi hän haastatteli Japanin lähellä liikkuneita valaanpyytäjiä. Noin neljäkymmentä kirjaa tarjosi hyvin vaihtelevan kuvan maasta, johon hän oli lähdössä neuvottelemaan. Aineistoa voi kuitenkin sanoa löytyneen hämmästyttävän paljon ottaen huomioon kuinka vähän Japanissa oli vierailtu. Tietolähteistä tärkeimpiä olivat hollantilaiset kauppiat sekä heidän joukossaan työskennelleet saksalaiset ja ruotsalaiset työntekijät. Tunnetuimpiin ja vaikutusvaltaisimpiin kuuluivat Engelbert Kaempferin, Carl Peter Thunbergin ja Philipp Franz von Sieboldin selonteot Japanista. Ne ovat peräisin laajalta ajanjaksolta: Kaempferin tekstit ovat 1690-luvulta, Thunbergin 1770-luvulta ja von Sieboldin tekstit 1820-luvulta.⁸²

Perryn vastahakoisuus komennusta kohtaan ei näy alkuperäislähteessä. Päinvastoin, matkakertomus toteaa neutraalisti, joskin hieman amerikkalaisiin ylevästi suhtautuen Perryn hamunneen tietoa ja keskittyneen tehtäväänsä:

“Commodore Perry, in common with other members of his profession and with the rest of his countrymen, had his thoughts directed to the subject, with especial reference to the probabilities of accomplishing the end in view. He knew that there must be causes for a state of things so singular as

80 Laemmerhirt 2013, 33.

81 Laemmerhirt 2013, 33-34.

82 Miller 2014, 15.

was presented in the complete voluntary isolation of a whole people ; and his first object was, therefore, to obtain a correct history of the past career of Japan.”⁸³

Jos Perry vastahakoinen avoimesti olikin, sitä ei lopulliseen matkakertomukseen kirjattu. Sen sijaan Perry kuvataan kunnan amerikkalaisena ja ammattilaisena, joka suhtautui tehtäväänsä vakavasti, tähdäten todenmukaiseen tietoon ja tehtävänsä onnistumiseen. Epäilemättä Perryn intresseissä olikin saada tarpeeksi tietoa, sillä ilman sitä matka olisi varmasti vaikea.

Uusimpiin Japani-kuvauksiin kuului englantilaisen Mary Buskin kirjoittama, anonymisti julkaistu *Manners and Customs of the Japanese in the Nineteenth Century*, joka julkaistiin 1841. Busk kuvasi Japania feodaaliseksi keisarikunnaksi, joka muistutti keskiajan Eurooppaa ja jossa talonpojat olivat niin suuren taakan alla, että köyhyys piti heidät täydellisessä alennustilassa. Busk kuvasi Japanissa vallinneen orientaalin despotismin, mikä oli tähän aikaan yleinen kuvitelma koskien kaikkia idän yhteiskuntia. Buskin mukaan keisarikuntaa johti keisari (mikado), jonka alaisuudessa olivat autonomiset lääninherrat (daimiot), jotka hallitsivat omia alueitaan palkollisten armeijoidensa (samuraiden) avulla. Näiden alapuolelle asettuivat feodaalieliitti, kauppiat, käsityöläiset ja talonpojat. Buskin mukaan maassa ei ollut despoottia *henkilönä*, vaan despotismin muodostivat painostavat lait ja tavat. Hänen mukaansa maassa tarkkailtiin toisia koko ajan vakoojien ja salaisen poliisin toimesta. Lain rikkominen johti koviin rangaistuksiin niin rikkeen tekijälle kuin tämän perheellekin kollektiivisen vastuun nimissä.⁸⁴

Vaikka Buskin kuvaus Japanista onkin raaka ja myöhempien historiantutkijoiden toimesta kyseenalaistettu, on hän niitä harvoja länsimaisia aikalaisia, jotka kuvasivat Japanin hallintojärjestelmän hierarkiaa oikein. Hän tunnisti mikadon keisariksi ja Japanin ylimmäksi johtajaksi ja shogunin todellisen vallan pitäjiksi sekä shogunaatin edellisen hallitukseksi ja neuvonantajiksi. Jotkut Japania kuvaavat olivat luulleet mikadon ja shogunin hoitavan johtotehtäviä yhdessä eräänlaisena yhteiskeisarina. Toiset taas kuvasivat shogunin olevan keisari ja mikadon eräänlainen paavi. Viimeksi mainitu virheen teki myös Perry, jonka mukaan Japanissa oli kaksi keisaria, joista toinen on hengellinen ja toinen maallinen⁸⁵. Muutoin hän oli samoilla linjoilla Buskin kanssa Japanista ja merkittävä osa Perryn tehtävää olikin Japanin poliittinen vapauttaminen sen epädemokraattisesta feodaalihallinnosta.⁸⁶ Tätä poliittista vapauttamista ei kuitenkaan korosteta samaan tapaan, kuin esimerkiksi uskontoa. Sitä ei listattu matkan julkisiin tavoitteisiin, vaan tavoitteiksi mainittiin maiden väliset ystävyysuhteet ja kristinuskon edistäminen, kuten edellisessä

83 Perry 1856, 76.

84 Miller 2014, 15-16.

85 Perry 1856, 11.

86 Miller 2014, 15-17; Laemmerhirt 2013, 36.

luvussa näimme. Taustalla on kuitenkin vahva ajatus Japanin ”pelastamisesta” myös muulla kuin uskonnollisella tasolla. Tähän tehtävään Yhdysvallat katsoi olevansa juuri oikea maa.

Matkakertomuksessa Yhdysvaltojen tie Japanin avaajaksi kuvataan alkaneen jo Marco Polosta, kauan ennen Japanin ilmestymistä karttoihin. Lennokas ja hieman kaukaakin haettu kohtalo alkaa vuodesta 1295, jolloin Polo palasi Eurooppaan ja kertoi matkoistaan. Hänen kertomassaan esiintyy myös Cathayn (Kiinan) rannalta näkyvä suuri saari Zipangu, jonka nyt tiedettiin tarkoittaneen nykyistä Japania. Matkakertomuksen johdannon mukaan Polo kuvasi saaren asukkaita ”peräänantamattomiksi”, ”rohkeiksi” ja mainitsi kartoissaan, että idässä sijaitsee ”mahtava saari”. Aikojen saatossa Polon tekstit ja kartat jopa unohtuivat, mutta löysivät tiensä Genovaan ja Kolumbuksen käsiin. Polon tekstit vahvistivat Kolumbuksen käsityksen siitä, että lännessä sijaitsee tuntematon maa. Kolumbus purjehti kohti Zipangua, jonka ”hän toivoi ja odotti löytävänsä”. Sen sijaan hän päätyi Amerikan mantereelle.⁸⁷

Johdannon mukaan Kolumbuksen kohtalona ei ollut itse avata Japania kristinuskolle, mutta maanosa, jonka hän löysi, on nyt kasvanut kansakunnaksi, joka siihen pystyy. Tämä kansakunta on täyttänyt osan Kolumbuksen suunnittelemaasta työstä ja ollut se väline, joka tuo Zipangun vapaaseen yhteyteen muun maailman kanssa. Näin Yhdysvallat on täyttänyt Kolumbuksen toiveen tuoda Zipangu/Japani eurooppalaisen sivistyksen piiriin.⁸⁸ Tämä kuvaus on, kuten sanottu, lennokas ja osin kaukaa haettu, mutta sopii toisaalta loogisesti Yhdysvaltojen kutsumuskohtalo-käsitykseen. Miksipä kohtalona olisi vain yhden maanosan sivistäminen, ja miksipä kansakunta ja sen rohkeus eivät periytyisi jo vanhempien aikojen arvostetuilta seikkailijoilta? Myös Perry koki, että kaupankäynti idän kanssa ja idän sivistäminen lähetystyön kautta olivat Kolumbuksen alkuperäisen tehtävän täyttämistä⁸⁹. Näin kirjan johdanto kuvaa myös amerikkalaista identiteettiä luoden sille yhteistä pohjaa ja pitkää historiaa. Amerikkalainen identiteetti on ylevä ja saanut perintönsä maailmanhistorian kuuluisimmilta löytöretkeilijöiltä. Yhdysvallat on jopa heidän työnsä jatkaja. Tietysti tärkeää oli myös sivistää kaukaista kansaa puhtaammalla uskolla:

“The Christian desires to know the varied phases of their superstition and idolatory; and longs for the dawn of that day when a purer faith and more enlightened worship shall bring them within the circle of Christendom.”⁹⁰

Japanilaisten uskonnollisesta tilasta yhdysvaltalaiset kunnan kristityt ovat selvästi huolissaan. Japanilaisia uskontoja kuvaillaan niin hyvin kuin osataan, mikä on matkakertomuksen mukaan

87 Perry 1856, 4-5.

88 Perry 1856, 5.

89 Laemmerhirt 2013, 36.

90 Perry 1856, 3.

vaikeaa ristiriitaisten lähteiden vuoksi. Tärkeimmiksi uskonnoiksi mainitaan *Sin-syu* ja sen kannattajat *Sintoot* (shintolaisuus) sekä buddhalaisuus. Shintolaisuutta ja sen eri *kameja* eli jumalia kuvaillaan sekä esitellään erilaisia uskonnollisia seremonioita ja menoja. Buddhalaisuuteen ei paneuduta yhtä suuresti, kenties siksi, että se tunnettiin Kiinan kautta paremmin kuin shintolaisuus. Buddhalaisuuttakin pidetään silti selvästi vääräuskoisuutena. Myös muita uskontoja tiedetään olevan, mutta niistä ei tiedetä yhtä paljon. Johdanto painottaakin, että uskontojen yksipuolisuus ei ole syynä kristinuskon karsastamiselle, vaan kristinusko ja lähetystyöntekijät kiellettiin maasta nimenomaan poliittisin, ei uskonnollisin perustein. Kristinusko kiellettiin, koska japanilaiset pelkäsivät uskonnon tuovat mukanaan “suvaitsemattomuutta ja petosta”.⁹¹ Toivonkipinä kristinuskon viemisestä maahan on siis perusteltu ainakin uskontojen runsaslukuisuuden ja monipuolisuuden puolesta.

Uskonnon kieltämisen syihin matkakertomus paneutuu tarkasti ja etsii syyllisiä lähetystyön katkeamiseen. Ensimmäiset portugalilaisten mukana 1500-luvulla tulleet lähetystyöntekijät, jesuiitat, olivat “esimerkillisiä miehiä”, jotka seurasivat hengellistä kutsumustaan nöyrinä. Kuitenkin heidän jälkeensä maahan saapui Goalta ja Macaosta dominikaani-, augustinolais- ja fransiskaanimunkkeja, joita houkutteli jesuiittojen menestys. Johdannon mukaan he tulivatkin paikalle vain saadakseen ”kerätä sadon, mutta eivät osallistuneet sen kasvattamiseen”. Pian eri munkkiryhvät riitelivät keskenään. Sen lisäksi portugalilaisten maallikoiden ahneus, ylpeys ja kiristys inhottivat japanilaisia. Niin portugalilaisten maallikoiden kuin lähetystyöntekijöidenkin sanotaan suhtautuneen japanilaisiin tapoihin ja virkamiehiin epäkunnioittavasti.⁹²

Toinen syyppää olivat hollantilaiset. He paitsi tottelivat japanilaisten tiukkoja sääntöjä Deshimassa joutuen “kansalliseen häpeän ja vankeuteen”, myös piilottelivat kristinuskooan. Hollantilaisten kuvataan esimerkiksi lakanneen rukoilemasta, veisaamasta virsiä, mainitsemasta ääneen Kristuksen nimeä ja pitämästä sunnuntaisia jumalanpalveluksia.⁹³ Häpeällinen käytös kulminoitui sotaan kristittyjä vastaan. Kun Japani 1600-luvulla karkotti kristityt, lähtivät lähetystyöntekijät pois maasta. Koska käännytystyötä oli ehditty tehdä, jäi maahan vakaumuksellisia kristittyjä, jotka aiheuttivat päättäjille päänvaivaa. Japanilaisia kristittyjä uhkasivat vankeus, kidutus ja jopa kuolema. Nurkkaan ahdistettu joukko nousi kapinaan Shimabaran kaupungissa ja mellakka äityi liki täysimittaiseksi sodaksi. Jopa niin pahaksi, että Japanin hallitus pyysi hollantilaisia apuun:

“The Japanese authorities called on the Dutch to assist them in making war against these Christians, and *the Dutch did it.*”⁹⁴

91 Perry 1856, 19-22.

92 Perry 1856, 24-26.

93 Esim. Perry 1856, 4, 32, 34.

94 Perry 1856, 30-31.

Yhdysvaltaisten järkytystä ja tuomitsevuutta näihin tapahtumiin kuvastaa matkakertomuksen käyttämä kursiivi. Japanin hallitus pyysi Hollannilta apua mellakan tukahduttamiseen ja Hollanti suostui. Käytännössä tämä tarkoitti pommitusta laivoista ja rannikolta käsin. Kahden viikon pommituksen jälkeen Hollanti vapautettiin palveluksesta, joskin se joutui vielä antamaan Japanin käyttöön aseistusta. Kahakan lopputuloksena japanilaisten kristittyjen joukot murskattiin ja ihmiset kuolivat taisteluun ja nälkään. Yhdysvallat ei kuitenkaan syytä kaikkia laivoja, vaan mainitsee osan hollantilaisista laivoista lipuneen kauemmas merelle hieman ennen japanilaisten pyyntöä. Näin osa laivoista ja niiden miehistöstä vältti ikävän diplomaattisen selkkauksen ja sodankäynnin. Suurin syy vieritetään hollantilaisten johtajan, M. Kockerbeckerin harteille, joka selvästi ahneena ihmisenä välittää enemmän kaupankäynnin jatkumisesta kuin kristittyjen tuskasta:

“To us it seems that the infamy must rest chiefly on the Dutch director, and that M. Kockerbecker deliberately preferred this most foul murder of the innocent to the loss or interruption of the Dutch trade.”⁹⁵

Näin johdanto vähintään epäsuorasti syyttää portugalilaisia ja hollantilaisia siitä, että kristinuskon vieminen maahan epäonnistui. Vaikka käännytystyötä saatiin tehtyä, valui tehty työ myöhemmin hukkaan shintolaisuuden ja buddhalaisuuden vallatessa alaa. Monessa kohtaa alkuperäislähde ilmaisee tavalla tai toisella huolensa japanilaisten vääräuskoisuudesta ja siitä, onnistuisiko kristinuskon juurtuminen maahan. Nyt Yhdysvalloilla olisi mahdollisuus tuoda kristinuskon takaisin ja pelastaa kansa vääriä uskomuksiltaan ja moisen uskon kammottavilta seurauksilta. Johdannossa nouseekin kaksi asiaa ylitse muiden: Yhdysvaltojen liki kohtalonomainen johdatus Japanin avaajaksi ja heidän mukanaan tuomansa kristinuskon pelastavana tekijänä.

Pitkässä, yli 70 sivun johdannossa käsitellään uskonnon ja maiden välisten suhteiden lisäksi historiaa, taidetta, maantiedettä, kansan alkuperää, kieltä ja maan hallintoa. Kuvaukset ovat tarkkoja ja melko neutraaleja. Mukana on paljon lainauksia aiemmista matkakertomuksista. Kuuluisat kirjoittajat Kaempfer, Thunberg ja von Siebold mainitaan myös nimeltä, muita kirjoittajia tai teoksia, kuten Buskia tai hänen teostaan, ei sen tarkemmin mainita. Oman tutkielmani kannalta kiinnostavimpia asioita ovat aiemmat tiedot ja oletukset kansan alkuperästä, ulkonäöstä, kielestä, hallinnosta ja kulttuurista.

Japanilaisten alkuperää pohdittaessa yleiseksi erehdykseksi mainitaan yhteys Kiinaan, sillä moni erehtyy luulemaan kieliä samaksi. Kiinnostavaa kyllä, asiantuntijat osasivat jo tähän aikaan erottaa kielet toisistaan ja nimetä japanin kielen erityispiirteitä, kuten sen, että kielessä todella on yhteisiä

95 Perry 1856, 31.

sanoja ja merkkejä ja niille kaksi lausumistapaa: toinen japanilainen ja toinen kiinalaisperäinen. Samalla tunnistettiin, että vaikka japanilaiset puhuvat välillä kiinalaisilla sanoilla, on heillä kuitenkin oma kieli. Maallikko erottaa kielet ääntämyksestä:

“--the pronunciation by a Chinaman and a native of Japan. That of the last is neat, articulate, distinct, and rarely is there heard a syllable composed of more than two or three letters of our alphabet; while the speech of the former is little better than a confused sing-song monotone, unpleasant to the ear, in which constantly occurs a disagreeable crowding together of consonants.”⁹⁶

Japani ja japanilaiset nähdään selvästi omana maanaan ja kansanaan, eikä heillä ole mitään tekemistä kiinalaisten kanssa. Ainakin puheenparren perusteella japanilaiset ovat miellyttävämpiä ihmisiä, sillä heidän puheensa on siistiä ja hyvin artikuloitua, kun taas kiinalaisen ääni on suorastaan ikävää kuultavaa.

Kielen lisäksi pohditaan japanilaisten ulkonäköä ja arvuutellaan, olisivatko he tulleet esimerkiksi Formosalta tai Malesiasta. Tavalliset ihmiset ovat Thunbergin mukaan ihonväritään keltaisehkoja, joissain tapauksissa myös melkein ruskeita tai valkoisia. Erityisesti ulkona työskentelevien ihonväri on ruskea. Tummat silmät ovat pitkänmalliset, pienet ja syvällä päässä. Katse vaikuttaa silmäluomien kulmikkaan kaaren vuoksi terävältä. Päätä kuvaillaan suureksi, kaulaa lyhyeksi, hiuksia paksuiksi ja mustiksi sekä öljyn käytön vuoksi kiiltäviksi. Nenä ei ole litteä, vaan paksu ja lyhyt. Von Siebold kuvaa Kyushun rannikon asukkaiden eroavan saaren sisäosien asukkaista. Rannikon asukkaiden hiukset ovat hauraammat, kasvojen kulma vahva, huulet kohonneet ja koukkunenät pienet. Sisämaan asukkaat taas ovat suurikokoisempia, heidän kasvopiirteensä leveämmät ja litteämmät, heillä on suuri suu ja punaisenruskea iho. Sekä Thunberg että von Siebold tietävät kertoa, että ylhäisimmät suvut ovat jopa “jossain määrin majesteettisia” ulkonäöltään, “muistuttaen enemmän eurooppalaisia”. Erityisesti naiset, jotka eivät käy ulkona, ovat ihonväritään täysin valkeita. Valitettavasti japanilaisten alkuperä jää lopulta mysteeriksi, sillä huolimatta kaikesta tarkastelustaan, eivät yhdysvaltalaiset saaneet täyttä selvyyttä siihen, miten ja mitä kautta japanilaiset ovat saarelleen alunperin päätyneet.⁹⁷

Johdanto esittelee jo aiemmin mainitun väärinkäsityksen kahdesta keisarista sekä kertoo Japanin hallintomuodon historiasta. Johdannon mukaan *mikadon* (keisari) ja *ziogoonin* (shogun) valtakamppailu päättyi siihen, että maata hallitsi kaksi kesaria, joista toinen oli hengellinen ja toinen maallinen johtaja. Yhteensä kahdeksan yhteiskuntaluokkaa, mikado ja ziogoon sekä ziogoonin neuvonantajat (shognaatti) esitellään kirjassa niin tarkasti, kuin ne suinkin tunnettiin. Samalla

96 Perry 1856, 9.

97 Perry 1856, 10.

kuvataan lakiviidakkoa, joka sitoi kaikkia niin kansalaisista johtajiin asti. Lait ovat kirjan mukaan “muuttumattomia, yksityiskohtaisia ja kontrolloivat melkein kaikkia tekoja”. Myös yhteiskuntaan tiiviisti kuuluva vakoilu lävisti kaikki tasot ja yhteiskuntaluokat. Virkamiehet vakoilivat toisiaan ja virkamiesten ollessa työmatkoilla heidän perheensä jätettiin Edoon eräänlaisiksi panttivangeiksi. Myös tavalliset kansalaiset valvoivat toisiaan. Kuitenkin järkyttävien kontrollin muoto oli kunnia-itsemurha. Pyövelille ei ollut tarvetta, sillä itsemurha nähtiin kunniakkaana vastuunkantona, josta palkittiin esimerkiksi nimittämällä itsemurhan tehneen poikia hyviin virkoihin. Japanilaisia lakeja kuvataan “kenties maailman verisimmiksi” ja huomautetaan, että useimmista rikkeistä rangaistuksena oli kuolema.⁹⁸ Kontrolli esitetään olennaiseksi osaksi yhteiskuntaa, eikä siltä pääse pakoon hallitsevassakaan asemassa.

Kontrollin ja vakoilun nähtiin vaikuttavan japanilaisiin piirteisiin: systemaattinen valehtelu ja kaksinaamaisuus kuuluivat virkamiesten tapaan neuvotella. Niitä ei kuitenkaan pidetty japanilaisten ominaisuuksina, ainoastaan tapoina, joita virkamiehet noudattivat painostuksen vuoksi. Sen sijaan japanilaisia kuvattiin esimerkiksi suorasukaisiksi, puheliiksi, kekseliäiksi, rohkeiksi ja kunniantuntoisiksi. Heidän lisätiin myös olevan, ainakin yhdysvaltalaisen mielestä, “paljon parempia kuin mikään muu sivistynyt itäinen kansakunta”.⁹⁹ Kaiken kattavaan valvontaan sekä kaksinaamaisuuteen varautuminen oli varmasti hyödyksi japanilaisten kanssa neuvoteltaessa ja vaikutti epäilemättä Perryn strategiaan päätöksiin. Mielenkiintoista on, että huolimatta kammottavasta hallinnosta ja melko vähästä kansan tuntemuksesta, nostetaan japanilaiset silti jo itämaisten kansojen kärkeen niiden paremmuutta vertaillen.

Amerikkalaiset arvioivat japanilaista kulttuuria parhaansa mukaan ja johdanto omistaakin kaksi lukua erilaisille teollisuudenaloille, materiaaleille ja niiden käsittelylle sekä taiteelle. Japanilaisten todetaan olevan “erittäin ahkeria ja etevä ihmisiä, ja tiettyjen tuotteiden osalta heitä ei ylitä mikään maa”. Esimerkiksi posliinin ja silkkikankaiden tuotannossa heidän mainitaan olevan jopa Kiinaa parempia. Puun ja bambun työstämisessä sekä erityisesti puun lakkaustöissä he ovat omaa luokkaansa. Oman ylistävän ihmettelynsä saa myös japanilainen puutarhanhoito, sillä japanilaisilla näyttää olevan kyky muuttaa kasvien mittasuhteita. Heidän puutarhoissaan kasvaa minikokoisia puita ja toisaalta luumupuissa kasvoi valtavan kokoisia kukkia.¹⁰⁰

Oppia japanilaiset kaipaisivat taiteessa. Maalaustaiteessa japanilaisten mainitaan “kehittyneen jonkin verran”, mutta he eivät tiedä mitään anatomiasta, eivätkä siten tee kovin hyviä muotokuvia tai veistoksia. He eivät myöskään osaa maalata maisemakuvia, sillä he eivät yksinkertaisesti välitä

⁹⁸ Perry 1856, 11-18.

⁹⁹ Perry 1856, 18-19.

¹⁰⁰ Perry 1856, 50-51, 53.

perspektiivistä. Musiikissa, vaikka japanilaiset itse siitä kovasti pitivät, ei kirjan johdannon mukaan “ole mitään mitä suositella eurooppalaisten tai amerikkalaisten korville”.¹⁰¹

Kulttuuria mitataan johdannossa vahvasti länsimaisesta näkökulmasta. Tietotaito erilaisten materiaalien käsittelyssä on hyvää ja kenties sen näkemistä omin silmin odotettiin innokkaammin kuin taide-elämyksiä. Musiikki tuomitaan huonoksi, eikä sitä paranna edes se, että japanilaiset itse pitivät siitä. Japanilaisten perspektiivinkäyttöä arvostellaan, eikä heidän koeta osaavan tehdä muotokuvia. Japanilainen taide määritellään moneltakin osalta huonoksi sen ollessa liian erilaista länsimaiseen taiteeseen verrattuna. Japanilaista taidetta ryhdyttiin arvostamaan myöhemmin 1800-luvulla japonismin eli japanilaisen taiteen inspiroiman taidetyylisuunnan vallatessa Eurooppaa ja Amerikkaa. Käsitys japanilaisesta taiteesta ja sen tasosta päivittyi myös matkan aikana mielenkiintoisella tavalla, josta lisää alaluvussa 5.4.

Japaniin lähdettiin ristiriitaisissa tunnelmissa. Toisaalta tiedostettiin maan kehittymättömyys joillakin aloilla, toisaalta ylistettiin maan erityislaatuisuutta ja kansan kykyä omaksua ja oppia uutta. Kulttuuria selvästi pidettiin outona, jopa epäsovinnana länsimaalaisille. Eroa tehtiin myös sivistyskäsitteen avulla: johdannossa mainitaan, että Japaniin on mielinyt moni “sivistyneen maailman valtio” jo aiemmin¹⁰². Japania ei siis nähty sivistyneenä valtiona eikä Aasian aluetta sivistyneenä maailmana.

Seuraavissa luvuissa käsittelen vierailuja Kiinassa, Lew Chewllä ja etenkin Japanissa. Amerikkalaisten vierailu ja omat, uudet kokemukset täydensivät ja muuttivat aiempia tietoja, sillä he pääsivät kokemaan monella tavalla uusia asioita. He neuvottelivat virkamiesten kanssa ja vierailivat paikoissa, joihin länsimailla ei aiemmin ollut asiaa lainkaan.

101 Perry 1856, 53, 59.

102 Perry 1856, 4.

4 LEW CHEW JA KIINA

4.1 Poliitikka Lew Chewllä

Lew Chew, nykyinen Okinawa, oli vielä 1800-luvulla oma maansa ja siellä asuvaa kansaa kutsuttiin lewchewläisiksi. He eivät siis olleet kiinalaisia tai japanilaisia. Laivue suuntasi Lew Chewn pääkaupunkiin, Nahaan (Naha) ja oli perillä 26.5.1853 (ks. liite 1 ja 2). Lew Chew oli tärkeä pysähdyspaikka paitsi tarvikkeiden, kuten ruoan ja hiilen kannalta, myös taktisesti hyvä tukikohta lähestyä Japania. Oli siis monta hyvää syytä vakiinnuttaa ystävälliset suhteet tämän oudon kuningaskunnan kanssa.

Lew Chew oli poliittisesti välikädessä. Saarella oli sekä historialliset että kaupalliset siteet Kiinaan, vaikka se oli itsenäinen kuningaskunta. Samaan aikaan saari oli vahvasti Japanin vaikutuspiirissä, sillä saaren oli valloittanut Satsuman aluetta johtanut Shimazun suku. Siteet Japaniin haluttiin kuitenkin pitää piilossa, joten Shimazut määräisivät, etteivät lewchewläiset saa puhua japania ulkomaalaisten läsnäollessa. Se voisi paljastaa, kenelle he oikeasti olivat uskollisia. Itsenäisyys ja Kiinan auktoriteetin alla oleminen olivat siis eräänlaista savuverhoa, jolla haluttiin peittää yhteys Japaniin. Matkakertomuksessa Lew Chewllä käytetty kieli tosin määritellään yhdeksi japanin kielen murteista, joten amerikkalaiset osasivat epäillä yhteyttä Japaniin saarelaisten äidinkielenkin perusteella.¹⁰³

Matkakertomuksessa arvuutellaan saaren kohtaloa ja päädytään siihen, ettei maa ole täysin itsenäinen, vaan sekä Kiinan että Japanin vallassa. Perry pitikin Lew Chewtä Japanin heikkona kohtana ja uskoi aivan oikein, että Japanilla oli saarella vaikutusvaltaa. Perry ei kuitenkaan tiennyt, että Shimazut olivat jo aiemmin suunnitelleet avaavansa kaupankäynnin Lew Chewllä, joten amerikkalaisten saapuminen korkeintaan aikaistaisi suunnitelmia. Lisäksi Perry aliarvioi vaikutusvallan määrän, sillä Satsuman virkamiehillä oli keskeinen rooli myös Lew Chewn hallinnossa. Perry kuitenkin tiesi japanilaisten vakoilevan saarelle saapuneita amerikkalaisia ja piti joukkonsa valmiudessa. Varmuus vakoilusta saatiin jo pian Nahaan saapumisen jälkeen, kun muutama pienempi laiva seilasi lähemmäs amerikkalaislaivuetta ja lähti sen jälkeen kohti Japania. Pian Japanissa tiedettäisiin, millaisella joukolla amerikkalaiset olivat liikkeellä. Vain saapumispäivä voitaisiin pitää salassa.¹⁰⁴

Ennen Japania Perry halusi neuvotella ja loistaa Lew Chewllä sekä testata taktiikkaansa. Hän oli päättänyt tiukasti kieltäytyä puhumasta itseään alempiarvoisille henkilöille ja kommunikoi siis ensisijaisesti vain upseeriensa kautta. Näin hän korottaisi omaa asemaansa samankaltaiseksi kuin

¹⁰³ Perry 1856, 224; Wiley 1990, 173-174.

¹⁰⁴ Perry 1856, 151, 153; Walworth 1966, 47, 69; Wiley 1990, 202.

keisarin asema oli Japanissa. Helpommaksi ensikohtaamiset teki sisäpiirin tieto Lew Chewstä. Tietoa tarjosi brittiläinen lähetystyöntekijä, herra Bettleheim, joka oli asunut saarella viimeiset 5–6 vuotta. Bettleheim tuli itse tapaamaan amerikkalaisia laivalle ja osoittautui oivalliseksi tietolähteeksi ja tulkiksi, vaikka paikalliset häntä inhosivatkin. Mielenkiintoista Bettleheimin tarinassa on se, että hän teki lähetystyötä, vaikkakin heikolla menestyksellä, Japanille kuuluvalla alueella. Kaikkien tietämättä tämä lähetysaarnaja oli ollut merkittävässä roolissa vaikuttamassa Japanin suhtautumiseen ulkomaalaisia kohtaan. Bettleheimin läsnäolo oli johtanut siihen, että Japani oli joutunut myöntämään ulkomaalaisten kanssa tehtävän yhteistyön olevan lopulta väistämätöntä.¹⁰⁵

Ensimmäinen virallinen tapaaminen lewchewläisten kanssa järjestettiin viisi päivää saapumisen jälkeen. Amerikkalaiset pyrkivät antamaan itsestään hyvän kuvan. He pahoittelivat kaupunginjohtajalle, etteivät olleet voineet hyväksyä laivoille lähetettyjä lahjoja. He selittivät ymmärtäneensä, että se vaikutti epäkiitolliselta, mutta vakuuttivat, että lahjoista kieltäytyminen johtui täysin heidän omista tavoistaan. Pian seuraan liittyi myös ylempiä virkamiehiä, joista arvovaltaisimman oli vanha mies, joka toimi sijaishallitsijana sairaana olevalle 11-vuotiaalle prinsille.¹⁰⁶ Sen enempää matkakertomus ei tätä lahjoista kieltäytymisen tapaa erittele, mutta on mahdollista, että Perry pyrki etenkin alussa pysymään erossa kiitollisuudenvelasta. Jos hän ei olisi velkaa lewchewläisille, hän olisi paremmassa asemassa neuvotteluissa.

Lewchewläiset kutsuttiin laivalle, jossa he tapasivat myös kommodorin. Perry antoi itsestään ensitapaamisella aiemman suunnitelmansa mukaisesti salaperäisen, korkea-arvoisen ja itsevarman kuvan. Hän ei näyttänyt ”rahvaan miehistönsä” edessä, vaan tapaaminen oli suljetussa kabinetissa. Tosiasiassa miehistö näki Perryn useinkin, mutta lewchewläisethän eivät tätä tienneet. Tapaamisessa Perry ilmoitti, että otettuaan vieraat vastaan, tulisi heidän nyt järjestää vastavierailu Shuin (Shuri) linnaan. Hän sanoi odottavansa asemansa mukaista kohtelua ja ilmoitti tulevansa vierailulle seuraavalla viikolla. Perryn halusi näyttää, että oli tosissaan kaikessa mitä sanoo ja tekee, ei valehtelee tai kiertelee. Samalla vastapuoli huomaisi, että olisi vaarallista vastustaa häntä.¹⁰⁷ Perry ei kysellyt tai neuvotellut: hän ilmoitti, milloin on tulossa saaren tärkeimpään rakennukseen vierailulle ja millaista kohtelua haluaa. Hän ei käyttänyt fyysistä voimaa, mutta hänen sanojensa painoarvo oli suuri ja uhkaava. Perryn diplomatiaan kuului painostaminen ja tämä tulee ilmi matkakertomuksessakin koko matkan ajan.

105 Perry 1856, 153; Walworth 1966, 42; Wiley 1990, 171.

106 Perry 1856, 155.

107 Perry 1856, 155-156, 193.

Se mitä alkuperäislähde ei kerro, on Perryn kömmähdys vierailua järjestellessään. Perryn vaatiessa vierailua Shurin linnaan, hän sai suullisen kutsun sijaishallitsijan luo. Perry kieltäytyi. Joko kieltäytyminen ymmärrettiin väärin sen kulkiessa tulkin suusta toiseen tai sijaishallitsija ei uskonut sitä, sillä kestit todella järjestettiin. Pöydät katettiin pullolleen ruokaa ja Perryä odotettiin paikalle. Kun Perry sai tietää tästä ja ymmärsi nolanneensa itsensä, hän raivostui ja kyseli, miksei kutsua esitetty virallisesti kirjeitse. Raivonpuuskaa tyynnytteli päätulkki Williams, joka käytti kaiken taitonsa ja diplomatiansa rauhoittaakseen kommodorin sekä pyytääkseen anteeksi nahalaisilta. Williams onnistuikin säilyttämään puhevälit. Tätä välikohtausta ei kuitenkaan mainita alkuperäislähteessä, vaan sen sijaan kerrotaan Perryn ”kieltäytyneen kohteliaasti” tarjouksesta.¹⁰⁸

Kun Perry vierailu Shurin linnaan lähestyi, yrittivät lewchewläiset taivutella häntä muuttamaan mielensä. Kuningattaren kerrottiin olevan hyvin sairas, joten Perryn toivottiin vierailevan ennemmin prinssin linnassa. Perry ei kuitenkaan uskonut sanaakaan kuningattaren sairaudesta, vaan epäili koko kuningattaren olemassaoloa. Hän päätti, että amerikkalaiset menisivät linnaan, haluttiin heitä sinne tai ei, ja he tekisivät sen näyttävästi: hienossa muodostelmassa ja parhaimpiinsa pukeutuneina orkesterin tahdittamana. Perry saapui kantotuolissa, joka ei ollut kaikilta osin hienoin mahdollinen, mutta silti ”mahtavin kantotuoli, jonka lewchewläiset koskaan olivat nähneet”. Paikalliset seurasivat tätä suurta joukkoa kiinnostuneina ja uteliaina.¹⁰⁹

Perryn show oli melkoinen vastakohta sille, mitä he Shurin linnassa kohtasivat. Kuningatarta tai prinssiä ei näkynyt ja seurueelle tarjoiltiin laimeaa teetä ja sitkeää leipää. Oli selvää, ettei vierailua ollut odotettu, vaan sijaishallitsijan oli oletettu estävän sen tavalla tai toisella. Sijaishallitsija kutsui seurueen jatkamaan tapaamista omaan kotiinsa, jossa vierailuun oli valmistauduttu selvästi paremmin. Vaikka amerikkalaiset eivät täysin ymmärtäneet kumarruksia, he seurasivat esimerkkiä ja etikettiä parhaansa mukaan, sillä ”he olivat päättäneet, ettei heitä päihitettäisi kohteliaisuuden osoituksissa”. Kohteliaisuuksien tulva heitä sijaishallitsijan luona odottikin, sillä heille tarjoiltiin kahdentoista ruokalajin ateria. Kahdennentoista annoksen jälkeen joukko nousi lähteäkseen, mutta heille vakuutettiin, että ruokaa olisi tarjolla vielä toiset kaksitoista annosta, koska amerikkalaisia haluttiin kunnioittaa tuplasti.¹¹⁰ Tässä amerikkalaiset tekivät etikettivirheen kieltäytyessään tarjolla olevista ruuista ja lähtivät pyynnöstä huolimatta kesken illanistujaisten.

Perryn vierailu Shurissa oli skandaali. Lew Chew oli epäonnistunut estämään sen ja ulkomaalaiset olivat tunkeutuneet tärkeään palatsiin. Lew Chew raportoi kaiken Japanin Satsumaan, mutta he tiesivät, että amerikkalaisten päästäminen saarelle oli ollut iso virhe. Siksi tapahtumia vähäteltiin ja

¹⁰⁸ Perry 1856, 187; Walworth 1966, 49.

¹⁰⁹ Perry 1856, 187-189, 193.

¹¹⁰ Perry 1856, 190-191.

isoimmat erheet, kuten tämä Perryn visiitti Shurin linnaan, jätettiin kokonaan kertomatta.¹¹¹ Japanissa osattiin odottaa amerikkalaisia, mutta hurjimpia käänteitä he eivät tienneet.

Amerikkalaiset kävivät noin kymmenen päivän reissulla Boninsaarilla ja sillä aikaa Lew Chewn sijaishallitsija oli luopunut vallastaan nuoremman sukulaisensa vuoksi. Ensin amerikkalaiset pelkäsivät sijaishallitsijan tehneen itsemurhan tai joutuneen erotetuksi, mutta niin huonosti asiat eivät onneksi olleet. Tapaaminen uuden sijaishallitsijan kanssa sujui hyvin, vaikka tämä vaikutikin hermostuneelta. Amerikkalaiset arvelivat sen johtuvan vakoojista ja hallitsijan uudesta, korkeasta asemasta, johon tämä ei ollut vielä ehtinyt tottua. Tapaamisessa noudatettiin tällä kertaa eurooppalaisia ja amerikkalaisia tapoja, joista etenkin veitset ja haarukat hämmästyttivät lewchewläisiä. Myös alkoholi virtasi jälleen, kun amerikkalaiset esittelivät viinejä, viskejä, sherryä ja giniä Euroopasta ja Amerikasta. Alkoholi oli isossa osassa neuvotteluja ja kulttuurierot sen suhteen hämmästyttivät amerikkalaisia. He olivat tottuneet siihen, että maljoja kohotetaan aina jonkin asian vuoksi, kun taas lewchewläiset kierrättivät sakea pöydässä ja joivat vapaasti. Käytös laitettiin sen piikkiin, että Lew Chew on ”niin kaukana läntisen sivilisaation tavoista, etteivät he ymmärrä maljan kohottamista”. Sijaishallitsijakin oli ensimmäisessä tapaamisessa ollut tukevassa humalassa illan lähestyessä loppuaan – tai puoliväliä, mikäli toiset kaksitoista ruoka-annosta olivat tosiaan olleet tulossa.¹¹² Amerikkalaisten humalatilaa illanvietoissa ei kommentoida matkakertomuksessa. Sen sijaan lewchewläisten ja japanilaisten sammalluksia mainitaan ja tällä tavalla annetaan ymmärtää, että amerikkalaiset eivät osallistuneet juhliin yhtä railakkaasti kuin vastapuoli. Tuskin amerikkalaiset kuitenkaan kuivin suin olivat, mutta mahdolliset humalaiset kömmähdykset on todennäköisesti siivottu pois lopullisesta raportista.

Matkakertomus ei myöskään mainitse sijaishallitsijan halua päästä pois kesken kestien. Hermostunut sijaishallitsija yritti nousta pöydästä kahdesti tai kolmesti, mutta hänet viitottiin istumaan alas. Perry oli joko unohtanut oman käyttöksensä ollessaan nahalaisten vieraana, tai ei välittänyt siitä. Hän itse oli noussut pöydästä pitojen puolivälissä ja lähtenyt pois, mutta halusi nyt nahalaisten nauttivan hänen kesteistään loppuun saakka.¹¹³ Perryn käytös saattoi olla myös vallankäyttöä. Hän määräisi, milloin hänen kesteiltään poistuttaisiin. Tällainen painostus ja epävirallinen, raportteihin kirjaamaton käytöskin vaikutti neuvotteluihin ja etenkin Perryn asemaan muiden silmissä. Kun hän hallitsi pienempiäkin asioita ja epävirallisempia tilanteita, oli hänen helpompi hallita myös suoria neuvotteluja.

111 Wiley 1990, 192.

112 Perry 1856, 191-192, 215-217; Wiley 1990, 215.

113 Walwroth 1966, 66.

Jäykän ja väärinkäsitysten täyttämän ensitapaamisen lisäksi amerikkalaiset kävivät Nahassa vielä useaan otteeseen matkan puolivälissä ja lopussa. Tavoitteena oli vakiinnuttaa suhteet ja solmia maiden välille sopimus. Ensimmäisen Japanin matkan jälkeen amerikkalaiset pystyivät perustellusti ehdottamaan sopimusta myös Lew Chewlle, vaikka Japanin kanssa sopimus olikin lähinnä suullisella tasolla. Lew Chewn kohdalla sopimuksessa pyydettiin muun muassa määrittelemään vuokrataso, eli hinta, jolla talon voisi vuokrata yhdeksi vuodeksi, valmistelemaan hiiliasema, lopettamaan amerikkalaisten seuraaminen ja vakoilu, sekä järjestämään vapaa kaupankäynti, jonka myötä amerikkalaiset voisivat hankkia laivoilleen tarvitsemiaan tuotteita. Perryn tavatessa Nahassa pormestarin ja sijaishallitsijat hän selitti heille, että Yhdysvallat oli nyt ystävällisissä väleissä Japanin kanssa ja samanlaista suhdetta toivottiin myös Lew Chewn kanssa. Neuvottelut olivat myrskyisät, ja Lew Chew suostui vasta, kun Perry uhkasi marssia valtaamaan Shurin linnan.¹¹⁴ Amerikkalaiset eivät pyytäneet mahdottomia, mutta Lew Chew oli silti vastahakoinen. Tavallaanhan tällainen toiminta oli laitonta ja asiasta olisi epäilemättä haluttu ensin konsultoida Japania. Perry ei kuitenkaan perääntynyt ja vaati vastauksia heti.

Perry siis sai tahtonsa läpi ja pieni basaarikin pystytettiin amerikkalaisia varten. Ensimmäisellä myyntikerralla tarjolla oli erilaisia kankaita ja asusteita. Kauppiaat oppivat nopeasti noudattamaan kaupankäynnin kirjoittamattomia sääntöjä ja hinnat laskivat ja nousivat sen mukaan, kuinka suurta kysyntä oli. Matkakertomuksessa huomautetaan, etteivät basaarin myyntiartikkelit olleet erityisen tärkeitä tai tarpeellisia, mutta pääasia olikin, että virallinen ja laillinen kaupankäyntiyhteys syntyi. Nahasta raportoitiin jälleen kaunopuheisesti Japaniin. Raportista jäivät uupumaan oikeastaan kaikki suurimmat mullistukset: basaari, vuokrarakennukset, hiiliasema ja valvonnan vähentäminen.¹¹⁵ Tässä vaiheessa Lew Chew kenties vielä pelkäsi Japanin reaktiota. Olihan se tavallaan pettänyt Japanin luottamuksen, kun ei ollut onnistunut ajamaan tunkeilijoita heti pois ja nyt vielä antoi heille aivan uudenlaisia myönnytyksiä.

Amerikkalaiset olivat perustaneet Lew Chewlle pienen tukikohdan ja ulkomaalaisten läsnäoloon totuttiin verrattain nopeasti. Tottumisesta kieli esimerkiksi se, että viranomaiset olivat pian valmiita toimittamaan tavaroita laivoille ja ottivat niistä maksun vastaan. Myös tavalliset ihmiset olivat myöhemmillä vierailuilla rennompia. Kun Japanin kanssa solmittiin Kanagawan sopimus, myös Lew Chew oli myöntäväinen sopimukseen. Lew Chewn ja Yhdysvaltain välinen sopimus allekirjoitettiin 11.7.1854, mikä kävikin helposti, sillä nyt amerikkalaisten ei tarvinnut sietää lainkaan ”viivyttelyä tai kieroä politiikkaa”, kuten Japanissa. Sopimuksessa sovittiin esimerkiksi ystävydestä ja pienimuotoisesta kaupankäynnistä. Jos amerikkalaiset haluaisivat ostaa jotain, mitä

¹¹⁴ Perry 1856, 275, 277-279.

¹¹⁵ Perry 1856, 281-282; Wiley 1990, 353.

Lew Chewltä saa, lewchewläiset saisivat näitä artikkeleita heille myydä. Puuta ja vettä tuli saada kaikkialta kohtuulliseen hintaan, mutta sitä erikoisemmat tuotteet tuli ostaa Nahasta. Amerikkalaisia ei saisi seurata tai vakoilla rannalla, mutta heidät sai pidättää, mikäli he tekisivät laittomuuksia. Allekirjoituksen jälkeen järjestettiin tietenkin illanvietto, jossa tunnelma oli ystävällinen ja kohtelias.¹¹⁶

Kaikenkaikkiaan neuvottelut Lew Chewllä kävivät helpommin ja nopeammin kuin Japanissa, vaikka väärinkäsityksiä ja jäykähköjä tapaamisia olikin. On mahdollista, ettei Lew Chew enää kahden valtion puristuksessa ollessaan jaksanut taistella Yhdysvaltoja vastaan diplomaattisesti, eikä se ehkä tällaisiin neuvotteluihin ollut tottunutkaan. Toisaalta Lew Chew on voinut myös nähdä hyötyä järjestelyssä, sillä yhteistyö Yhdysvaltain kanssa vähentäisi saarivaltion riippuvuutta Kiinasta ja Japanista. Kenties suhtautuminen on ollut jotain tältä väliltä, yhdistelmä pelonsekaista toiveikkuutta.

Yhdysvalloilla oli myös mies- ja tuliylivoima verrattuna maatalousvaltaiseen ja piskuiseen saarivaltioon. Perryn painostus tepsii ensimmäisellä kerralla, mikä silotti tietä tulevaan. Kun Yhdysvallat palasi Japanista kertoen, että olivat muodostaneet suhteet myös sinne, ei Lew Chew varsinaisesti voinut vastustella. Jos Japanikin oli joutunut taipumaan, oli Lew Chewn helppo mennä mukana. Lisäksi hyviä välejä edesauttoi varmasti amerikkalaisten heti ensimmäisellä vierailullaan saarelle jättämänsä pieni joukko. Näin paikalliset pystyivät tutustumaan amerikkalaisiin ja heidän tapoihinsa. Voi olla, että Lew Chew piti aidosti sopimusta hyvänä ja näki siinä myös hyötyä itselleen. Viimeiset kohtaamiset ja sopimuksen solmiminen sujuivat hyvin ja ilman ensimmäisten vierailujen kauhun tasapainoa.

4.2. Likaiset kiinalaiset ja kierot lewchewläiset

Ennen Lew Chewlle saapumistaan sekä matkan puolivälissä amerikkalaiset poikkesivat myös Taiping-kapinan riepottelemassa Kiinassa. Kapinaa ei juurikaan kuvata, mutta kaupunki- ja ihmiskuvausta matkakertomuksessa on.

Läpi matkakertomuksen kiinalaisista annetaan pääasiassa ikävä kuva, joskin poikkeuskin mainitaan. Singaporessa Whampoa-niminen kiinalaiskauppias oli ”täynnä todellista kohteliaisuutta” ja hän kestitti amerikkalaisia omassa talossaan. Englanninkielessäkin hän oli ”huomattavan edistynyt” ja osoitti kaikin puolin älykkyyttä ja kohteliaisuutta. Whampoa vaikuttaa kuitenkin olleen poikkeus. Muutoin matkakertomus esimerkiksi mainitsee, että Singaporessa tiikerit tykkäsivät erityisen paljon

116 Perry 1856, 309, 495-496, 502.

kiinalaisten lihan mausta.¹¹⁷ Vaikka matkakertomus mainitsee köyhien kiinalaistan joutuvan työskentelemään viidakossa, se ei silti yhdistä näitä kahta seikkaa. Tuskin rikkaita länsimaalaisia joutui tiikerin suuhun, koska he eivät koskaan joutuneet viidakkoon menemään. Tiikerit siis tuskin varsinaisesti suosivat kiinalaisia aterioinaan, vaan kiinalaiset yksinkertaisesti joutuivat kohtaamaan tiikereitä useammin. Myöskään Whampoan taitoja ei sen kummemmin analysoida, vaikka tuntuu ilmiselvältä, että Singaporen kaltaisessa kansainvälisessä kauppakaupungissa englanninkielentaito ja kohteliaisuus ovat liki välttämättömiä piirteitä. Whampoa on tuskin ollut ainoa kielitaitoinen ja kohtelias kiinalainen kaupungissa.

Shanghaissa positiivisen maininnan saavat seremoniat, jotka olivat kelvollisia ja joissa kunnioitettiin kommodoria kantotuoleilla ja korokkeille sijoitetuilla istumapaikoilla. Muuta hyvää Kiinasta ei juuri löytynytäkään. Amerikkalaiset kohtasivat Shanghaissa ja Macaossa ”kapeita ja likaisia kujia”, eikä kaupunkien ”likaisuus antanut hyvää kuvaa ihmisten tavoista”. Talot olivat ”huonosti ilmastoituja ja ahtaita” sekä ihmiset niin epäsiistejä, että heidän uskottiin levittävän tauteja. Ruokailutavat sopivat likaiseen jatkumoon: kiinalaiset söivät kaikkea, olipa se kuinka kuvottavaa tahansa. Kissat ja koirat olivat ylemmän luokan ruokaa. Niiden lisäksi hiiret, rotat ja muut tuholaiset päätyivät pataan. Kiinalaisia syytettiin ahneiksi, eikä heidän ruuanhimoaan saatu tyydytettyä edes amerikkalaisen laivaston erinomaisilla tarjottavilla. He söivät niiden lisäksi muiden tähteitä ja jos heitä ei vahdittu, he söivät myös paljon sokeria ja herkkuja. Jälkimmäinen tapa vaikutti heihin ”samalla tavalla, kuin tyhmiin eläimiin – heistä tuli pian lihavia ja laiskoja”.¹¹⁸ Kiinalaisilta vaikutti puuttuvan itsehillintä ja perushygienia.

Tavalliset työläiset eivät tehneet vaikutusta, vaikka he tekivätkin esimerkiksi juuri Euroopassa ja Amerikassa suosittuja ja muodikkaita mekkoja. Joskus hienostonaiset jopa ottivat maasta lähtiessään miespuolisen vaatevalmistajan mukaansa, joskaan nyt amerikkalaiset eivät pitäneet heitä erityisen silmää hivelevänä näkynä:

“It was by no means an agreeable sight, on passing one of the dark and dirty tailor shops at Macao, to behold the greasy and half naked Chinaman, late at night, busily playing his dirty fingers about a splendid female dress, destined to drape the graceful form of some beautiful woman at the coming ball or dinner party.”¹¹⁹

Kuvaus on monella tapaa likainen ja kontrastinen. Liki alaston, epäsiisti mies hivelee yön pimeydessä mekkoa, joka joskus koristaa kaunista naista. Kiinalainen on pimeässä puolialastomana

117 Perry 1856, 128, 130.

118 Perry 1856, 146-147, 289-290.

119 Perry 1856, 292.

ja likaisena sekä tekee varsinaisen työn mekon valmistamisessa. Mekon käyttäjä taas on kaunis, mielikuvissa vaaleaihoinen nainen, jonka paikka on loistokkaissa ja valoisissa juhlissa.

Kiinalaiset naisetkaan eivät olleet suotuisa näky. Myös heidät saattoi nähdä kadunkulmassa työn touhussa, ompelemassa ja paikkaamassa ohikulkijoiden vaatteita. Naisten pienet, sidotut jalat suorastaan kuvottivat amerikkalaisia. Naiset itse näyttivät kuitenkin olevan ylpeitä ”kuvottavista tyngistään”. Kommodorikin tutkaili erään tytön jalkoja sairaalassa silkasta uteliaisuudesta, mutta sai kertavilkaisulla tarpeekseen. Kurjien jalkojen lisäksi myös naisten asema oli huono: heitä kuvattiin moniavioisessa kulttuurissa pelkiksi kotiorjiksi.¹²⁰ Mielenkiintoista onkin, että naisten asemaan kiinnitetään huomiota. Toisaalta tässä nähdään paitsi viittaus sukupuoleen, myös uskontoon. Moniavioisuus ei sopinut vannoutuneelle kristitylle. Kiinalaisen naisen asemaa ei myöskään aktiivisesti pyritä parantamaan kauhistelusta huolimatta. Sairaalassa makaava nainen typistetään oman kulttuurinsa esimerkiksi ja objektiksi eli Toiseksi, jota kommodori tutkailee uteliaisuudesta. Kun kuvotus valtaa mielen, voi huoneesta poistua, unohtaa naisen ja keskittyä pelkkään kauhisteluun.

Kovaa luottoa ei laitettu myöskään kiinalaisten rehellisyydelle, jonka ”voi ostaa rahalla, kuten kaiken muunkin tässä kaupankäyjien maassa”. Jos rehellisyydestä annetaan maksu, on kiinalainen luotettava kumppani. Jos taas rehellisyyttä ei erikseen sisällytetä sopimukseen, ”kiinalainen ajattelee säilyttävänsä oikeuden valehdella, huijata ja varastaa”.¹²¹ Vaikka kiinalaisia pidettiin epärehellisinä, palkkasivat amerikkalaiset heitä esimerkiksi kantajiksi, palvelijoiksi ja tulkeiksi. Kiinalaiset ovatkin pitkälti se peili, johon lewchewläisiä etenkin ensitapaamisella verrattiin. Matkakertomuksessa ihailaan lewchewläisten virkamiesten vakautta ensimmäisellä virallisella tapaamisella. He eivät hätkähtäneet tutkiessaan laivaa ja nähdessään paljon uudenlaista tekniikkaa. Vakauden lisäksi lewchewläiset tekivät vaikutuksen erottautumalla positiivisesti kiinalaisista:

”They were much quicker of perception, however, than the Chinese, as well as more agreeable in features, and much more neat and tidy in apparel.”¹²²

Lewchewläiset olivat siis paitsi vakaita ja kaikissa tilanteissa arvonsa säilyttäviä, myös nopeita havinnoimaan, länsimaisen silmiin paremman näköisiä kuin kiinalaiset, sekä ehdottomasti jälkimmäisiä siistimpiä.

Amerikkalaiset tutkivat aktiivisesti Lew Chewn maastoa ja kyliä paikallisten vastustuksesta huolimatta. Lewchewläiset pyysivät, etteivät amerikkalaiset menisi maihin, vaan poistuisivat maasta

120 Perry 1856, 291-292.

121 Perry 1856, 295.

122 Perry 1856, 155.

mahdollisimman pian, mutta Perry piti päänsä. Vastustajia tosin löytyi omastakin leiristä – päätulkki Williams kirjoitti päiväkirjaansa, kuinka häntä hävettää tällainen käytös ja alistuvat lewchewläiset käyvät sääliksi.¹²³ Kaikki eivät siis olleet Perryn kanssa samaa mieltä siitä, miten asiat parhaiten hoidetaan, mutta tätä ei matkakertomuksessa kerrottu. Perryn päätöksiä varmasti kyseenalaistettiin matkan aikana ja häntä arvoasteikossa lähimmät varmasti sanoivat asioita ääneenkin. Näitä ristiriitoja ei kuitenkaan päästetty matkakertomukseen.

Matkalla oli mukana yksi ainoa lehtimies, Bayard Taylor, joka kehui Nahan arkkitehtuuria. Tiet olivat liki yhtä hyviä kuin Englannissa, kiviseinät taitavasti tehtyjä ja ylipäättään kaupunki muistutti Sisiliää. Kylät olivat siistejä kuin englantilaiset puutarhat ja suorastaan ”virkistäviä” verrattuna kiinalaiskylien ”surkeuteen ja likaan”. Erään temppelin pihalla myös paikallisia kerääntyä amerikkalaisten ympärille:

”They were very neatly dressed in grasscloth robes of blue or salmon color, and (perhaps by contrast with the filthy Chinese) seemed to me the cleanest persons I had ever seen. - - There were some women among them, but they were all old and hideously ugly.”¹²⁴

Kiinalaiset saivat taas osansa haukuista, kun lewchewläiset vaikuttivat likaisiin kiinalaisiin verrattuna maailman puhtaimmalta kansalta. Vaikka naiset olivatkin Taylorin mielestä hirvittävän rumia, on paikka selvästi tehnyt häneen vaikutuksen. Lew Chew sai vertailukohteekseen länsimaisia maita ja kaupunkeja, mikä oli ehdottomasti kohteliaisuus.

Korkeammassa taidemuodoissa lewchewläiset ”eivät ole juuri edistyneet”, vaikka esimerkiksi uskonnollisissa menoissa käytettiin maalauksia ja etenkin veistoksia. Nämä olivat kuitenkin alkeellisia ja karkeatekoisia. Arkkitehtuuri oli huomattavasti kelvollisempaa ja osoitti sekä taiteellisuutta että taitoa. Maanviljelyskäytännöt leimattiin yleisesti vanhanaikaisiksi ja huonoiksi. Toisaalta ne tuntuivat toimivan Lew Chewssä, jossa myös työvälineet pakottivat vanhanaikaisiin menetelmiin.¹²⁵ Lewchewläisten voisi siis sanoa pärjäävän kohtalaisesti, vaikka heillä olikin vielä hieman kurottavaa sivistystä kohti mentäessä. Taide ei ollut kummoista eivätkä viljelyskäytännöt kovin moderneja, mutta suhteessa maan takapajuisuuteen sillä meni kuitenkin hyvin.

Amerikkalaiset onnistuivat näkemään muutamia paikallisia maanviljelijöitä. He näyttivät ”likaisilta ja surkeilta” liki alastomina, pelkkä lannevaate päällään. Naisia ei juuri näkynyt ja kun onni tämän suhteen viimein kääntyi, ei näky ollut amerikkalaisten mieleen:

123 Walworth 1966, 55.

124 Perry 1856, 156-158, 179.

125 Perry 1856, 311-312, 317.

”There seemed to be special apprehension of their women to be seen; but in the few instances when accidentally they became visible, they were found to be strikingly unhandsome.”¹²⁶

Kaikenkaikkiaan amerikkalaiset kuvasivat lewchewläisten ulkonäköä keskinkertaiseksi. He eivät näyttäneet kiinalaisilta eivätkä japanilaisilta, vaan joltain siltä väliltä. Lewchewläiset ”eivät ole komeaa kansaa, eivätkä sen paremmin täysin rumiakaan”. Perry arveli heidän olevan sekoitus japanilaisia, kiinalaisia, formosalaisia, malesialaisia ja satunnaisia haaksirikkolaisia.¹²⁷

Kun amerikkalaiset olivat käyneet Japanissa ja tulivat uudelleen Lew Chewlle, he katsoivat kansaa uusin silmin. He myös näkivät kansaa enemmän, kun suhteet Lew Chewn kanssa olivat vakiintuneemmat. Japanilaisten ja lewchewläisten nähtiin eroavan hieman toisistaan. Lewchewläiset olivat ”epämiehekkäämpiä ja jossain määrin vähemmän älykkäitä”, mutta tämän arveltiin johtuvan saaren syrjäisyydestä ja yksinkertaisesta elämäntavasta. Fyysisissä piirteissä yhteneväisyyttä oli pään muodossa, jonka ”ovaali muoto lähestyi eurooppalaista”, sekä yleisilmeessä, joka oli lempeä ja miellyttävä. Nenä oli molemmilla kansoilla yleensä hyvännäköinen, eikä se ollut yhtä litteä tai sieraimista laajentunut, kuin esimerkiksi kiinalaisilla tai malajilaisilla. Myös puhutussa kielessä nähtiin samankaltaisuutta. Lewchewläisiä pidettiin myös hyvin kohteliaina, sillä he osoittivat kunnioitustaan usein syvillä kumaruksilla. Lewchewläiset ”kuuluvat luonnostaan itämaiden älykkäimpien joukkoon”, joskin valtaapitävät estivät heitä tätä älykkyyttä käyttämästä.¹²⁸

Lewchewläiset miehet olivat pääosin hyvärakenteisia: rintakehä oli leveä, lantio kapea, vyötärö ja kaula hoikka. ”Epämuodostuneita henkilöitä” ei juurikaan näkynyt. Vaatetus oli alemmilla luokilla vähäisempää ja epäsiistimpää, mutta ylemmillä luokilla vaatteet olivat siistejä ja ilmastoon sopivia. Naiset pysyttelivät omissa oloissaan. Vähäisellä otannalla oli kuitenkin päätelty, että naiset olivat usein lyhyitä, eivätkä erityisen hyvännäköisiä, koska heidän kasvonsa olivat kulmikkaammat ja nenänsä litteemmät kuin miehillä. Ylemmän luokan naisista jotkut kuitenkin olivat ”siedettävän näköisiä” ja iholtaan vaaleita. Kaikenkaikkiaan naiset eivät kuitenkaan ”ole niin korkealla sosiaalisessa järjestyksessä kuin heidän pitäisi”, vaan heitä kohdeltiin ”kuin orjia tai omaisuutta”.¹²⁹

Lewchewläiset asettuivat amerikkalaisten määrittelemässä hierarkiassa japanilaisten ja kiinalaisten väliin. Heissä oli selvästi hyviä fyysistä piirteitä, kuten hyvärakenteisuus. Joissain piirteissä he muistuttivat etäisesti jopa eurooppalaisia ja ihon vaaleus nähdään positiivisena piirteenä. Ja vaikka lewchewläiset eivät olleet yhtä älykkäitä kuin japanilaiset, kuuluivat he silti itämaiden älykkäimpiin kansoihin. Lewchewläisissä oli selvästi potentiaalia. Naisten asemaa kommentoidaan varsin

¹²⁶ Perry 1856, 193-194.

¹²⁷ Perry 1856, 223.

¹²⁸ Perry 1856, 314-316.

¹²⁹ Perry 1856, 316.

suorasanaisesti – sen pitäisi olla parempi. Kuten Kiinassa, myös Lew Chewllä naisen asema oli keho ja olot kuin orjilla. Näin siis ainakin niissä tavallisissa kylissä, joissa amerikkalaiset kävivät. Ylimystön naisia he eivät tavanneet. Kokonaisuudessaan vaikutti kuitenkin siltä, että lewchewläiset olivat varsin hyvää kansaa ja asiat olisivat vielä paremmin, mikäli takapajuisuuden tilalle saataisiin moderniutta, parempi hallinto ja kenties ripaus länsimaisuutta.

Suurin ongelma saarella ei näet ollutkaan ympäristö tai kansa, vaan hallinto ja vakoilu. Aiemmat matkakertomukset olivat kuvanneet Lew Chewn rauhaisana, aseita ja rahaa tuntemattomana paikkana, jota asuttaa ystävällinen kansa. Maa oli kuitenkin muuttunut. Paikkojen tutkiminen oli vaikeaa, sillä amerikkalaisia vakoiltiin ja vahdittiin etenkin ensivierailulla. Kohtaamiset niiden paikallisten kanssa, jotka eivät paenneet, olivat jäykkiä ja lyhyitä. Naisia ja lapsia oli kehoitettu pakenemaan amerikkalaisia ja kauppiaat sulkiivat kojujaan hätäisesti ulkomaisten lähestyessä. Vahtiminen ärsytti amerikkalaisia, vaikka lewchewläiset esittivätkin, että se johtui ainoastaan kunnioituksesta heitä kohtaan. Matkakertomus päättelee, että pohjimmiltaan lewchewläiset ovat rauhaisaa kansaa. Heitä kuvataan ”nokkeliksi” ja ”jossain määrin älykkäiksi”, mutta etenkin alempiin sosiaaliluokkiin kuuluvat ihmiset ovat myös juonittelevia ja valehtelevia. Tähän syyksi esitetään huonoa ja vinoutunutta hallintoa, joka ajaa esiin ihmisten pahimmat puolet.¹³⁰

Vakoojat seurasivat myös lewchewläisiä. Silloin, kun paikalliset olivat varmoja, etteivät nuo ”kiusankappaleet” olleet näkemässä, he kommunikoiivat mielellään vieraiden kanssa ja ottivat vastaan lahjoja. Lahjoja saadessaan he usein katsoivat hätäisesti ympärilleen, ettei kukaan vain ollut näkemässä, ennen kuin piilottivat tavarat taskuihinsa. Tyrannian luoma pelon ilmapiiri liikutti amerikkalaisia:

”The Commodore was deeply moved, as indeed were all the gentlemen of the expedition, by the tyranny exercised toward the mass of people. ”God pity these poor creatures!” says the former in his journal: ”I have seen much of the world, have observed the savage life in many of its conditions; but *never*, unless I may except the miserable peons in Mexico, have I looked upon such an amount of apparent wretchedness as these squalid slaves would seem to suffer.” ”The poor, naked creatures, who toil from morning till night, know not the relaxation of a Sabbath, nor the rest of an occasional holiday, generally granted by even the most cruel taskmasters.”¹³¹

Lew Chew siis voitti kaikki Perryn aiemmin näkemät kurjistakin kurjimmat paikat. Perry sääli lewchewläisiä, jotka elivät surkeaa orjan elämää, vaikka tietävästi Perry ei ollut suuri orjuuden vastustaja Amerikassa. Hänellä oli sukulaisuussiteitä kauppiasiin, joiden varallisuus perustui orjuudelle. Perry oli kyllä Afrikassa komennuksella 1820- ja 1840-luvuilla nimenomaan auttamassa vapautuneita orjia ja pysäyttämässä orjalaivoja, mutta historioitsija Hugh Thomas väittää, että hän

¹³⁰ Perry 1856, 156-157, 160, 172.

¹³¹ Perry 1856, 219-220.

katsoi asioita sormien läpi eikä ollut erityisen virkaintoinen.¹³² Mikäli Perryn kanta oli edelleen sama Japanin matkan aikaan, vaikuttaa siltä, että hän piti amerikkalaisten tapaa käsitellä orjia tyydyttävänä. Lewchewläiset orjat eivät saaneet edes vapaapäivää saatika mahdollisuutta viettää sapattia. Orjuus sinänsä ei siis ollut huono asia, mutta orjiakaan ei saanut kohdella liian huonosti.

Valtion vakoilujärjestelmän lisäksi amerikkalaisten mielestä syytä oli uskonnossa. Saaren valtauskonto vaikutti olevan jonkinlainen sekoitus kungfutselaisuutta ja buddhalaisuutta. Erityisesti kungfutselaisuudessa nähtiin patriarkaalisuutta, joka mahdollistaa orjuuden ja hierarkkisen valtiomuodon. Tähän pelastukseksi amerikkalaisetkin halusivat tarjota kristinuskkoa, jota lähetysaarnaaja Bettelheim oli saarella saarnannut jo vuosia. Bettelheim uskoi omaan asiaansa ja saarnansa voimaan, vaikka saikin paljon lokaa niskaansa paikallisilta.¹³³

Perry oli kaikesta huolimatta tyytyväinen vierailuun kokonaisuutena. Hän piti ylemmän luokan ”sulavasta käytöksestä ja kohteliaisuudesta, jota hänelle oli osoitettu”. Hänen mukaansa lewchewläiset olivat, jos nyt eivät aivan rehellisiä, niin vähintään hyviä näyttelijöitä.¹³⁴ Vaikuttaa siltä, että lewchewläiset olivat amerikkalaisten silmissä oudoista tavoistaan huolimatta kelpo kansaa. Sen sijaan hallitsijat, joihin mahdollisesti vaikuttivat Kiina tai Japani elleivät peräti molemmat, olivat syyllisiä epämiellyttäviin piirteisiin, kuten alituiseen vakoiluun ja seuraamiseen.

Lewchewläisten suosiota nostivat se, ettei Perry tiennyt esimerkiksi vakoilun laajuutta, mutta myös se, että kaikesta huolimatta heitä pidettiin parempana kansana kuin kiinalaisia. Tutkimusretkellään amerikkalaisilla oli mukanaan kiinalaisia ja lewchewläisiä kantajia ja heidän taitojaan eritellään varsin suorasukaisesti. Eräs kielitaitoiseksi itseään sanonut kiinalainen epäonnistui kielen kääntämisessä, mikä ei kuitenkaan yllättänyt Tayloria. Kiinalainen kun oli onneton kaikessa muussakin:

”One of our Chiamen, ”A-Shing”, professed to speak the Lew Chew language, but soon we found him as miserably deficient in this as he was ill in all other useful qualities.”¹³⁵

Lewchewläiset peittosivat kiinalaiset myös kestävyudessa ja luonteenlaadussa:

”The Chinamen were, or feigned to be, completely spent, and for the greater part of the day the baggage had been carried by Lew Chew coolies. The patience, good humor, and endurance of the latter, quite put to shame the worthless and deceitful creatures whom we had been indiscreet enough to bring with us. - - Notwithstanding the sultry heat of the afternoon, the Lew Chew coolies kept pace with us, under their heavy loads, while our lazy and complaining Chinamen lagged behind.”¹³⁶

132 Thomas 1997, 727, NHHC: M. Perryn biografia. Viitattu 22.3.2017.

133 Perry 1856, 224-225.

134 Perry 1856, 193.

135 Perry 1856, 165-166.

136 Perry 1856, 174, 179.

Kiinalaiset kuvataan teeskenteleviksi valehtelijoiksi, suorastaan säälittäviksi ja petollisiksi olennoiksi. Vaikka lewchewläisiäkin kieroilusta ja vakoilusta syytettiin, nähtiin kuitenkin, että heissä ikävät ominaisuudet nousevat esiin huonon hallinnon ja ikävän kohtelun seurauksena. Kiinalaisissa nämä tuntuvat olevan sisäänrakennettuja ominaisuuksia.

Lewchewläisillä nähtiin olevan mahdollisuus kehittyä, mikäli valtiomuoto kehittyisi myös.:

”I can conceive of no greater act of humanity than it would be to rescue, if possible, these miserable beings from the oppression of their tyrannical rules.” Well disposed, peaceful, and naturally amiable, our gentlemen generally believed them to be; but they were ignorant, and had been long obliged to resort to the weapons of the weak; they were, therefore, cunning and insincere. Under the proper treatment, something might be made of the, but at present, they want the essential element of self-respect.”¹³⁷

Potentiaalia siis oli. Se hyväluontoisuus, mikä lewchewläisissä uskottiin olevan, peittyi kehnon hallinnon painostukseen. He joutuivat turvautumaan heikkojen keinoihin, kuten juonitteluun, mutta olivat vielä pelastettavissa. Lewchewläisten potentiaali lisääntyi tutustumisen jatkuessa ja myös maiden välinen sopimus oli askel oikeaan suuntaan. Ehkä lewchewläisissä nähtiin myös jotain jalon villin tapaista, sillä heitä arvostettiin takapajuisuudesta huolimatta.

Nähtyään ensimmäisellä vierailullaan erikoisen maan, sen valtiomuodon sekä kansalaiset, joissa oli potentiaalia, amerikkalaiset odottivat varmasti mielenkiinnolla, millainen olisi meritaipaleen takainen Japani. Vakoilua ja mustasukkaisuutta omaa maata kohtaan ainakin osattiin odottaa.

137 Perry 1856, 220.

5 JAPANI

5.1. Ensimmäiset neuvottelut

Perry lähti kohti Japania happamin mielin, sillä laivueeseen kuului vain neljä alusta: höyrylaivat Susquehanna ja Mississippi sekä purjelaivat Saratoga ja Plymouth. Nämä neljä alusta olivat Perryn mielestä ”surullinen esitys” verrattuna siihen suureen kahdentoista laivan laivueeseen, joka hänelle oli toistuvasti luvattu. Määrä väheni esimerkiksi sen vuoksi, että Supply miehistöineen jäi Lew Chewlle vakiinnuttamaan suhteita ja Kiinaan tarvittiin osa laivaston aluksista.¹³⁸ Kritiikkiä vähäisestä laivamäärästä esitetään matkakertomuksessa avoimesti ja sen voidaan katsoa kohdistuneen päättäviin virkamiehiin, jotka olivat matkaa suunniteltaessa maalailleet kuvaa suuresta laivueesta. Pakon edessä määrä kuitenkin pieneni merkittävästi. Perry ei arastele tuoda ilmi omia poliittisia näkemyksiään siitä, miten asiat olisi pitänyt hoitaa. Näin siitakin huolimatta, että kaikki kääntyi parhain päin lopulta pienemmälläkin laivueella.

Japaniin lähdettiin siis pienemmällä varustuksella kuin Perry olisi toivonut. Lisäjännitystä matkaan toi se, että Japanissa tiedettiin amerikkalaisten saapumisesta, olivathan he kohdanneet vakoojia jo Lew Chewllä. Japanissa tosin tiedettiin matkasta paljon enemmän kuin amerikkalaiset osasivat odottaa. Japanilaiset olivat tienneet amerikkalaisten aikomuksista jo kauan ennen kuin he olivat ehtineet edes Lew Chewlle. Hollantilaiset olivat raportoineet matkasta jo 1852 varsin kattavasti, joten Japanissa tiedettiin jopa Perryn nimi matkan johtajana. Japanissa ryhdyttiin valmistautumaan tulijoihin vahvistamalla pääkaupunki Edon rantojen puolustusta.¹³⁹

Amerikkalaiset saapuivat Japanin kannalta huonoon aikaan, vaikka eivät sitä itse tienneetkään. Varsinainen keisari oli asioista tietämättömänä Kioton palatsissaan, mutta lisäksi myös shogun oli heikko hallitsija. Kahdestoista Tokugawa-shogun oli 60-vuotias Ieyoshi (1793-1853), säyseä mies, jolla ei ollut juurikaan omia mielipiteitä. Hän eli Edon linnassaan eristettynä ulkomaailman realiteeteista seuranaan vartijat, henkilökohtaiset avustajat sekä *ooku*, linnan naisjoukko. Näihin ”sisäpihan naisiin” kuului ylimpänä shogunin vaimo sekä muita hovin naisia. Ookulla oli paljon valtaa, sillä se toimi viestinviejänä shogunin ja tämän korkeimpien virkamiesten välillä. Ookua jopa syytettiin shogunin manipuloinnista. Perryn saapuessa Japaniin shogun tyytyi mukisematta siihen, että hallitus eli shogunaatti hallitsi maata hänen puolestaan.¹⁴⁰

Shogunaatti oli laaja ja monimutkainen byrokraatijärjestelmä, jonka erilaisissa tehtävissä toimi arviolta jopa 17000 miestä. Shogunaatti jakautui edelleen pienempiin ministeriöiden kaltaisiin

¹³⁸ Perry 1856, 228.

¹³⁹ Walworth 1966, 75; Wiley 1990, 226-227.

¹⁴⁰ Wiley 1990, 233, 250.

neuvostoihin, jotka olivat vastuussa eri asioista. Näistä neuvostoista korkea-arvoisin ja tärkein oli *roju*. Niinpä shogunin ollessa heikko, hallitsi roju käytännössä koko maata. Shogunaatti – roju mukaan lukien – oli veltostunut juuri nyt, kun se kohtasi suurimpia haasteitaan niin maan sisältä kuin ulkoakin. Rojun johtaja Abe Masahiro oli neuvoton. Hän ymmärsi miten pulassa Japani oli. Kaiken lisäksi shogunaatti oli vararikon partaalla, mutta rannikoiden puolustusta oli silti pakko lisätä. Edo oli maailman suurin kaupunki miljoonalla asukkaallaan ja sitä haluttiin suojella.¹⁴¹

Amerikkalaislaivueen saapuessa lähemmäs Japanin rannikkoa 8. heinäkuuta, oli Perry valmiustilassa. Hän ei osannut arvata, kuinka sekavassa tilassa Japanin johto oli ja kuinka heikko sen puolustus lopulta oli. Miehistö valmistautui pahimpaan ja laivat valmisteltiin kohtaamaan vihollinen raivaamalla kannet ja laittamalla aseet paikoilleen. Muutama virallisen näköinen pienempi alus tavoitteli laivuetta Sagamissa, mutta amerikkalaiset pyyhälsivät aseistamattomien japanilaislaivojen ohi. Saapuessaan Uragan lahteen amerikkalaiset säikyttivät kalastajat, jotka joutuivat kiiruhtamaan nopealiikkeisten amerikkalaisalusten alta pois.¹⁴² Nämä ensikohtaamiset ovat niitä legendoiksi nousseita kauhutarinoita, joissa japanilaiset kertoivat mustien laivojen vyörymisestä kohti pääkaupunkia, Uragan lahti kun sijaitsee lähellä Edoa (liite 2). Harva Uragan ja Edon asukas oli nähnyt höyryvoimalla kulkevia, mustaa savua puskevia laivoja, sillä kansainvälinen kaupankäynti oli keskitetty aivan toisella suunnalla olevaan Nagasakiin.

Äimistyneiden kalastajien jäädessä taakse ja amerikkalaislaivojen pysähtyessä kerääntyi niiden ympärille japanilaisten pieniä aluksia, joista japanilaiset yrittivät kiivetä amerikkalaisaluksiin hinausköysiä pitkin. Köydet katkaistiin tylsty. Ne, jotka tulivat kantta kohti metalliketjuja pitkin, saivat eteensä aseiden piippuja ja veitsen teriä. Miehet olivat pitkiä ja lihaksikkaita, ihonväriltään kellanruskeita ja liki alastomia lukuunottamatta vaatetta heidän lantiollaan. Huomiota kiinnitettiin myös veneisiin, joita kaikki amerikkalaiset ihailivat. Kauniisti muotoillut alukset muistuttivat amerikkalaisia jahteja.¹⁴³ Tämä ensikohtaaminen on epäilemättä ollut tiukka paikka, vaikka matkakertomuksessa voidaan jo veneitä ihastellakin.

Kun japanilaiset luovuttivat laivoihin kiipeämisen suhteen, tuli Susquehannan viereen alus, josta viitottiin. Hetken aikaa tilanne oli sekava. Päätulviksi otetun Williamsin japani oli niin ruosteista, etteivät osapuolet ymmärtäneet toisiaan, kunnes eräs japanilainen nousi seisomaan ja sanoi osaavansa puhua hollantia. Näin saatiin aikaan käännösketju: englannista hollannin kautta japaniksi ja toisin päin. Nyt amerikkalaiset selittivät japanilaisille, että kommodori päästäisi laivalle ja tapaisi vain itsensä veroisen eli korkea-arvoisimman virkamiehen. Japanilaiset kertoivat, että heillä oli

141 Wiley 1990, 233, 248-249, 281.

142 Perry 1856, 231-232.

143 Perry 1856, 233.

aluksessaan Uragan kaupungin varakuvernööri. Varsinainen kuvernööri ei ollut paikalla, koska laki rajoitti hänen liikkumistaan. Japanilainen tulkki Hori Tatsunoske (matkakertomuksessa Tatsnoske) ehdotti, että kommodori nimittäisi vastaavan arvoisen virkamiehen tapaamaan varakuvernööri Nakajima Saburosukea (matkakertomuksessa Nagazima Saboroske). Tähän suostuttiin.¹⁴⁴

Hollannintaitoisen tulkin hankkiminen paikalle osoittaa, että amerikkalaisia osattiin odottaa nimenomaan Edon suunnalle Nagasakin sijaan. Myös monet virkamiehet tiesivät amerikkalaisten tulosta, sillä huhut olivat liikkuneet kaupungissa jo pitkään. Yksi heistä oli Kayama Eizaemon (matkakertomuksessa Keyamon Yezaimen), samurai-luokkaan kuuluva virkamies, joka työskenteli poliisissa ja avusti Uragan ylintä hallintoa. Tiedoistaan huolimatta Kayama ei ollut suunnitellut suuria strategioita, vaan aikoi kehottaa amerikkalaisia matkaamaan Nagasakiin, jossa ulkopoliittiset asiat hoidettiin. Juuri Kayama oli mukana veneessä, joka pyysi lupaa nousta Susquehannan kannelle, ja Nakajima oli hänen kollegansa. Ei ole varmaa, oliko kyseessä japanilaisten juoni vai yksinkertaisesti käänkösvirhe, kun Nakajima esiteltiin varakuvernööriksi.¹⁴⁵ Molemmat osapuolet kyllä juonittelivat ja kertoivat valkoisia valheita, mutta käänkösvirhekin on hyvin mahdollinen. Kieltä käännettiin niin moneen otteeseen, ettei ole ihme, jos sanojen merkitys muuttui matkalla. Matkakertomus ei mainitse, että käänkösvirheitä olisi pelätty, joten ilmeisesti kommunikoinnin uskottiin olevan luotettavaa.

Nakajima keskusteli Perryn kanssa luutnantti Conteen välityksellä Susquehannalla. Perry noudatti suunnitelmaansa ja esiintyi salaperäisenä ja arvovaltaisena hahmona, sillä tiesi saavansa sillä tavoin kunnioitusta japanilaisilta. Nakajima pyysi heitä menemään Nagasakiin, mutta Perryn mukaan he luovuttaisivat presidentti Fillmoren kirjeen vain lähellä Edoa. Toiveena oli, että Perry luovuttaisi kirjeen kopion jollekin ylemmistä virkamiehistä ja sisällön tarkistamisen jälkeen Perry luovuttaisi alkuperäisen keisarille – siis shogunille, sillä Perry ei täysin ymmärtänyt keisarin ja shogunin eroa. Perry ilmaisi myös olevansa ystävällisellä asialla ja tahtoi japanilaisten alusten seilaavan kauemmas, muuten niistä hankkiuduttaisiin eroon voimakeinoin. Samalla amerikkalaiset tähtäilivät aluksia aseillaan ja japanilaiset veneet lähtivät nopeasti pois lähettyviltä. Tämä oli kuitenkin pelkkää pelottelua, sillä Perry aikoi turvautua voimakeinoin vasta viimeisenä vaihtoehtona. Perry oli tyytyväinen ensitapaamiseen, sillä japanilaiset vaikuttivat ymmärtäneen heti, mistä oli kyse. He kunnioittivat Perryä ja muita amerikkalaisia sekä vastasivat suotuisasti näiden toiveisiin, joskin painostettuina. Samaan aikaan matkakertomus kiirehtii tarkentamaan, että siviilissä Perry on oikein

144 Perry 1856, 234.

145 Walworth 1966, 74-75, 86; Wiley 1990, 287-288, 290.

kunnioitettava ja helposti lähestyttävä mies.¹⁴⁶ Japanissa hän turvautui tiukkaan rooliin tilanteen vaatiessa, mikä tosin oli likimain koko ajan.

Siinä missä Perry oli tyytyväinen tilanteen kehittymiseen, oli Japanin rannikko sekasorron vallassa. Tieto laivoista saavutti Edon nopeasti ja huhumylly muutti pian laivaston koon runsaasti yläkanttiin. Panikoivat ihmiset tungeksivat pääkaupungin kaduilla, tavoitteenaan mennä pyhäkköihin rukoilemaan tai paeta maaseudulle. Sotilaat aseineen kulkivat vastavirtaan, kohti rannikkoa. Vaikka liki puolet pääkaupungin väestöstä kuului samuraiden sotilasluokkaan, ei heillä ollut juurikaan kokemusta taistelusta.¹⁴⁷

Seuraavana päivänä paikalle tuli Kayama. Hänet esiteltiin tai väärinymmärrettiin Uragan kuvernööriksi ja päästettiin laivalle, joskin ihmetellen, sillä vastahan japanilaiset olivat väittäneet, että laki kielsi kuvernööriä tulemasta. Kayama esitti jälleen toiveen Nagasakiin menemisestä. Hän myös pyysi, että amerikkalaiset lakkaisivat liikkumasta rannikkoseudulla. Amerikkalaiset olivat lähettäneet jo aamunkoitteessa aluksia tutkimaan Uragan rantaa, mikä ei miellyttänyt japanilaisia. Hänelle kuitenkin vastattiin, että amerikkalaiset toimivat Amerikan lakien mukaan, kuten Kayama toimi Japanin lakien mukaan. Perry toisti aiemman viestinsä ja vaati, että kopio presidentin kirjeestä luovutettaisiin Uragassa. Jos sitä ei vastaanottaisi korkea-arvoinen henkilö Uragassa, amerikkalaiset marssisivat Edoon ja veisivät kirjeen sinne. Lopuksi Kayamalle näytettiin presidentin kirje ja sen hienot kuljetuslaatikot, sekä toistettiin, että kirjettä ei vietäisi Nagasakiin. Kayama poistui amerikkalaisten mukaan häkeltyneenä laivalta. Perry piti tilannetta henkilökohtaisena voittona, sillä hän oli saavuttanut tähän mennessä kaiken vaatimansa.¹⁴⁸ Amerikkalaiset näyttäytyivät vaativina ja itsevarmoina, eivätkä he perääntyneet japanilaisten vaatimusten edessä. Samaan aikaan japanilaisia pidettiin ristiriitaisina, sillä vasta edellisenä päivänä oli kerrottu, ettei kuvernööri voisi lakien vuoksi tulla laivalle. Juonittelu oli alkanut.

Seuraavana päivänä, 10.7., japanilaiset tulivat jälleen veneillään laivojen luo. He olivat "selvästi erityisiä henkilöitä, joilla oli sama älykäs ilme ja hienostuneet käytöstavat kuin kaikilla ylemmän luokan ihmisillä". Tällä kertaa heidän vierailustaan kuitenkin kohteliaasti kieltäydyttiin. Laivalla vietettiin sunnuntaita kristityin menoin: aamulla oli messu, mutta muutoin päivä pyhitettiin levolle. Japanilaiset sen sijaan hääräsivät rannikolla ja vahvistivat puolustusta.¹⁴⁹ Tietyllä tavalla uskonnon harjoittaminen oli myös vallankäyttöä. Amerikkalaiset näyttivät, että aikovat harjoittaa omaa uskontoaan ja pitävät siitä kiinni, pitivät japanilaiset siitä tai eivät.

146 Perry 1856, 234-236.

147 Walworth 1966, 77-78, 84; Wiley 1990, 293-295.

148 Perry 1856, 237-239.

149 Perry 1856, 240.

Amerikkalaisten viettäessä sapattia, kokoontui roju Edon linnassa. Kayaman tavattua tiukat amerikkalaiset hän suosittelee, että presidentin kirje hyväksytään rauhanomaisissa oloissa. Japani kävi kirjeen vastaanottamisen suhteen viivytystaistelua. Roju päätti kysyä neuvoa poikkeuksellisesti myös muilta virkamiehiltä ja lääninherroilta, daimioilta, sillä shogunaatti oli ongelmissa. Jos se näyttäisi heikkoutensa, voisi joku vasalleista kaapata vallan. Näyttihän nyt siltä, ettei shogun enää ollut nimensä veroinen. Shogun tarkoitti kirjaimellisesti ”barbaarit kukistavaa generalissimoa”. Kaiken lisäksi shogun oli sairastunut niin pahasti, ettei tälle voitu edes kertoa Perryn vaatimuksista. Jos Perry joukkoineen marssisi kaupunkiin ja löytäisi sieltä vain sairaan shogunin ja tehottoman shogunaatin, peli olisi pelattu.¹⁵⁰

Lopulta uhattu maa päätti asettua puolustuskannalle ja valmistautui mahdolliseen hyökkäykseen. Läheisille klaaneille annettiin tehtäväksi suojella strategisia paikkoja Uragan ja Edon seudulla, pappeja kehoitettiin rukoilemaan jumalia apuun ja samurait kaivoivat esiin varusteensa. Rauhanaikana veltostuneet samurait ahtoivat itsensä haarniskoihin ja teroittivat miekkojaan. Daimiot määräisivät joukkoja itsensä suojaksi ja pian alkoi kilpajuoksu aseistuksen suhteen, kun vanhatkin aseet otettiin käyttöön. Ruuti loppui pian ja sepät saivat työskennellä liki yötä päivää valmistaessaan uusia aseita. Suojautumisen lisäksi jouduttiin valmistautumaan amerikkalaisten tapaamiseen. Siihen tulisi valita sijaiskärsijä, joka joutuisi alentamaan itsensä ja puhumaan barbaareille. Koko tilannetta kiihdytti Perryn ilmoitus, jonka mukaan hän joutuisi poistumaan ja palaisi seuraavana keväänä entistä suuremman laivueen kanssa ja purjehtisi suoraan Edon edustalle, mikäli presidentin kirjettä ei pian vastaanotettaisi.¹⁵¹

Perry tiesi, että japanilaiset neuvottelivat siitä, miten amerikkalaisten vaatimukseen tulisi suhtautua¹⁵². Hän ei kuitenkaan tiennyt neuvottelujan laajuutta ja paniikkia. Japanilaisten kulisseissa oli jo ennestään meneillään valtataistelu ja soppaa sekoittivat amerikkalaisten vaatimukset. Koska matkakertomus ei näistä asioista tiedä, se kertoo tapaamisista vain amerikkalaisten näkökulmasta. Se antaa ymmärtää, että amerikkalaiset puuhastelivat omiaan laivoillaan ja rannan tuntumassa ja japanilaiset kävivät tasaisin väliajoin kysymässä, eivätkö he voisi lähteä pois. Japanilaisten toiminnasta tulee helposti epävarma mielikuva, vaikka todellisuudessa virkamiehet tekivät kaikkensa suojellakseen kansalaisiaan ja keksiäkseen parhaat keinot tilanteen hoitamiseksi. Sotaa ei haluttu, mutta siihen oltiin valmiita.

Seuraavina päivinä Kayama kävi sovitusti tapaamassa Perryä kapteeni Buchananin ja kapteeni Adamsin välityksellä kertoakseen kirjeen luovutuksen mahdollisuudesta ja järjestelyistä.

¹⁵⁰ Miller 2014, 17; Walworth 1966, 85; Wiley 1990, 299-302.

¹⁵¹ Perry 1856, 240-242; Walworth 1966, 85-86; Wiley 1990, 306.

¹⁵² Perry 1856, 244.

Neuvotteluissa sekä amerikkalaiset että japanilaiset tulivat toisiaan vastaan. Perry suostui luovuttamaan sekä kopiot että alkuperäiset asiakirjat Uragassa, mikäli ne ottaisi vastaan joku hänen arvoaan vastaava henkilö. Japanilaiset taas joutuivat luopumaan vaatimuksesta Nagasakissa asiointiin. Heidän viimeinen pyyntönsä oli, että amerikkalaiset menisivät Nagasakiin kuulemaan vastauksen kirjjeeseen. Tämä ei käynyt, sillä amerikkalaiset eivät suostuneet kommunikoimaan hollantilaisten tai kiinalaisten kanssa. Perry vastasi vaatimukseen tiukasti:

“- - if this friendly letter of the President to the Emperor is not received and duly replied to, he will consider his country insulted, and will not hold himself accountable for consequences.”¹⁵³

Tosiasiassa Perryllä ei ollut valtuuksia esimerkiksi sodan julistamiseen, mutta japanilaisethan eivät tätä tienneet. Perryn innokkuus voimakeinoihin oli jo aiemmin saanut kritiikkiä Washingtonista¹⁵⁴, mutta ilmeisesti hän luotti omaan taktiikkaansa ja sen onnistumiseen niin paljon, ettei uskonut saavansa sanktioita käytöksestään ja näin painostus tohdittiin painaa matkakirjaankin. Eikä Perry sotaa tavoitellutkaan, mutta oli todennut uransa aikana, että pieni uhkailu ja painostus saattoivat johtaa haluttuun lopputuloksen nopeammin.

Keskusteluissa vakiinnutettiin myös puhetapaa. Amerikkalaiset vaativat, että heidän presidentistään tuli käyttää samoja termejä, kuin japanilaisten keisarista. Japanilaiset olivat aiemmin käyttäneet eri termejä, mutta myöntivät lopulta vaatimukseen. Perrystä taas käytettiin arvonimeä admiraali, vaikkei Yhdysvaltain laivastossa admiraaleja ollutkaan. Tätä perusteltiin sillä, että japanilaiset ymmärsivät admiraalin merkityksen ja arvon, kun taas kommodori oli heille terminä täysin tuntematon, vaikka se Yhdysvaltain laivaston korkein arvonimi tuohon aikaan olikin. Jotkut tutkijat, kuten Arthur Walworth, ovat epäilleet Perryn käyttäneen termiä tarkoituksella väärin korostaakseen asemaansa japanilaisten silmissä.¹⁵⁵ Toisaalta vilpittömät käänkösvirheet ja toisaalta tarkoituksella väärinkääntäminen, jotta asia tulisi ymmärretyksi, lienee ollut tapana molemmilla puolilla. Kuten sanottu, käänökset kulkivat kahden tulkin kautta, joten on syytä olettaa, että monikin asia on ymmärretty hieman väärin tai käännetty termillä, joka on tarpeeksi lähellä alkuperäistä. Perryn syyttäminen huijariksi voi siis olla hieman liian rohkea johtopäätös. Myöskään esimerkiksi Peter Booth Wiley ei usko huijaukseen, vaan uskoo japanilaisten olettaneen Perryn admiraaliksi, koska se oli heille tutumpi termi¹⁵⁶.

Japanilaiset osoittivat hyvä tapoja keskustellessaan viime hetken järjestelyistä ennen kirjeen luovuttamista. Lopulta nimittäin sovittiin, että kirjeen luovutus järjestettäisiin Uragan rannalla,

¹⁵³ Perry 1856, 243-244.

¹⁵⁴ Walworth 1966, 120.

¹⁵⁵ Perry 1856, 238, 246; Walworth 1996, 99; NHH: Admiral. Viitattu 25.5.2017.

¹⁵⁶ Wiley 1990, 313.

jonne pystytettäisiin tilaisuutta varten uusi rakennus. Japanilaiset olivat huolissaan amerikkalaisten viihtyvyydestä ja omanarvontunnosta. He lupasivat etukäteen, että japanilaiset viranomaiset olisivat kaikki pukeutuneet parhaimpiinsa, mutta pahoittelivat, etteivät he ehkä osaisi järjestää paikalle amerikkalaisille sopivia tuoleja saati viinejä. Amerikkalaiset rauhoittelivat heitä sanomalla, etteivät he odottaneetkaan saavansa Japanista kaikkea sitä, mitä Amerikassa oli tarjolla. Kommodori vakuutti tyytyvänsä mieluusti samaan, kuin japanilaisetkin, kunhan järjestelyissä saisi samanlaiset olot kuin häntä vastaava japanilainen virkamies.¹⁵⁷ Vaikka japanilaisia kohtaan oltiin tiukkoja ja vaativia, ei ainakaan kaikissa asioissa menty kohtuuttomuuksiin. Perry oli saanut läpi tärkeimmät tavoitteensa, joten puitteet olivat toissijainen asia. Lisäksi Perry oli epäilemättä kohdannut jos jonkinlaisia oloja uransa aikana, joten japanilaisten huoli oli turha.

Päivää ennen maissa tapahtuvaa tapaamista Kayama saapui vielä laivalle esittelemään keisarin virallisen kirjeen, joka todistaisi, että Perry tapaa veroisensa virkamiehen. Tässä kohtaa japanilaiset pakon edessä valehtelivat. Amerikkalaiset vaativat huomiota keisarilta, joka ei ollut kaupungissa, jolla ei ollut valtaa eikä edes tietoa amerikkalaisten vierailusta. Shogun, jota amerikkalaiset pitivät keisarina, taas oli sairaana. Niinpä Kayama esitteli käänöksineen kirjeen, jonka roju oli allekirjoittanut keisarin sinetillä. Siinä "keisari" kertoo lähettävänsä Uragaan Izun (matkakertomuksessa Idzu) prinssin, Todan. Toda Izu oli virkamies, joka väliaikaisesti korotettiin daimioksi, jotta hän voisi ottaa vastaan presidentin kirjeen. Kayama oli hermostunut ja pelkästi huijauksen paljastuvan, eikä siksi antanut kenenkään koskea kirjeeseen tai katsoa sitä lähempää. Amerikkalaiset eivät kuitenkaan epäilleet mitään, vaan luulivat järjestelyn johtuvan kunnioituksesta keisarin kirjettä kohtaan.¹⁵⁸ Matkakertomuksessa ei edes osata epäillä huijausta.

Heinäkuun 14. päivä koitti aurinkoisena. Se paljasti japanilaisten tekemän työn: Uragan ranta oli koristeltu erilaisin koristeellisin kankain, värikkäin lipuin ja sinne oli pystytetty kaksi telttaa. Japanilaiset virkamiehet olivat pukeutuneet kuten luvanneet: parhaimpiinsa, entistäkin runsaampiin ja kirkkaanvärisiin löysiin vaatteisiin. Poikkeuksena Lew Chewstä, Japanissa näkyi siviilien joukossa myös naisia seuraamassa kulkuetta.¹⁵⁹

Amerikkalaiset olivat pynttäytyneet parhaimpiinsa ennen maihinnousua. Tunnelma oli kireä, sillä kenelläkään ei ollut täyttä varmuutta siitä, mitä maihinnousussa tapahtuisi. Osa miehistöstä jäi laivoihin valmiina käyttämään voimaa, mikäli maihinnousuun liittyisi petos ja japanilaiset päättäisivät hyökätä. Kireää tunnelmaa ei mainita matkakertomuksessa, vaan maihinnousu esitellään neutraalina toimituksena. Kapteeni Buchanan oli ensimmäinen amerikkalainen, joka astui

¹⁵⁷ Perry 1856, 251.

¹⁵⁸ Perry 1856, 249-250; Wiley 1990, 313.

¹⁵⁹ Perry 1856, 252-254.

Japanin maaperälle. Hänen vanavedessään tulivat kommodorin ja muiden tärkeiden henkilöiden lisäksi yhteensä 250 arvalla valittua miestä. Perryn astuessa maihin fanfaarien saattelemana hän kulki kahden aseistetun ja “hyvärakenteisen neekerin” välissä. Tummaihoisia kuvattiin matkakertomuksessa “kahdeksi parhaan näköiseksi värinsä edustajaksi, jotka laivueesta löytyivät”. He olivat mukana “vaikutuksen vuoksi, tietenkin”.¹⁶⁰

Matkakertomuksessa ei mainita kaikkia Perryn vaatimuksia, jotka paljastivat hänen turhamaisuutensa. Perry esimerkiksi kehotti taiteilija Heineä piirtämään tapahtumasta kuvan niin, että Perry esiintyi kuvan ja tapahtuman keskellä, vaikka se oli vastoin kuvan perspektiiviä. Japanilaiset tarjosivat mahdollisuutta verhota ranta niin, etteivät siviilit näkisi amerikkalaisia. Perry kieltäytyi tästä tiukasti, sillä hän halusi itselleen mahdollisimman suuren yleisön, joka pääsisi ihastelemaan hänen kotimaansa komeutta ja voimaa. Tämä oli virhe siinä mielessä, että katseilta piilossa pysyessään hän olisi esitellut mahtavuutta ja voimaa vieläkin paremmin.¹⁶¹ Perry siis käytti oman aikansa propagandaa korostaakseen omaa asemaansa. Virhearvion hän teki paljastaessaan itsensä siviileille. Tämä johtui todennäköisesti tietämättömyydestä. Itämaisissa kulttuureissa oli yleistä, että korkea-arvoiset ihmiset suojattiin rahvaan katseelta, eikä esimerkiksi keisaria ollut sopivaa katsoa. Antaessa kaikille luvan katsoa itseään ja joukkojaan, Perry vei osan omasta voimastaan ja loistostaan itse pois. Tämä oli epäilemättä ristiriitainen viesti, sillä aiemmin Perry oli pysynyt piilossa jopa virkamiehiltä ja nyt hän oli valmis näyttäytymään kaiken kansan edessä.

Amerikkalaiset marssivat japanilaisten vartijoiden ohi, joiden varustus oli hieman vanhanaikainen. Heidät johdatettiin tapaamispaikkaan, joka oli telttamainen rakennus ja vaikutti “nopeasti kasaan kyhätyltä”. Matkakertomus ei tiedä tarinaa rakennuksen taustalla. Japanilaiset yrittivät tehdä tapaamisesta niin epävirallisen kuin suinkin, joten amerikkalaisia ei otettu vastaan virallisessa rakennuksessa. Väliaikainen rakennus takasi sen, etteivät nämä barbaarit päässeet saastuttamaan läsnäolollaan mitään pysyvää rakennusta.¹⁶²

Rakennuksessa amerikkalaiset kohtasivat kaksi “prinssiä”, Izun prinssin Todan ja Iwamin prinssin Idon. Matkakirjan mukaan prinssit noudattivat “patsasmaista muodollisuutta, jonka he säilyttivät koko keskustelun ajan”. He “eivät puhuneet sanaakaan ja nousivat tuoleiltaan vain kommodorin saapuessa ja poistuessa, jolloin he tekivät syvän ja muodollisen kumarruksen”. Kayama toimi tilaisuudessa japanilaisten puhemiehenä, joskin puhe jäi tilaisuudessa vähäiseksi. Amerikkalaiset luovuttivat japanilaisille presidentti Fillmoren kirjeen, jossa Fillmore vakuuttaa ystävällisiä aikeita, lupaa kunnioittaa Japanin uskontoja ja politiikkaa, sekä kehuu maan rikkauksia ja taitoja. Fillmore

160 Perry 1856, 252, 254-255; Walworth 1966, 92-93, 96-97; Wiley 1990, 315.

161 Walworth 1966, 96-97.

162 Perry 1856, 255; Walworth 1966, 97.

ehdotti, että maat kokeilisivat kaupankäyntiä ja mikäli se ei osoittautuisi Japanille hyödylliseksi, se voitaisiin lopettaa. Lisäksi pyydettiin kunnioittavaa kohtelua haaksirikkoisille. Mukana oli myös Perryn kirjeitä, joissa hän jatkoi haaksirikkovetoomusta kirjoittaen, että “amerikkalaisille, kuten kaikille kristityille kansoille, ystävällisyys on pyhä velvollisuus”. Perry menee hieman Fillmorea pidemmälle ja kirjoittaa toivovansa, että Japanin hallitus näkee, kuinka “tarpeellista epäystävällisen törmäyksen välttäminen on”. Tämän Japani voisi tehdä vastaamalla myöntävästi Fillmoren ehdotuksiin.¹⁶³ Perry siis rivien välissä huomauttaa, että Japanin on parempi käyttäytyä kunnolla ja suostua Yhdysvaltojen ehdotuksiin, tai seuraukset voivat olla ikävät.

Kayama ja Tatsunosuke siirsivät kirjekääröt prinssien ja Perryn välillä. Ylempi-arvoisten miesten edessä he kumartuivat polvilleen ja kumarsivat pänsä. Perrylle he välittivät keisarillisen kuitin, joka todisti, että presidentin kirje oli vastaanotettu. Kirjeessä, jota kuvattiin “epäilemättä huonosti käännettyksi”, kirjoitettiin: “Kirje vastaanotettu, nyt te lähdette täältä”. Saatuaan kuittauksen kommodori joukkoineen lähti palaamaan laivoille. Koko tapaaminen kesti noin 20-30 minuuttia ja oli suurimmaksi osaksi täysin hiljainen. Vain muutama sana vaihdettiin tapaamisen aikana.¹⁶⁴

Se, mikä matkakertomuksessa näyttäytyy outona hiljaisuutena ja japanilaisten kummallisena käytöksenä, juontaa juurensa japanilaisten hätääntyneisyyteen. Toda ja Izu eivät olleet prinssinä, vaan väliaikaisesti asemaan korotettuja virkamiehiä, joille oli langennut epämieluisa tehtävä barbaarien tapaamisesta. Kunniantuntoisina miehinä he eivät suostuneet rikkomaan lakia, joka kielsi ulkomaisille puhumisen. Heille oli alentavaa ja häpeällistä suorittaa tätä tehtävää, mikä selittää hiljaisen jäykkyyden ja vaivaantuneisuuden. “Keisarin” kuittaus oli oikeasti shogunin kuittaus, jossa siinäkin käytettiin poikkeuksellisesti keisarille varattua tittelä. Matkakertomus ei myöskään mainitse Perryn suuttuneen “keisarin” vastauskirjeestä, jossa amerikkalaisia kehoitettiin suorasanaisesti poistumaan. Perry ei välittömästi ottanut huomioon, että viestin sävy oli huomattavasti jyrkentynyt käännösten yhteydessä.¹⁶⁵ Ilmeisesti puhtaaksikirjoitusvaiheessa tämä on jo otettu huomioon, sillä matkakertomus mainitsee huonon käännöksen. Näin Perryn temperamenttisuutta ja väärinkäsitysten määrää on hieman siloteltu lopulliseen teokseen.

Virallisen tapaamisen jälkeen tunnelma rentoutui amerikkalaisten osalta. Vaikka saavutukset eivät olleet suuria, jos niitä vertasi “tavallisten sivistysmaiden suhteen”, oli Japani kuitenkin poikkeuksellinen ja siksi saavutukset antoivat aihetta ylpeyteen jokaiselle mukana olleelle amerikkalaiselle. Kayama ja Nakajima tulivat amerikkalaisten mukana laivalle ja kirjeiden luovutusta juhlistettiin vielä yhdessä. Jälleen japanilaisten seurue esitti älykästä kiinnostusta laivoja

¹⁶³ Perry 1856, 255-259.

¹⁶⁴ Perry 1856, 260-261.

¹⁶⁵ Walworth 1966, 97-100; Wiley 1990, 321-322.

ja niiden uutta teknologiaa kohtaan. Kayama (Yezaimen) oli hillitty ja kiinnostunut, kun taas Nakajima (Saboroske) alkoi alkoi käydä amerikkalaisten hermoille.

“While Yezaimen always exhibited a modest reserve of manner, Saboroske was bold and pushing. The former evidenced an intelligent curiosity, but the latter showed an importunate inquisitiveness. Yezaimen was always the quiet, courteous, and reserved gentleman, but Saboroske was perpetually bustling, rude and intrusive. The latter was continually peering his bold and impudent face into every nook and corner, whether invited or not, and appeared more desirous of acting the spy than of gratifying the interest of liberal curiosity.”¹⁶⁶

Nakajiman käytös oli röyhkeää ja tunkeilevaa ja hän tuntui aina olevan sielläkin, missä häntä ei kaivattu. Nakajima vaikutti jopa enemmän vakoojalta, kuin vilpittömästi kiinnostuneelta. Kayama oli kuitenkin toista maata: hiljainen, kohtelias ja pidättyväinen herrasmies.

Japanilaiset olivat ymmärtäneet, että amerikkalaiset lähtisivät heti kirjeen luovutettuaan. Nyt he kuitenkin ilmoittivat, että kyllä lähtisivät Uragan edustalta heti, mutta Japanin vesiltä vasta 3–4 päivän kuluttua. He aikoivat tutkia rannikkoa lähempänä Edoa, jotta löytäisivät suojaisan paikan johon tulla takaisin muutaman kuukauden kuluttua – Nagasakiin he eivät edelleenkään menisi. Perryllä oli lahjoja keisarille, jotka hän luovuttaisi seuraavalla visiitillään. Japanilaisia huolestutti amerikkalaisten tunkeilu, mutta he eivät voineet sille mitään.¹⁶⁷

Japanilaisten epäroinnistä huolimatta rannikon tutkiminen meni hyvin. Perry koetteli rajoja Edoa lähestyessään, mutta piti huolen, ettei aiheuttanut liikaa harmia. Amerikkalaisia kohtaan oltiin kuitenkin yltyvissä määrin ystävällisiä mitä lähemmäs Edoa he etenivät. Laivoille tuotiin lahjoja, kuten silkkiä, viuhkoja, teekuppeja ja tupakkapiippuja. Vaikka ne eivät olleet rahallisesti arvokkaita, ne olivat oivia taidonnäytteitä ja mielenkiintoisia osoituksia japanilaisesta taidosta. Vastalahjaksi amerikkalaiset tarjosivat omien sanojensa mukaan hieman japanilaisten lahjoja arvokkaampia tavaroita. Japanin laki kuitenkin kielsi lahjojen vaihdon tässä mitassa. Pienen väännön jälkeen Kayama kuitenkin suostui ottamaan lahjat vastaan aseita lukuunottamatta, minkä Perry näki jälleen pisteenä amerikkalaisille. Kayama epäili lopulta ääneen, ettei voisi estää kyyneliä amerikkalaisten lähtiessä. Hän vaikutti todella kiintyneen ulkomaalaisiin.¹⁶⁸ Amerikkalaiset arvottivat rahallisesti lahjoja vielä myöhemminkin. He pitivät japanilaisten lahjoja kauniina, mutta eivät nähneet niillä suurta käytännön hyötyä ja pitivät niitä siksi omia lahjojaan edullisempina. Lahjojen tuonti kiihtyi Edoa kohti mentäessä, mutta matkakertomus ei suoraan syytä japanilaisia lahjonnasta.

Poistuessaan Japanista Perry nimesi muutamia saaria, joita ei aiemmin ollut karttoihin merkitty, eurooppalaiseen ja amerikkalaiseen tyyliin. Matkakertomus summaa ylväästi matkan saavutukset.

166 Perry 1856, 262-264.

167 Perry 1856, 263-264, 266.

168 Perry 1856, 267-269.

Perry oli ansainnut maalleen lukuisia etuoikeuksia, joita muilla mailla ei ollut. Hän oli tiennyt japanilaisten olevan seremoniallista kansaa ja oli siksi pitänyt kiinni etiketistä ja käyttänyt symboliikkaa päästäkseen haluamaansa lopputulokseen. Matkakertomuksessa ei edes osata epäillä huijausta. Voiman ja mahtavuuden lisäksi hän oli näyttänyt maansa ystävällisyyden ja rauhanomaisuuden.¹⁶⁹ Toki Perry käytti hieman epäilyttävältä vaikuttavia keinoja, kuten uhkailua ja painostusta, mutta kaiken kaikkiaan kahdeksan päivää menivät hienosti ja ilman pahempia töppäyksiä. Diplomatian siemenet oli kylvetty ja tuleville neuvotteluille asetettu hyvä pohja. Japanin vesiltä poistuttiin 17.7.1853 kohti Lew Chewtä ja Kiinaa.

5.2 Toiset neuvottelut

Suurvaltopoliittinen kilpajuoksu joudutti Perryn toista matkaa Japaniin. Huhut sekä Ranskan että Venäjän kiinnostuksesta maata kohtaan arveluttivat Perryä, sillä hän pelkäsi näiden sekoittavan pakkaa ja pilaavan samalla hänenkin edistyksensä. Hän oli luvannut palata Japaniin keväällä, mutta kilpajuoksu muiden kanssa sai hänet lähtemään liikkeelle jo tammikuussa 1854. Lähtöön liittyi vaikeuksia, joita ei matkakertomuksessa mainita. Miehistöä harvensivat sairaudet, kuolema ja tehtävistä eroaminen. Osa miehistä oli ollut merillä jo kolme vuotta ja saaneet merielämästä tarpeekseen, ainakin hetkeksi. Kenties suurin isku oli luutnantti Conteen eroaminen, sillä Contee oli ollut tärkeä välittäjä Japanissa ensimmäisellä vierailulla.¹⁷⁰ Ilmeisesti Conteekin erosi väsymyksen tai muiden henkilökohtaisten syiden vuoksi. Hänen tai muidenkaan merimiesten eroamisia ei eritellä sen kummemmin matkakertomuksessa. Selostamatta jättäminen ei välttämättä ole arvovalinta tai tavoite piilotella mitään. Merielämän epävarmuus lienee ollut arkipäivää ja miehistöstä löytyisi Conteellekin korvaaja.

Perryn painiskellessa miehistöongelmien kanssa, painiskelivat japanilaiset tuskaisina presidentin kirjeen parissa. Mitä he vastaisivat? Jos yhteistyöhön suostuttaisiin, olisi se historiallinen myönnytys. Vaikka ulkopuoliset niin luulivat, ei Japani ollut täysin feodaalivaltio, vaan myös pientä paikallishallintoa oli runsaasti. Tämä paikallishallinto väheni itse asiassa vasta maan avautumisen seurauksena, mutta vielä tässä vaiheessa sillä oli merkitystä. Koska tilanne oli epätavallinen, kysyi rojun johtaja Abe Masahiro myös daimioiden mielipidettä ja lähetti heille kopion presidentin kirjeestä. Näin ei ollut toimittu koskaan aiemmin. Kyselyn toivottiin tuovan selkeyttä tilanteeseen, mutta vastaukset vaihtelivat laajasti ja mielipiteet olivat vahvoja. Aikaa oli vähän eikä konsensusta toiveista huolimatta saavutettu. Ensihätään tuhannet työläiset valjastettiin parantamaan rannikon

¹⁶⁹ Perry 1856, 271.

¹⁷⁰ Perry 1856, 303; Walworth 1966, 123, 126-127; Wiley 1990, 368, 370.

puolustusta.¹⁷¹

Koko tilanne oli shogunaatille kiusallinen. Osa daimioista vastasi, ettei vieraita saisi pelätä, eikä heihin kannattaisi luottaa, sillä heidän tavoitteenaan olisi oma hyöty ja Japanin valloitus. Daimiot vaativat shogunaatilta suojelutoimia, joihin shogunaatilla ei kuitenkaan ollut taloudellista eikä sotilaallista vahvuutta. Keskustelu oli laajaa ja tavallisesti sitä olisi suitsittu. Nyt keskustelu levisi jopa niin paljon, että sen voidaan nähdä nostaneen julkisten mielipiteiden määrää ja painoarvoa ja vaikuttaneen myöhemmin shogunaatin kaatumiseen. Keskustelu levisi myös siviilien keskuuteen, sillä amerikkalaisten ja shogunaatin välinen henkinen taisto oli käyty siviilien silmien alla. Pian huhuttiin shogunaatin tienneen amerikkalaisten saapumisesta, mutta päättäneen olla olla varoittamatta kansaa. Rojun johtaja Abe Masahiro joutui rankan kritiikin kohteeksi. Harva tiesi, että hän oli jo vuosikymmenen ajan yrittänyt valmistautua mahdolliseen ulkovallan saapumiseen.¹⁷²

Tätä kaikkea sekoittivat sisäiset ongelmat, kuten talonpoikien kapinat Nanbussa. Lisäksi vain muutaman päivän kuluttua Perryn lähdöstä, heinäkuun lopussa, shogun kuoli. Tokugawa Ieyoshi hallitsi Japania 17 vuotta. Uusi shogun oli 29-vuotias Tokugawa Iesada, joka oli kykenemätön tehtäväänsä. Hänen kerrotaan ennemmin leikkineen kissanpentujensa kanssa ja kokanneen papuja palvelijoilleen, eikä hän täysin ymmärtänyt tehtäviään ja niiden tärkeyttä. Japanissa Iesadan tiedettiin jäävän lapsettomaksi.¹⁷³

Elokuussa Venäjän laivue saapui Nagasakiin ja admiraali Putiatin toi kirjeen, jossa pyydettiin maiden rajojen kartoittamista pohjoisessa sekä kahden kauppasataman avaamista. Vaatimus väistettiin shogunin kuolemaan ja sen aiheuttamiin olosuhteisiin vetoamalla. Putiatin lähti Nagasakista tyhjin käsin. Hän vei Perrylle viestin shogunin kuolemasta, mutta Perry uskoi väitteen olevan pelkkä juoni, jolla venäläisistä oli hankkiuduttu eroon. Pian kuitenkin myös hollantilaiset kertoivat samaa ja heidän välityksellään Japani pyysi laivuetta lykkäämään paluutaan, jotta asiaankuuluvat surumenot saataisiin hoitaa maassa rauhassa. Perry luuli, että nyt kuollut johtaja oli hengellinen johtaja, ei maallinen. Osittain siksi Perry ei kuunnellut pyyntöjä, vaan päinvastoin ajatteli, ettei aikaa ollut hukattavaksi. Ranska ja Venäjä kolkuttelivat jo Japanin ovella. Lisäaika voisi myös antaa Japanille mahdollisuuden parantaa puolustustaan. Jos taas maassa todella surtaisiin, voisi Perry heikolla hetkellä painostaa maata. Tällaista juonittelua ei matkakertomuksissa mainita, vaan Perryn kerrotaan lähettäneen maahan surunvalittelut ennen lähtöään, mutta yhtä kaikki jatkavan silti matkaansa Japaniin.¹⁷⁴

171 Neumann 1963, 40-41; Walworth 1966, 142, 146; Wiley 1990, 334, 338, 344-345.

172 Walworth 1966, 147, 149; Wiley 1990, 327-329.

173 Wiley 1990, 329, 332-333.

174 Walworth 1966, 153-154; Wiley 1990, 340, 342, 370, 374.

Laivue seilasi tutulle seudulle 11. helmikuuta 1854. Kahden päivän kuluttua amerikkalaiset olivat lipuneet jo ohi edellisestä tapaamispaikasta, Uragasta, seilaten lähemmäs pääkaupunki Edoa. Pian laivalle saapui japanilaisia virkamiehiä, tällä kertaa ilman Kayamaa. Keskustelua käytiin mahdollisesta tapaamispaikasta ja Perry torppasi kapteeni Adamsin välityksellä sekä Uragan että Kamakuran epäsovinnoina ja liian turvattomina paikkoina laivoille ankkuroida. Hän epäili, että japanilaiset yrittivät juonia jotain ehdottamalla juuri näitä paikkoja. Perry lähetti jälleen joukon tutkimaan rannikkoa veneillä. Tutkimuksen tarkoitus oli ”hyödyttää paitsi tutkimusmatkaa, myös Yhdysvaltain tulevia intressejä ja lopulta koko sivistynyttä maailmaa”. Japanilaiset eivät vastustelleet, joskin he tiedustelivat Adamsilta useaan otteeseen, ovatko amerikkalaiset edelleen ystävällisin mielin liikkeellä ja eivätkö he tosiaan voisi mennä Uragaan.¹⁷⁵ Neuvottelut noudattivat tuttua kaavaa: jankuttamista puolin ja toisin. Tätä tapaa amerikkalaiset käyttivät usein. He väsyttivät vastustajansa, jotka lopulta antoivat periksi.

Koska amerikkalaiset eivät olleet varmoja, oliko keisarin kuolema totta vai ei, he yrittivät tiedustella sitä kautta rantain. Japanilaiset vastasivat yhtä lailla kiertelevästi kertoen erään kunnianarvoisan miehen kuolleen. Kysyttäessä tämän arvoa, japanilaiset vastasivat miehen olleen prinssi. Amerikkalaisten oli vaikea saada totuutta selville. Hämmästyttä herätti myös se, että japanilaiset toistelivat keisarin nimenneen Uragan tai Kamakuran tapaamispaikaksi.¹⁷⁶ Ei ole täysin varmaa, yrittivätkö japanilaiset todella piilotella shogunin kuolemaa. Hehän olivat ilmoittaneet siitä kahta eri reittiä amerikkalaisille jo aiemmin. Kenties tässäkin on tapahtunut käänkövirhe, tai yksittäinen virkamies on hätäillessään piilotellut totuutta. Keisari taas tuskin oli päättänyt mitään, vaan päätökset teki shogun, ja nyt kyvyttömän Iesadan hallitessa shogunaatti. Eri termit ja japanilaisten mahdolliset valkoiset valheet varmasti sekoittivat amerikkalaisia.

Koska tapaamispaikasta ei saatu selvyyttä, kapteeni Adams meni maihin saakka neuvottelemaan. Uragaa pidettiin talvella liian vaarallisena ja avoimena paikkana laivoille. Adams joutui viemään ikävän viestin, sillä Perry oli uhannut siirtää laivueensa lähemmäs Edoa, mikäli turvallisempaa tapaamispaikkaa ei järjestyisi. Parin päivän kuluttua Perry toteuttikin uhkauksensa, kun japanilaiset mieltivät asiaa liian pitkään. Tilanne alkoi kiristyä, kunnes molempien osapuolten pelastukseksi tuli tuttu Kayama, joka ehdotti tapaamispaikaksi Yokohamaa.¹⁷⁷

Japanilaiset olivat aiemmin sanoneet, ettei mikään muu paikka käy tapaamiseen, vaan sen oli ehdottomasti tapahduttava Kamakurassa tai Uragassa. Nyt vaihtoehto yllättäen löytyikin. Perry piti sitä merkinä taktiikkansa ja periksiantamattomuutensa onnistumisesta:

175 Perry 1856, 328-329.

176 Perry 1856, 331-332.

177 Perry 1856, 335-338.

”Indeed, in conducting all my business with these very sagacious and deceitful people, I have found it profitable to bring to my aid the experience gained in former and by no means limited intercourse with inhabitants of strange lands, civilized and barbarian ; and this experience has admonished me that, with people of forms, it is necessary either to set all ceremony aside, or to out-Herod Herod in assumed personal consequence and ostentation. - - Up to this time, I have succeeded far beyond my expectations in maintaining this extreme point of diplomacy, and, as I believe, to very great advantage.”¹⁷⁸

Perry piti japanilaisia paitsi terävinä ja älykkäinä, myös petollisina. Aiemmistä kokemuksistaan hän tiesi, että hänen pitäisi luopua seremonioista tai voittaa vastapuoli näiden omassa pelissä. Hän oli onnistunut jopa yli omien odotustensa. Perry luovi taitavasti juuri kahden vaihtoehdonsa välimaastossa. Hän noudatti seremoniallisuutta juuri sen verran, että sai japanilaisten kunnioituksen, mutta oli toisaalta valmis näyttämään voimansa, jos tilanne sitä vaati.

Toinen virallinen maihinnousu lähestyi. Myös Kanagawan alue olisi käynyt tapaamispaikaksi, mutta siellä laivat olisivat joutuneet jäämään ampumaetäisyyden ulkopuolelle, joten tilaisuus päätettiin pitää Yokohamassa. Jälleen kerran Perry valmistautui näyttävästi, sillä hän uskoi sen olevan tärkeää ja vaikuttavan ilmapiiriin. Tällä kertaa jopa 500 miestä nousi maihin. Jokainen oli pukeutunut parhaimpiinsa niin, että univormuissa kannettiin myös niihin kuuluvia aseita. Aseet oli jopa muusikoilla. Maihin noustiin ”hyvässä järjestyksessä” muusikoiden tarjoillessa ”elävistä musiikkia” niin, että kokonaisuus oli ”melko sotilaallinen ja vaikuttava show”.¹⁷⁹

Kuten edelliselläkin kerralla, japanilaiset yrittivät suojella Perryn kunniaa peittämällä näkymät suurilla kankailla. Perry määräsi jälleen verhot poistettaviksi. Tätä ei kuitenkaan mainittu alkuperäislähteessä. Samoin mainitsematta jäi todellinen syy Perryn poissapysymiseen ennen maihinnousua. Alkuperäislähteessä Perryn sanotaan jatkaneen hyväksi havaittua strategiaansa, vaikka tosiasiallisesti kommodorin pitivät poissa neuvotteluista reumatismi, joka oli jälleen ärhäköitynyt. Kipujensa vuoksi hän ei voinut juuri poistua hytistään. Mielenkiintoista on, että kertomatta jätettiin myös Perryn saamista lahjoista. Matkakertomuksessa mainittiin kyllä, että japanilaiset toivat Perrylle lahjoja, mutta niiden tarkempaa luonnetta ei mainittu. Perrylle annettujen lahjojen joukkoon kuului muun muassa eroottisia puupiirroksia, joita esimerkiksi luutnantti Preble piti todisteena kansan pervoudesta.¹⁸⁰

Perryn sairaudesta kertomatta jättäminen voi olla tietoista, sillä kommodori tuskin halusi mainostaa lamaannuttavaa sairauttaan. Sen sijaan on mielenkiintoista, ettei amerikkalaisten mittapuulla perverssejä kuvia mainita. Tämähän olisi ollut oiva tapa kertoa kansan kieroutuneisuudesta, mutta

178 Perry 1856, 338-339.

179 Perry 1856, 344-346.

180 Perry 1856, 328, 331; Wiley 1990, 387-388, 399.

se jätettiin mainitsematta. Mahdollisia syitä on kaksi. Ehkä japanilaisia ei haluttu leimata, kun neuvottelut loppupeleissä menivät hyvin ja ystävälliset suhteet saatiin vakiinnutettua. Kirja kulkisi nopeasti Japaniin ja jos se leimaisi japanilaiset pervoiksi, voisi tulevilla diplomaateilla olla vaikeuksia maassa. Toinen ja todennäköisin syy on Perry kunnian suojeleminen. Hän mitä todennäköisimmin otti lahjat vastaan, jos ei muun, niin diplomatian nimissä. Jos hän tässä vaiheessa olisi kieltäytynyt lahjoista, olisivat neuvottelut olleet vaarassa. Tätä eivät lukijat välttämättä ymmärtäisi, joten oli kenties viisaampaa jättää härskit kuvat ja niiden vastaanottaminen mainitsematta kokonaan.

Myös muita hivenen kiusallisia asioita jätettiin pois matkakertomuksesta. Käsillä oleva tapaaminen nimittäin pidettiin jälleen Yokohaman rantaan pystytetyssä telttamaisessa rakennuksessa. Kapteeni Adamsin neuvotteluista jätettiin kertomatta se, että hän sai päättää, missä kohtaa olisi paras tapaamispaikka. Adams valitsi paikan, jossa ikävä kyllä oli asutusta lähellä. Lopulta paviljongin tieltä jouduttiin purkamaan taloja ja niissä asuvat paikalliset joutuivat poistumaan muualle tapaamisen ajaksi.¹⁸¹ Talojen purkamista ja amerikkalaisten suurta vaikutusta paikallisten elämään ei matkakertomuksessa mainita.

Paviljonkiin saapuessaan kommodori ja muut amerikkalaiset virkamiehet asettuivat vasemmalle puolelle, mikä matkakertomuksessa mainitaan kunnian paikaksi japanilaisessa kulttuurissa. Kun sisään astuivat viisi korkea-arvoista japanilaista virkamiestä, kumartuivat muut japanilaiset polvilleen ja pysyivät siinä asennossa koko ajan. Amerikkalaiset vertasivat tapaa dominonappuloihin. Alempiarvoinen tipahti aina polvilleen ylempiarvoisen edessä ja koska yhteiskunta oli hierarkkinen, saatiin aikaan pitkäkin ketju kumarruksia. ”Näin jokainen japanilainen on sekä isäntä että orja”, matkakertomus toteaa. Runsaisiin silkkivaatteisiin pukeutuneet virkamiehet olivat nyt isäntiä, korkea-arvoisia ja vakavia, mutta kohteliaita.¹⁸²

Japanilaisten pääneuvottelijaa, Hayashi Daigaku-no-Kamia, amerikkalaiset pitivät prinssinä. Tämä oli kuitenkin shogunaatin virallisen yliopiston rehtori ja muutkin neuvottelijat kuuluivat shogunaatin keskiasteeseen ja Uragan kaupungin virkamiehistöön. Amerikkalaisten kanssa siis neuvotteli eräänlainen ”opetusministeri” ja joukko muita virkamiehiä.¹⁸³ Jossain määrin onkin erikoista, ettei kukaan kiinnittänyt huomiota Hayashin titteliin, sillä *daigaku* tarkoittaa japaniksi yliopistoa. Ehkä sanasto ei ollut tuttua ja käännöksessä sattui virheitä, tai Hayashi tietoisesti esiteltiin nimenomaan ensisijaisesti hallinnon edustajana ja vasta sitten rehtorina.

181 Wiley 1990, 395.

182 Perry 1856, 346, 348-349.

183 Walworth 1966, 172; Wiley 1990, 390-391.

Amerikkalaisten tietämättä tapaamisessa oli mukana myös englanninkielentaitoinen Nakahama Manjiro. Hän pystyi kääntämään dokumentteja ja kuuntelemaan seinän läpi amerikkalaisten puheita. Japanilaiset tosiaan käyttivät vakoilua. Onkin yllättävää, ettei neuvotteluja keskeytetty, sillä amerikkalaiset haukkuivat japanilaisia englanniksi villeiksi, valehtelijoiksi, hölmöiksi ja niin edelleen.¹⁸⁴ Kenties japanilaiset olivat niin epätoivoisia, että heidän oli pakko alistua ikävään kohteluun.

Matkakertomus esittää tapaamisen menneen hyvin. Kohteliaisuuksia vaihdettiin ja asia eteni hitaasti. Japanilaisilla oli tapana puhua hitaasti ja pohtia jokaista sanaa diplomaattisesti ennen sen lausumista. Presidentin kirjeeseen saatiin vastaus. Hyödykkeiden saamisessa tosin kestäisi ainakin viisi vuotta: ensin valittaisiin satama ja sitten varustettaisiin se. Haaksirikoutuneita autettaisiin heti. Perry vaati enemmän, sillä hän halusi samankaltaisen sopimuksen kuin Kiinalla ja Yhdysvalloilla oli. Hän perusteli tätä rauhalla ja ”ystävällisellä kanssakäymisellä”, sekä antoi ymmärtää, että nämä saattaisivat olla uhattuna, mikäli sopimusta ei syntyisi. Hän toisti ystävyyttä ja rauhaa useaan otteeseen kirjeessään Hayashille ja mainitsi, että Yhdysvallat on kaikista lännen valtioista eniten yhteydessä Japaniin ja Japanin rauhaan ja hyvinvointiin. Hän vetosi myös siihen, että Kiina hyötyy runsaasti kaupasta Yhdysvaltojen kanssa.¹⁸⁵

Seuraavina päivinä sopimuksesta ja sen sisällöstä keskusteltiin edelleen. Perry kaipasi viilauksia ja lisäyksiä, kuten oikeuden nousta maihin. Perryn lisävaatimukset ja myrskyisä sää pitkittivät neuvotteluja. Japanilaiset kieltäytyivät kohteliaasti ehdotuksesta muodostaa samanlainen sopimus kuin Amerikalla oli Kiinan kanssa. Vaikka tämä ei mennyt läpi, Perry ”pysyi järkkymättömästi omissa vaatimuksissaan”, sillä hänen piti ”koko ajan olla varuillaan petollisen diplomatian edessä”. Niinpä sopimuksen tekeminen oli soutamista ja huopaamista, jossa molemmat osapuolet tekivät myönnytyksiä. Perry ei saanut haluamaansa laajaa sopimusta, mutta vaati avattavaksi useita satamia ja amerikkalaisille lupaa mennä maihin, kunhan he noudattaisivat Japanin lakeja.¹⁸⁶

Tunnelma neuvotteluissa alkoi kuitenkin rentoutua ja tuli lahjojenvaihdon aika. Maaliskuun 13. päivänä amerikkalaiset asensivat rantaan paikoilleen lennättimen ja minikokoisen junaradan, jotka molemmat herättivät japanilaisissa iloa ja hämmästyä. Japanilaiset suhtautuivat asentamiseen ”viattomasti ja lapsekkaalla innolla”. He myös ajoivat junaradalla, tosin mahtumatta miniatyyriin sisälle. Se ei kuitenkaan heitä estänyt, vaan junan kyydissä matkattiin katolla.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Neumann 1963, 15-16; Walworth 1966, 174.

¹⁸⁵ Perry 1856, 349-353.

¹⁸⁶ Perry 1856, 356, 363-364.

¹⁸⁷ Perry 1856, 355-358.

Lahjojen antaminen ei suinkaan ollut pelkkää kohteliaisuutta. Perry oli aiemmin Japania tutkiessaan ja matkaa suunnitellessaan tullut siihen tulokseen, että lahjojen vaihto olisi tärkeä osa matkaa. Lahjojen vaihto paitsi kuului kiinteästi japanilaiseen kulttuuriin, myös mahdollisti valtapelin. Perry halusi lahjoillaan näyttää, millaisia hyötyjä yhteistyöstä olisi. Hän uskoi, että lahjojen myötä kaupankäyntiä olisi vaikea vastustaa, kun japanilaiset näkisivät, kuinka edistynyt kumppani Yhdysvallat olisi. Lahjojen joukossa oli myös pienimuotoisempia esineitä, kuten viskiä ja vaatteita, mutta ne eivät saa lennättimen ja miniatyyrijunaradan tavoin suurta mainintaa matkakertomuksessa. Japanilaisten keskuudessa suuren suosion saaneet lennätin ja junarata olivat varmasti amerikkalaistenkin mielestä suurimmat ja parhaimmat lahjat aseiden ja kellojen ohella. Perryn tavoitteena oli, että teknologiset ihmeet saisivat aikaa ihailua, mutta toivoi niiden myös olevan epäsuora uhkaus, osoitus kotimaansa taidoista ja voimasta. Ja jos ne eivät tepsisi, oli mukana myös kirjoja Yhdysvaltain ja Meksikon välisestä sodasta – kuvauksia siitä, miten kävisi, jos yhteistyö ei sujuisi.¹⁸⁸ Lahjojen kulttuuridiplomatiaa ei eritellä matkakertomuksessa, mutta amerikkalaiset olivat selvästi ylpeitä paitsi omista lahjoistaan, myös niiden innostuneesta vastaanotosta. Matkakertomus korostaa nimenomaan amerikkalaisten antamia teknologisesti edistyneitä lahjoja ja niihin kohdistunutta ihailua. Esimerkiksi sotakirjoja ei mainita matkakertomuksessa lainkaan.

Lahjojen vaihtuminen jatkui japanilaisten järjestämällä seremonialla 24. maaliskuuta. He olivat järjestäneet kokonaisen huoneen täyteen lahjoja, joihin kuului muun muassa ”kuuluisia lakattuja esineitä”, jotka olivat ”taitavasti työstettyjä”, sekä ”upean kevyitä posliinikuppeja”. Posliiniesineet olivat niin taidokkaita, että ne ”ylittivät jopa esineet, joista Kiina on kuuluisa”. Lisäksi mukana oli muutamia esineitä, joilla ”ei ollut suurta arvoa, mutta jotka olivat muutoin kiinnostavia”. Esineet jaettiin amerikkalaisille ja lopuksi Perry sai vielä ylimääräisenä lahjana kolme asetta, kaksi miekkaa ja täyden setin japanilaisia kolikoita. Viimeisintä amerikkalaiset pitivät suurena kunniana, sillä rahan vieminen Japanin ulkopuolelle oli laissa kielletty. Viimeisenä lahjana japanilaiset esittelivät huimat 100–200 säkkiä riisiä, jotka odottivat rannalla siirtämistä amerikkalaisten laivoihin. Lahjojen vaihdossa näkyivät kulttuurierot. Moni miehistön jäsen koki, ettei japanilaisten lahjoilla ollut yhtä suurta rahallista arvoa, kuin amerikkalaisten antamalla. Kuitenkin japanilaiset pitivät omia lahjojaan erinomaisina, eikä matkakertomuskaan paljasta joidenkin amerikkalaisten pettyneen japanilaisten lahjoihin.¹⁸⁹

Riisisäkit johdattivat suoraan japanilaisten seuraavaan ohjelmanumeroon, sumopainiin. Pian näköpiiriin ilmestyi ”joukko hirvittäviä miehiä, jotka jymistelivät rannalla kuin elefantit”. Kaksikymmentäviisi sumopainijaa olivat ensinäkemältä ”pituudeltaan suunnattomia ja painoltaan

¹⁸⁸ Adas 2006, 4-5; Keith 2011, 188.

¹⁸⁹ Neumann 1963, 44; Perry 1856, 367-368.

valtavia”. Lanteita peitti vain värikäs vaate. Kommodori pääsi kokeilemaan erään painijan vahvaa käsivartta ja niskaa, jossa liha kertyi makkaroksi ”kuin palkintohärällä”. Prinssit esittelivät ylpeinä suojattejaan ”ällistyneille” amerikkalaisille. Painijat kantoivat riisisäkit veneisiin suorastaan näytöstyyliin.¹⁹⁰

Ensivaikutelma selvästi häkellytti amerikkalaisia:

”They were all so immense in flesh that they appeared to have lost their distinctive features, and seemed to be only twenty-five masses of fat. Their eyes were barely visible through a long perspective of socket, the prominence of their noses was lost in the puffiness of their bloated cheeks, and their heads were almost set directly on their bodies, with merely folds of flesh the neck and chin are usually found. Their great size, however, was more owing to the development of muscle than to the deposition of fat, for, although they were evidently well fed, they were not less exercised, and capable of great feats of strenght.”¹⁹¹

Tarkemmalla tarkastelulla painijat eivät olleetkaan lihavia, vaan lihaksikkaita, joskin silti massaa oli niin paljon, että se vääristi ja piilotti heidän luonnolliset piirteensä. Miehet olivat myös eittämättä vahvoja. Amerikkalaisten ällistys vaihtui kuitenkin pikkuhiljaa kauhistukseen, kun varsinainen paini alkoi:

”As the spectator looked these over-fed monsters, whose animal natures had been so carefully and succesfully developed, and as he watched them, glaring with brutal ferocity at each other, ready to exhibit the cruel instincts of a savage nature, it was easy for him to lose all sense of their being human creatures, and to persuade himself that he was beholding a couple of brute beasts thirsting for one another's blood. They were, in fact, like a pair of fierce bulls, whose nature they had not only acquired, but even their look and movements. - - This disgusting exhibition did not terminate until the whole twenty-five had, succesively, in pairs, displayed their immense powers and savage qualities.”¹⁹²

Sumopainijoiden ulkomuoto selvästi häkellytti amerikkalaisia. Sekä tapaaminen rannalla että sitä seurannut sumopaininäytös saavat matkakertomuksesta runsaasti tilaa. Alun hämmästely muuttui kuitenkin nopeasti inhoksi ja painijat irrotettiin ihmisyydestä. He olivat eläimiä, brutaaleja petoja, suorastaan hirviöitä, ja tämä näkyi niin luonteessa kuin olemuksessakin. Amerikkalaiset olivat suorastaan helpottuneita näytöksen loppuessa, sillä nyt he saattoivat siirtyä takaisin omien lahjojensa pariin. Aiemmin asennettuja lennätintä ja junarataa mentiin nyt katsomaan uudelleen:

”It was a happy contrast, which a higher civilization presented, to the disgusting display on the part of the Japanese officials. In place of a show of brute animal force, there was a triumphant revelation, to a partially enlightened people, of the success of science and enterprise.”¹⁹³

Sumopaini mahtoi järkyttää amerikkalaisia. Japanilaiset tarjosivat näytöksen esitelläkseen

190 Perry 1856, 369-370.

191 Perry 1856, 370.

192 Perry 1856, 372.

193 Perry 1856, 372.

perinteistä, shintolaisuuteen pohjaavaa kamppailulajiaan ja varmasti pitivät sen esittämistä kunniana amerikkalaisille. Vastakaikua ei ihailun muodossa herunut. Sen sijaan matkakertomus liittää hieman yli kahden sivun mittaisessa osiossa sanat *hirviö* ja *hirviömäinen* sumopainijoihin peräti seitsemän kertaa. Lisäksi heitä verrataan eläimiin ja matkakertomus puhuu useaan otteeseen brutaaliudesta. Sen sijaan Amerikka on kaikkea muuta – tieteellisesti edistynyt ja ehdottomasti korkeampaa sivilisaatiota edustava maa ja kansa.

Kun neuvottelujen osapuolet tapasivat vuorostaan amerikkalaisella maaperällä eli laivalla, oli kommendoori ”päättänyt antaa japanilaisille hyvän kuvan amerikkalaisesta kohteliaisuudesta”. Tilaisuudesta tehtiin niin hieno kuin suinkin, mutta samalla huomioitiin japanilaiset erityispiirteet, kuten eri luokkiin kuuluvien ihmisten istuminen eri pöydissä. Syömisen ja juomisen lomassa ”japanilaiset osoittivat ylemmälle luokalle ominaista älykkyttä”. Ruokailun ja runsaan alkoholitarjoilun jälkeen he keräsivät ruokaa myös mukaansa. Matkakertomus kuitenkin tähdentää, että kyse ei missään nimessä ollut ahneudesta, vaan tapa kuului kulttuuriin. Ruokailun päätteeksi oli tarjolla amerikkalaista viihdettä, jossa muutama merimies esitti ”neekerilaulelman”. He mustasivat kasvonsa ja pukeutuivat rooliasuihin esittäen sitten näytelmänsä niin loistokkaasti, että ”se olisi ansainnut raikuvat aplodit jopa New Yorkissa”. Humalainen riemu sai japanilaisetkin nauramaan. Illan päätteeksi eräs japanilainen jopa kaulaili kommodoria ja lausui japaniksi sanat ”Japani ja Amerikka, sama sydän”.¹⁹⁴

Kestitys ja tapaamiset tuottivat tulosta, sillä lopulta maiden välille solmittiin sopimus, joka oli ”vakaa, kestävä ja vilpittömän ystävyysuhde kahden maan välillä”. Kanagawan sopimus allekirjoitettiin 31. maaliskuuta 1854. Se takasi ystävyuden ja rauhan, sekä avasi kaksi satamaa, Shimodan (matkakertomuksessa Simoda) ja Hakodaten (Hakodadi) amerikkalaisille (liite 2). Haaksirikkoutuneista luvattiin pitää huolta, eikä amerikkalaisia saisi rajoittaa kuten hollantilaisia tai kiinalaisia. Sen sijaan Shimodan ja Hakodaten kohdalla määrättiin, kuinka kauas amerikkalaiset saisivat näissä kaupungeissa kulkea, mikä oli muutamia maileja. Hyvin merkittävä oli myös yhdeksäs artikla, jossa Japani veloitettiin antamaan Amerikalle samat oikeudet, kuin muillekin. Jos ja kun myöhemmin muut maat solmisivat Japanin kanssa sopimuksia, saisi Yhdysvallat heti samat edut ilman uusia neuvotteluja. Sopimukseen kirjattiin myös Yhdysvaltain konsulaatin perustamisesta Shimodaan. Sopimus lähetettiin Yhdysvaltoihin Saratoga-aluksen ja komentaja H. A. Adamsin mukana 4. huhtikuuta.¹⁹⁵

194 Perry 1856, 374-376, 470.

195 Perry 1856, 377-379, 393.

Matkakertomus ylistää Perryä sopimuksesta. Hän oli onnistunut solmimaan sopimuksen maan kanssa, jonka toiminta perustui pitkälti epäilykselle ja mustasukkaisuudelle ja joka ei ollut aiemmin tehnyt yhtäkään sopimusta ”sivistyneen maan kanssa”. Perry tässä onnistui, tuoden kunniaa koko kotimaalleen. Amerikka ei alistunut samanlaiseen kohteluun kuin esimerkiksi Hollanti.¹⁹⁶

Perry otti kuitenkin edelleen esiin Yhdysvaltain ja Kiinan sopimuksen. Hän ei itsekään uskonut, että voisi tuoda sopimuksen sellaisenaan Japaniin, sillä hän oli tietoinen kansojen eroista. Japanilaiset olivat ”itsenäisempiä, itseluottavaisempia ja jämäkempiä” kuin kiinalaiset. Kommodori ei saanutkaan näitä luonteenpiirteitä taipumaan, eikä varsinaista kauppasopimusta syntynyt. Epäonnistumisesta huolimatta molemmat osapuolet olivat – ainakin matkakertomuksen mukaan – tyytyväisiä ja Kanagawan sopimus nähtiin eräänlaisen yhteyden alkuna. Japanilaiset saivat tutustua kanssakäymiseen ja toki satamissa pientä kauppaakin tehtäisiin. Jos kaikki sujuisi hyvin, voisi kauppasopimuksen solmia myöhemmin. Turvana oli jo Kanagawan sopimuksen yhdeksäs artikla, joka takasi Yhdysvalloille samat edut kuin kaikille muillekin maille, joten kaupankäynti olisi todennäköisesti turvattu. Kaikenkaikkiaan Yhdysvallat saavutti ”kaiken, jopa enemmän, mitä tässä tilanteessa realistisesti voitiin odottaa”.¹⁹⁷

Japanilaiset perustelivat kieltäytymistään esimerkiksi sillä, että he pitävät sopimuksistaan aina kiinni. Uutta asiaa haluttiin pohtia ja tutkailla ensin rauhassa. Lisäksi he halusivat vielä pohtia asioiden hintaa, sillä rahan ja kaupankäynnin arvosta oli vielä epäselvyyttä. Kiinnostavasti matkakertomus on jättänyt pois kohdan, jossa Perryn ja Hayashin neuvotellessa Hayashi onnistui ajamaan Perryn nurkkaan. Perryn inttäessä kauppasopimuksesta Hayashi huomatti, että sopimuksen muut osat, kuten haaksirikkoutuneiden kohtelu, liittyvät vahvasti ihmiselämään ja sen hyviin edellytyksiin. Kaupankäynti taas liittyi hyödyntavoitteluun. Hayashi kysyikin, mitä tekemistä kaupankäynnillä olisi ihmiselämän kannalta. Perry myönsi Hayashin pointin oikeaksi ja lakkasi vaatimasta kauppasopimusta.¹⁹⁸

Allekirjoituksen jälkeenkin yhteentörmäykset jatkuivat. Perryn purjehtiessa kohti Edoa huhtikuun 10. päivänä japanilaiset hätääntyivät ja pyysivät kommodoria perääntymään. Kyseessä oli paitsi keisarikunnan, myös japanilaisten virkamiesten turvallisuus ja henki. Anominen ei kääntänyt Perryn päätä. Vasta, kun japanilaiset vetosivat juuri allekirjoitettuun sopimukseen ja siihen, että kommodorin toimet voisivat vaarantaa japanilaisten virkamiesten henget, Perry perääntyi. Matkakertomuksen mukaan hän ei halunnut vaarantaa ystävällisiä suhteita itsensä ja Japanin välillä. Hän ei myöskään

196 Perry 1856, 381-382.

197 Perry 1856, 382-388.

198 Perry 1856, 386; Wiley 1990, 404.

halunnut ongelmia virkamiehille, jotka olivat neuvotteluissa tehneet parhaansa ja olleet ystävällisiä.¹⁹⁹ Mielenkiintoista kuitenkin on, että Perry luopui vasta käytyään hyvin lähellä Edoa. Vaikka kirjassa esitetään, että hän palasi kauemmas hyvää hyvyyttään, voi oikeastaan kyseessä olla se, että hän näki jo tarpeeksi. Virkailijoiden ensimmäiset anelut ja pelko hengen menetyksestä eivät saaneet häntä pyörtämään päätöstään.

Matkatessaan sopimuksen solmimisen jälkeen Shimodaan ja Hakodateen amerikkalaiset kohtasivat uusia virkamiehiä, jotka etenkin Hakodatessa aiheuttivat päänvaivaa. Amerikkalaiset olivat sopineet tapaamisen paikallisten virkamiesten kanssa 31. toukokuuta. Maissa luutnantti Bent odotti heitä turhaan viedäkseen virkamiehet laivalle. Ensin miesten kerrottiin olevan lounaalla ja kun he yli tunnin kuluttua saapuivat rantaan, jäivät miehet vielä nauttimaan virvokkeita ja polttamaan piippuja. Bentin kehotuksista huolimatta miehet eivät liikahtaneetkaan, vaan pitivät tätä ruokalepoa ilmeisen tärkeänä. Lopulta Bent palasi takaisin laivoille. Japanilaiset virkamiehet seurasivat pian hänen jälkeensä ja väittivät olleensa hankkimassa amerikkalaisille lahjoja ja siksi myöhästyneensä. Amerikkalaiset nielivät ilmiselvän valheen vastaväitteitä ja kohtelivat vieraitaan kuin nämä olisivat puhuneet totta.²⁰⁰

Tämä tapaus tiivistää jotain olennaista maiden välisistä neuvotteluista. Molemmat osapuolet käyttivät erilaisia painostus- ja ärsytyskeinoja, testasivat toisiaan ja ajoivat parhaansa mukaan omaa etuaan. Ilmiselvää luikuriakin lasketeltiin, jopa suoraan päin naamaa, mutta neuvottelut jatkuivat – kaiken lisäksi suotuisasti. Todennäköisesti molemmat osapuolet tiesivät toistensa vilpistä, mutta koska molemmat tekivät sitä, ei toista voinut täysin tuomita. Tämä japanilaisten viivästys tuodaan esiin poikkeavana, sillä yleensä formaalit ja seremonialliset ihmiset noudattivat kaavoja tarkkaan silloinkin, kun tilanne ei heitä itseään miellyttänyt. Tässä vaiheessa amerikkalaisten kanssa oli kuitenkin jo neuvoteltu pitkään ja sopimus allekirjoitettu. Ehkä Perrykään ei enää pysynyt yhtä herpaantumattomana kuin aiemmin, mikä antoi japanilaisille tilaisuuden näpäyttää häntä.

Kokonaiskuvaa katsoettaessa Japani esitetään kunnioitettavana neuvottelukumppanina ja sille annetaan ääni matkakertomuksessa. Vaikka neuvottelut olivat olleet hitaat ja laaja kaupankäynti jäi vielä sopimuksen ulkopuolelle, ymmärsivät amerikkalaiset japanilaisten näkökulman. Toiveikkuutta tulevien sopimusten suhteenkin oli.

”- as prejudice gradually vanishes, we may hope to see the future negotiation of commercial treaties, more and more liberal, for the benefit, not ourselves only, but of all the maritime powers of Europe, for the advancement of Japan, and for the upward progress of our common humanity. It would be foul to reproach to Christendom now to force Japan to relapse into her cheerless and unprogressive state of unnatural isolation. She is the youngest sister in the circle of commercial nations ; let those who are

199 Perry 1856, 399.

200 Perry 1856, 473.

older kindly take her by the hand, and aid her tottering steps, until she has reached a vigor that will enable her to walk firmly in her own strength.”²⁰¹

Pakottaa ei kannata, muuten voitaisiin ottaa askel eteen ja kaksi taakse. Kenties yksi sopimuksen tärkeimmistä ja hienoimmista saavutuksista olikin Japanin tuominen perheeseen – se tuli osaksi perhettä, osaksi sivistynyttä maailmaa. Vanhemmat maat neuvoisivat ja johdattaisivat sitä, kunnes se pärjäisi omillaan. Lopulta maa olisi itsenäinen, mutta samassa sivistyksen piirissä lännen kanssa.

Kuten Jeffrey A. Keith huomauttaa, oli perheretoriikassakin valtaa. Perhedynamiikassa ollaan kyllä samaa sakkia, mutta toiset ovat johtavammassa asemassa kuin toiset. Lapsi oli vasta matkalla aikuisuuteen, siis aikuisia alempana hierarkiassa.²⁰² Japani oli nyt mukana ja lupaavasti aikuistumassa eli kehittymässä kohti sivistystä. Kuitenkin niin kauan, kun tämä kehitys olisi kesken, olisi Japani perheyhteydestä huolimatta alempi, johdateltava ja kasvatusta tarvitseva.

5.3. Kohtaamisia japanilaisten kanssa

Ensimmäiset japanilaiset, joita amerikkalaiset kohtasivat, olivat kaikki ylempiä tai keskitason virkamiehiä. Niinpä he aivan ensimmäisenä oppivat asioita ylemmästä luokasta. Esimerkiksi illanvietossa ”kuvernööri” Kayaman kanssa matkakertomus panee merkille, että Kayama ja hänen seurueensa olivat pukeutuneet tapansa mukaan täyteläisiin silkkiviittoihin, olivat hyväntuulisia ja osallistuivat mieluusti illanviettoon, maistelivat tarjottuja alkoholijuomia ja nauroivat ja vitsailivat avoimesti. Amerikkalaiset huomasivat myös, että japanilaisten kohteliaat kumarrukset ja muut etikettiin kuuluvat tervehdykset eivät olleet varattu vain heille – japanilaiset tervehtivät myös toisiaan yhtä kunnioittavin kumarruksin. Seurueelle esiteltiin myös laivaa, johon he tutustuivat mielenkiinnolla tehden amerikkalaisiin vaikutuksen:

“Nor did their knowledge and general information fall short of their elegance of manners and amiability of disposition. They were not only well-bred, but not ill-educated - - However backward the Japanese themselves may be in practical science the best educated among them are tolerably well informed of its progress among more civilized or rather cultivated nations.”²⁰³

Ainakin ylemmän luokan japanilaiset osoittautuivat oiviksi seuraveikoiksi, joiden tietämys, hyvät tavat ja miellyttävä olemus kielivät hyvästä kasvatuksesta, koulutuksesta ja älykkyydestä. Heillä vaikutti myös olevan tietoa tieteen ja keksintöjen kehityksestä muualla maailmassa, vaikka he tässä asiassa itse jäivät hieman sivistyksessä jälkeen.

201 Perry 1856, 389-390.

202 Keith 2011, 181, 185.

203 Perry 1856, 234, 248.

Tavatessaan ”prinssit” Todan ja Idon amerikkalaiset kiinnittivät huomiota näiden ulkonäköön:

“They were both men of advanced years, the former apparently about fifty, and the latter some ten or fifteen years older. Prince Toda was the better looking man of the two, and the intellectual expression of his large forehead and amiable look of his regular features contrasted very favorably with the more wrinkled and contracted, and less intelligent face of his associate, the prince of Iwami. They were both very richly dressed, their garments being of heavy silk brocade interwoven with elaborately wrought figures in gold and silver.”²⁰⁴

Kahdesta miehestä Toda näytti piirteidensä puolesta älykkäältä ja miellyttävältä. Ido taas oli piirteiltään vähemmän älykkään näköinen. Vaatteita kuvaillaan samaan tapaan kuin japanilaisten vaatteita matkakertomuksessa muutenkin. Niiden värit ja materiaalit mainitaan, mutta useimmiten vaatteiden hienoutta suuntaan tai toiseen ei arvoteta. Nyt niiden mainittiin olleen runsaita, silkkiä ja värikkäitä, tässä tapauksessa kantajiensa arvon mukaan kullan ja hopean värisiä. Tapaamisessa miehet olivat vähäpuheisia, mutta ulkonäöltään he olivat miellyttäviä.

Virkamiehiä matkakertomus kuvaileekin erittäin tarkasti. Sopimuskin sai painokkuutta, kun sitä olivat solmimassa älykkään ja arvokkaan näköiset henkilöt. Kanagawan sopimusta solmimassa olleita japanilaisia matkakertomus kuvailee runsaan sivun verran. Kuvailu on todennäköisesti syntynyt myös tutustumisen, ei pelkän ensivaikutelman perusteella. Lainaan tarkkanäköistä kuvausta runsaasti lyhennettynä:

”Hayashi Daigaku-no-kami - - was a man of about fifty-five years of age, was handsomely formed, and had grave and rather saturnine expression of face, though he had a benevolent look and exceedingly courtly manners. Ido, Prince of Tsusima, was probably fifty, or thereabout, and was corpulent and tall in person. He had a rather more vivacious expression than the elder Hayashi. - - Prince of Mima-saki - - was far the best looking of the three. He was quite gay, fond of fun and frolic, and had the reputation of being a Lothario. - - His gaiety of heart manifested itself very apparently in his fondness for the music of the bands of the squadron, and he could not keep his hands and feet quiet whenever they struck up a lively air. Udono - - was a tall, passable looking man, but his features were prominent and had much of the Mongolian caste. - - Matsusaki Michitaro - - was much less polished and agreeable than his prince commissioners. He was - - probably the court spy. He was a man of sixty years of age at least, had a long, drawn-out meagre body, a very yellow bilious face, an uncomfortable dyspeptic expression, which his excessive short-sightedness did not improve, for it caused him, in his efforts at seeing, to give very wry distortion to a countenance naturally not very handsome.”²⁰⁵

Neuvottelujen japanilainen johtaja, Hayashi, oli hyvännäköinen mies, joka oli vakavuudestaan huolimatta kohtelias ja miellyttävä. Arvojärjestyksessä seuraava prinssi Ido oli pyylevä ja pitkä ja ilmeeltään eläväisempi, kuin vanhempi Hayashi. Mimasakin ansioksi luetaan hänen ulkonäkönsä, sekä luonteensa. Naistenmies nautti myös amerikkalaisesta musiikista. Mimasakin kerrottiin olevan myös yksi liberaaleimmista japanilaisista, mitä tuli ulkomaansuhteisiin, ja tämä teki hänestä

204 Perry 1856, 255.

205 Perry 1856, 347-348.

amerikkalaisten lempivirkamiehen²⁰⁶. Epäilemättä miellyttävyyteen vaikuttivat hyvän ulkonäön lisäksi amerikkalaisten asioiden ihailu. Udono taas oli yläluokkaisuudestaan huolimatta ulkonäöltään turhan silmiinpistävä ja mongolikastiin kuuluvan näköinen, mikä ei ollut hänelle eduksi. Yläluokkaisuus ei siis riittänyt, vaan sukutaustan lisäksi piti näyttää älykkäältä. Matsusaki Michitaron arvo jäi amerikkalaisille hämäränpeittoon²⁰⁷, mutta hänen epäiltiin olevan vakooja. Kuin tätä epäilystä korostaen oli miehen ulkonäkökin epämiellyttävä: hän oli pitkä, laiha ja vaikutti monin tavoin sairaalloiselta.

Yläluokka oli poikkeuksetta koulutettua ja hyvätapaista. Perry oli kiinnostunut myös tavallisista siviileistä ja heidän elämästään. Solmittuaan sopimuksen amerikkalaiset jäivät tutustumaan niin Yokohamaan kuin heille avattaviin satamakaupunkeihin Shimodaan ja Hakodateenkin. Amerikkalaiset panivat merkille, että siviilit olivat erityisen kiinnostuneita napeista, joita Japanissa ei juuri käytetty. Yokohamassa siviilit vaikuttivatkin pitävän erityisesti kahdesta asiasta: nappien saamisesta ja piirtämisestä. Huonoimmatkin piirtäjät yrittivät saada muistiin tapahtumia ja esineitä piirtämällä niitä kömpelösti talteen.²⁰⁸

Vaikka japanilaiset olivat jossain määrin yli-innokkaita, ei matkakertomuksen sävy ole kuitenkaan tuomitseva, vaan ennemmin ymmärtäväinen. Ehkä uteliaisuutta pidettiin sympaattisena. Lisäksi kiinnostusta ja matkimista pidettiin positiivisena asiana. Japanilaisilla oli mahdollisuuksia ja potentiaalia kohota parempaan elämään ja korkeampaan sivistykseen:

”The Japanese are, undoubtedly, like the Chinese, a very imitative, adaptative, and compliant people, and in these characteristics may be discovered a promise of the comparatively easy introduction of foreign customs and habits, if not the nobler principles and better life of a higher civilization.”²⁰⁹

Koska oli sovittu, että amerikkalaiset saisivat mennä vain tietyn matkan sisämaahan, kulkivat he noin viiden mailin säteellä maissa. Kuitenkin jo viisi mailia mahdollisti vierailun useissa kylissä ja näytti maasta uusia puolia. Vaikka köyhyyttä esiintyi, ei julkista kerjäämistä kuitenkaan ollut. Naisia nähtiin kauempana peltotöiden parissa, kuten ”useissa Euroopan ylikansoitetuissa osissa”.²¹⁰ Tässä kohtaa vertaus Eurooppaan ei välttämättä ole täysin positiivinen.

Naisia oli vaikeampi tavoittaa kunnolla, sillä aina kylää kohti mentäessä japanilaiset apulaiset juoksivat edelle ja määräsivät naiset ja alhaisen etäämmälle. Kommodoria tämä ei miellyttänyt, sillä hän halusi nähdä mahdollisimman paljon tavallisia ihmisiä. Tulkki kuitenkin väitti hänelle, että

206 Perry 1856, 347.

207 Perry 1856, 347.

208 Perry 1856, 355-359.

209 Perry 1856, 359.

210 Perry 1856, 393.

tämä tehtiin naisten oman edun vuoksi, nämä kun eivät vaatimattomina kestäneet tuntemattomien katseita. Tämä johti pieneen sanasotaan ja kiistaan:

”The Commodore did not believe a word of this interpretation, however adroit, and plainly told Yenoske so. The imputation, though it expressed a doubt of his truthfulness, did not offend the interpreter in the least, but was rather taken as a compliment to his duplicity, which is one of the most cherished accomplishments of a Japanese official.”²¹¹

Suhteet olivat kehityneet jo niin paljon, että Perry uskalsi sanoa vastaan tiukasti ilman, että hänen tarvitsi olla huolissaan seurauksista. Lisäksi oli käynyt selväksi, että japanilaiset olivat jopa ylpeitä kaksinaamaisuudestaan, joka oli heille luonnollinen osa politiikkaa. Tämän alkoivat ymmärtää myös amerikkalaiset, vaikka eivät tapaa samalla tavalla arvostaneetkaan. Asian ymmärtäminen kuitenkin varmasti helpotti välejä ja kanssakäymistä.

Kun naisia Hakodatessakin peloteltiin piiloon, vaati Perry jälleen toimeen muutosta. Japanilaisilla oli asiasta erilainen käsitys:

”The customs of our country are unlike yours, and the people have been unused to see people from foreign lands ; and though the authorities did what they could to pacify them, and teach them better, they still were disinclined to believe, and many hid themselves.”²¹²

Lainaus on mielenkiintoinen monella tapaa. Ensinnäkin, japanilaisille annetaan ääni ja heitä lainataan suoraan, kun he tekevät eron Japanin ja Yhdysvaltojen välille. Nyt Japani saa määrittää me-muut-asetelman ja kertoa, että heille amerikkalaiset olivat Toisia, joita pelätään. Japanilaiset saavat matkakertomuksessa äänen muutamaan otteeseen neuvotteluihin liittyen, mutta valtaosa kohtaamisista kerrotaan epäsuorasti ja lopulta amerikkalaisten äänellä. Lisäksi on syytä olettaa, että vaikkei japanilainen koko totuutta lausuisikaan, on siinä varmasti jotain perää. On todennäköistä, että japanilaiset yrittivät aktiivisesti estää siviilien ja amerikkalaisten kanssakäymisen, kuten amerikkalaiset useaan otteeseen matkakertomuksessa väittävät ja mikä tietävästi ärsytti Perryä suunnattomasti. Todennäköisesti tämä liittyi japanilaisten mustasukkaisuuteen ja haluun pitää narut auktoriteettien käsissä. Toisaalta on todennäköistä, että naisia todella haluttiin suojella. Suurikokoiset ja oudonköiset amerikkalaiset vaeltelivat rannoilla välillä hallitsemattomastikin. Kun joukossa oli miehiä, jotka olivat olleet merillä kuukausikaupalla pääsemättä rantaan tai tapaamaan muita ihmisiä, on välikohtauksia varmasti ollut syytäkin pelätä. Lisäksi tiedetään, että esimerkiksi prostituoitujen palveluja käytettiin aktiivisesti, kunnes kommodori ne kielsi²¹³. On siis

211 Perry 1856, 394-395.

212 Perry 1856, 474.

213 Wiley 1990, 432.

selvää, että seksuaaliseen kanssakäymiseen on ollut haluja ja japanilaiset ovat voineet kokea merimiehet todellisena uhkana. Näitä asioita ei kuitenkaan mainita matkakertomuksessa mitään.

Piilottelusta huolimatta amerikkalaiset kyllä tapasivat retkillään naisia. Amerikkalaiset vierailivat muun muassa erään pormestarin luona ja paikalla olivat myös miehen vaimo ja sisko. Naiset olivat ”vartaloltaan lihavia ja lyhyitä, tai ainakin vaikuttivat siltä epäimartelevien vaatteidensa vuoksi”. Heidän huulensa olivat rubiininpunaisiksi maalatut ja niiden takaa paljastuivat iljettävät mustat hampaat. Amerikkalaiset oppivat, että naimisissa olevilla naisilla oli etuoikeus hampaiden värjäämiseen. Värjäysaine ikävä kyllä poltti ja kulutti myös ikeniä ja huulia, joten varomattomilla naisilla aine oli aiheuttanut vammoja. Luonteeltaan naiset olivat hyvin kohteliaita ja reippaita tarjoillessaan muukalaisille teetä. Myös perheen vanhin jäsen eli pormestarin äiti, ”ikivanha daami”, saapui huoneeseen ja kiitteli perheen saamista kohteliaisuuksista.²¹⁴

Vaikka ikäviäkin tapoja oli, huomasivat amerikkalaiset retkellään mieleenjääviä piirteitä naisista ja heidän asemastaan:

”There is one feature in the society of Japan, by which the superiority of the people, to all other oriental nations, is clearly manifest. Woman is recognised as a companion, and not merely treated as a slave. Her position is certainly not as elevated as those countries under the influence of the Christian dispensation, but the mother, wife, and daughter of Japan, are neither chattels and household drudges of China, nor the purchased objects of the capricious lust of the harems of Turkey. The fact that non-existence of polygamy, is a distinctive feature, which pre-eminently characterizes the Japanese, as the most moral and refined of all eastern nations. The absence of this degrading practice shows itself, not only in the superior character of the women, but in the natural consequence of the greater prevalence of the domestic virtues.

The Japanese women, always excepting the disgusting black teeth of those who are married, are not ill-looking. The young girls are well formed and rather pretty, and have much of that vivacity and self-reliance in manners, which come from a consciousness of dignity, derived from the comparatively high regard in which they are held.”²¹⁵

Naisten kunnioittava kohtelu – vaikkei aivan kristilliselle tasolle päässykään – nosti Japanin kertaheitolla itämaisten kansojen ykköseksi. Nainen ei ollut japanilaisessa yhteiskunnassa kotiorja, kuten oli vaikuttanut esimerkiksi Kiinassa ja jossain määrin Lew Chewlläkin, vaan oma yksikkönsä. Moniavioisuuden nähtiin alentavan naista, mutta koska Japanissa tätä tapaa ei näkynyt, sai nainen kukoistaa monogamisessa suhteessa kaikkien parhaaksi. Vaikka avioituneiden naisten hampaat kauhistuttivatkin, olivat naiset muutoin piirteiltään sieviä. Lisäksi heidän hyvä asemansa perheessä ruokki hyviä luonteenpiirteitä ja itseluottamusta. Pormestarin äidilläkin oli erityinen asema sukunsa vanhimpana jäsenenä ja kohteliaisuudet perhettä kohtaan suunnattiin hänelle.

Jos ylemmän luokan elo hyvää olikin, niin alemman luokan tavat alkoivat pian epäilyttää

²¹⁴ Perry 1856, 395.

²¹⁵ Perry 1856, 397.

amerikkalaisia. Shimodassa he näkivät ensi kertaa julkisen kylpylän:

”A scene at one of the public baths, where sexes mingled indiscriminately, unconscious of their nudity, was not calculated to impress the Americans with a very favorable opinion of the morals of the inhabitants. - - the Japanese people of the inferior ranks are undoubtedly, notwithstanding their moral superiority to most oriental nations, a lewd people. Apart from the bathing scenes, there was enough in the popular literature, with its obscene pictorial illustrations, to prove a licentiousness of taste and practice among a certain class of the population that was not only disgustingly intrusive, but disgracefully indicative of foul corruption.”²¹⁶

Julkisessa kylpylässä miehet ja naiset kylpivät yhdessä, mikä järkytti siveellisiä amerikkalaisia. Huolimatta asemastaan itäisten kansojen kärjessä, olivat etenkin alemman luokan japanilaiset amerikkalaisten mielestä perverssejä. Tätä ajatusta tuki myös populaarikirjallisuus, jota oli kuvitettu irstasta kansanosaa miellyttävällä tavalla. Mielenkiintoista on se, ettei Perryn lahjaksi saamia puupiirroksia edelleenkään mainita. Ehkä amerikkalaiset ajattelivat, että syyttäessään korkeampia virkamiehiä pervoiksi irstailijoiksi, he saattaisivat tulehduttaa välejä tai ehkä korvia punoittavaa materiaalia ei haluttu liittää ylempään luokkaan, vaan haluttiin uskoa – ja uskotella – sen olevan vain alemman luokan harrastus.

Muutoin siviilit Shimodassa olivat ystävällisiä ja kiinnostuneita amerikkalaisista. He keskustelivat pantomiimielein ja kysivät näin englannin kielen sanoja eri asioille. Japanilaiset vakoojat estivät jälleen kanssakäymisen huomattuaan siviilien innostuksen ja vapaaehtoisen kommunikoinnin, jolloin Perry joutui neuvottelemaan asiasta. Hän vetosi jo solmittuun sopimukseen, joka takasi maiden välisen ystävyuden. Sopimus joutuikin pian testiin, sillä amerikkalaisia lähestyi kaksi ylemmän luokan japanilaista miestä, jotka pyysivät päästä heidän laivalleen ja sillä edelleen Yhdysvaltoihin. Perry ei tähän voinut suostua, ei edes silloin, kun miehet olivat jo soutaneet merelle keskellä yötä pyrkiäkseen laivaan.²¹⁷

Seuraavana päivänä japanilaiset virkamiehet säntäsivät laivoille kyselemään, oliko kaksi japanilaista käynyt siellä. Amerikkalaiset kiertelivät vastaustaan sanoen, että laivoilla kävi paljon ihmisiä. He kuitenkin vakuuttivat, että mitään luvaton ei ollut tapahtunut ja lupasivat, etteivät päästäisi ketään kansille ilman Japanin viranomaisten lupaa. Samalla he toimivat japanilaisten selän takana lähettämällä veneen etsimään edellisyön vieraita, sillä he tiesivät näiden olevan pulassa paitsi merellä, myös lain edessä. Perry tunsu myötätuntoa kahta uteliasta miestä kohtaan ja ihaili heidän rohkeuttaan uhmata omaa maataan ja sen lakeja. Amerikkalaiset kuuluivat, että miehet

216 Perry 1856, 405.

217 Perry 1856, 418-421.

pidätettiin, mutta tarkempaa tietoa heidän kohtalostaan ei tullut. Japanilaiset tosin vakuuttivat, etteivät olleet käyttäneet rangaistuksista ankarinta eli kuolemantuomiota.²¹⁸

Miksi Perry ei suostunut ottamaan heitä laivalle ja piilottelemaan siellä? Matkakertomus paljastaa kommodorin pohdinnat. Vaikka miehet amerikkalaisten silmissä viattomia olivatkin, olivat he rikkoneet oman maansa lakia hyvin ankaralla tavalla. Lisäksi amerikkalaisten joukossa kiersi epäily, että miehet olivat pelkkä syötti, jolla testattiin amerikkalaisten luottamusta.²¹⁹ Koska kommodori vaati tiukkaa kuria ja lakien noudattamista, ei hän voinut rikkoa omia sääntöjään nytkään. Miehet tuskin olivat syötti, mutta amerikkalaisten pelot olivat ymmärrettäviä. Jos nyt olisi möhlyttä, olisivat hyvää vauhtia vakiintumassa olevat suhteet saattaneet kariutua.

Toinenkin välikohtaus tapahtui Shimodassa. Kolme amerikkalaista ”herrasmiestä” vaelteli maissa ja jäi nukkumaan erääseen temppeliin, jossa matkailijoilla oli tapana yöpyä. Yöllä joukko japanilaisia tuli vaatimaan heidän poistumistaan, vaikka amerikkalaisilla oli yöpymiseen lupa. Kireä tilanne ja karkäs sananvaihto päättyivät siihen, että amerikkalaiset ottivat esiin revolverinsa. Tästä kuultuaan Perry meinasi ensin raivostua täysin ja lähettää rantaan miehistöään pidättämään törttöilevät japanilaiset. Tästä hän luopui diplomatian nimissä ja tyytyi keskustelemaan tilanteen auki. Japanilaiset väittivät, että amerikkalaisten olisi luvasta huolimatta pitänyt ilmoittaa yöpymisestään etukäteen. Lisäksi he olivat sitä mieltä, ettei maiden välinen sopimus ollut vielä lainvoimainen ja väittivät, että japanilaiset olivat tulleet vain suojelemaan amerikkalaisia. Puhuttuaan itsensä pussiin amerikkalaisten vastaväitteitä vastaan ja myönnettyään, että miehet toimivat omin päin, joutuivat japanilaiset pyytämään anteeksi.²²⁰

Tässä tapauksessa syy mitä ilmeisimmin oli japanilaisissa. Joukkoa johti amerikkalaisille tuttu tulkki, joka oli käyttäytynyt nuivasti jo aiemmin. Amerikkalaiset olivat myös ymmärtäneet saaneensa luvan rannalla nukkumiseen ja todennäköisesti näin olikin. Omin päin toimineet japanilaismiehet aiheuttivat sekaannusta ja lojaaliudesta maanmiehiään kohtaan virkamiehet puolustivat heitä. Poikkeuksellista kuitenkin on, että matkakertomuksessa ilmaistaan Perryn ensireaktio – raivo – jonka hän viime hetkellä tukahdutti toimiakseen järkevämmän.

Shimodasta amerikkalaiset lähtivät Hakodateen, jonne he saapuivat toukokuun puolivälissä saaden aikaan pienimuotoisen paniikin. Tieto amerikkalaisten tulosta ei ollut vielä ehtinyt Hakodateen, kuten ei myöskään japanilaisten delegaatio, jonka oli määrä olla heitä vastassa. Amerikkalaiset kuitenkin otettiin vastaan virkamiesten taholta ”tavallisin seremonioin” ja jälleen vastassa oli kelpo joukko japanilaisia: ”miellyttäviä”, ”tyyniä” ja ”kohteliaita” virkamiehiä, jotka olivat ”uskottavia

²¹⁸ Perry 1856, 421-423.

²¹⁹ Perry 1856, 422.

²²⁰ Perry 1856, 426.

esimerkkejä japanilaisista herrasmiehistä”. Epäselvyyttä aiheutti kuitenkin se, ettei Hakodatessa tiedetty mitään amerikkalaisten vierailusta Japanissa tai solmitusta sopimuksesta, joten neuvotteluja jouduttiin käymään enemmän kuin oli odotettu.²²¹

Huomio hiljaisessa kaupungissa kiinnittyi siihen, että talot muodostivat omia pieniä yhteisöjään, joita johtivat ja valvoivat *ottonat*. Ottonat eivät olleet poliiseja, vaan eräänlaisia oman yhteisönsä siviilivartijoita, jotka ilmoittivat rikkeistä eteenpäin. Lisäksi kaupungissa oli vartijoita, jotka pitivät yllä järjestystä ja tekivät tarpeen vaatiessa esimerkiksi palohälytyksiä.²²² Valvonnasta ja vakoilusta kerrottiin jo matkakertomuksen johdannossa. Hakodatessa vieraillessa valvontayhteisö oli ensi kertaa selvästi nähtävissä, mutta se ei vaikuttanut aivan yhtä painostavilta, kuin johdannossa oli annettu olettaa.

Hakodatessa amerikkalaiset tutustuivat runsaammin tavalliseen elämään ja matkakertomuskin kuvaa esimerkiksi asuntoja. Ilmasto kulutti puutaloja, minkä vuoksi ne näyttivät vanhemmilta kuin oikeasti olivatkaan. Talojen sisustus oli usein yksinkertainen, mutta ”aina pikkutarkan siisti ja puhdas”. Koristuksia oli harvemmin, vain muutamissa suuremmissa kartanoissa oli puukaiverruksia. Köyhät talot olivat kylmiä, pimeitä ja savuisia. Isommissa taloissa taas oli jonkinlainen lämmitys sekä luukkuja savun tupruttamiseen. Korkeimpien virkamiesten taloja ympäröivät komeat puutarhat.²²³ Mitään mainintaa japanilaisten keinoista pienentää tai suurentaa kasveja tai puita ei kuitenkaan mainita, eli todennäköisesti johdantoon päätyneet miniatyyripuutarhakuvaukset havaittiin nyt liioitelluiksi. Tuskin japanilaiset käyttivät kasvien koon säätelyä poppaskonsteja, heillä vain sattui olemaan lajeja, jotka olivat kooltaan erilaisia kuin Euroopassa tai Yhdysvalloissa.

Jotkut tavat aiheuttivat hämmennystä. Esimerkiksi japanilaisten tapa olla käyttämättä tuoleja oudoksutti amerikkalaisia. Yleensä japanilaiset olivat erilaisissa asennoissa polvillaan ja istuallaan maassa. Yleisin tapa oli olla polvillaan, mutta alemmat luokat saattoivat istua myös risti-istunnassa, mitä ylempät luokat pitivät vulgaarina. Ruoka syötiin erilaisista kulhoista yleensä syömäpuikoilla, joskus myös lusikantapaisella aterimella. Syötyään keitosta kiinteät palat puikoilla, japanilaiset joivat liemen suoraan kulhosta ”kuin nälkäiset lapset”.²²⁴ Varsinaista arvotusta näille tavoille ei anneta, joskin niitä hieman ihmetellään. Ruuan kaataminen suuhun suoraan astiasta ei saa kiitosta, sillä vertaus nälkäiseen lapseen ei ole kaikkein imartelevin.

221 Perry 1856, 434-436.

222 Perry 1856, 437-438.

223 Perry 1856, 439-441.

224 Perry 1856, 440.

Kaupankäynti Hakodatessa oli erilaista, kuin esimerkiksi Shimodassa. Hakodate oli selvästi pienempi ja köyhempi kaupunki, joten tarjolla olevat myyntiartikkelit palvelivat paremmin kaupungin väestöä kuin amerikkalaisia. Amerikkalaiset kuitenkin panivat merkille, että pikkuhiljaa kauppiaat tottuivat heihin ja samalla alkoi paljastua samanlaista innokkuutta, kuin kenestä tahansa kauppiaasta. Hakodaten kauppiaat näyttivät pian olevansa ”yhtä älykkäitä bisneksissään kuin kuka tahansa Chatman streetin tai Boweryn kauppaista”. He esittelivät innokkaasti tuotteita ohikulkeville amerikkalaisille. Tinkaaminen ei onnistunut, vaan kauppiaat pitivät tiiviisti kiinni hinnoistaan. Amerikkalaiset sen sijaan eivät sopeutuneet tilanteeseen samalla tavalla, vaan astuivat välillä kaupoissa kauppiaan alueelle, joka asiakkailta oli kielletty. Lisäksi ”muutamat kärsimättömät ja tunkeilevat jenkit” ottivat itse tavaroita hyllyistä ja laatikoista ja käsittelivät niitä huolettomasti, mikä hermostutti kauppiaita. Osa kauppiaista teki jopa virallisia valituksia tökeröstä käytöksestä.²²⁵

Amerikkalaisiin teki vaikutuksen se, miten paljon koulutuneisuutta suljetussa maassa oli:

”Education is diffused throughout the Empire, and the women of Japan, unlike those in China, share the intellectual advancement of the men, and are not only skilled in the accomplishments peculiar to the sex, but are frequently well versed in their native literature. The higher classes of the Japanese with whom the Americans were brought into communication were not only thoroughly acquainted with their own country, but knew something of the geography, the material progress, and contemporary history of the rest of the world.”²²⁶

Japanissa myös naiset olivat koulutettuja, mikä todisti edelleen naisten hyvästä asemasta yhteiskunnassa. Myös lukeneisuus ylipäättään yhteiskunnan ylemmissä luokissa oli huomattavaa. Keskustelua syntyi helposti myös sellaisista asioista, joita japanilaiset eivät olleet ennen nähneet, mutta joista he olivat lukeneet. He ”kykenivät keskustelemaan älykkäästi” esimerkiksi Euroopan sodista, Yhdysvaltain vallankumouksesta tai maailmanhistorian merkkihenkilöistä.²²⁷ Maa ei siis tosiaan ollut niin sulkeutunut, kuin ulkoapäin oli näyttänyt. Tätä ristiriitaa tai uutta käsitystä ei kuitenkaan erityisesti korosteta matkakertomuksessa, ainoastaan todetaan japanilaisten hyvä keskustelutaito ja tietotaso.

Matkakertomus ei revittele ulkonäön kuvauksilla niin paljon, kuin voisi odottaa. Rotem Kownerin mukaan suhteellisen neutraali kuvailu maiden välisten suhteiden alkuaikoina johtuu siitä, ettei japanilaisia tässä vaiheessa nähty uhkana. He olivat kulttuurisesti kehittyneitä, mutta poliittisesti heistä ei ollut uhkaa. Vasta, kun maa kehitti armeijaansa ja sen sotilaallinen voima kasvoi, muuttuivat myös puhetavat. Varsinaiset rotuteoriat eivät myöskään olleet vielä nousseet suuresti

225 Perry 1856, 442.

226 Perry 1856, 464.

227 Perry 1856, 464.

esille.²²⁸ Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että japanilaisista olisi puhuttu tasavertaisina ihmisinä tai ettei kansojen välisiä eroja olisi jo tutkittu ja niistä kiinnostuttu.

5.4. Uskonto, taide ja tiede

Amerikkalaiset epäilivät, saisivatko he harjoittaa Japanissa uskontoaan muiden häiritsemättä. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että välikohtauksia ei ollut ja japanilaisten suhtautuminen kristinuskoon vaihteli lähinnä välinpitämättömyyden ja lievän uteliaisuuden välillä. Pastori Jones suoritti matkan aikana useita hautajaismenoja ja myöntää matkakertomuksessa jännittäneensä, suhtautuisivatko japanilaiset häneen vihamielisesti. Hän kuitenkin havaitsi päinvastoin saavansa jonkinlaista ylimääräistä kunnioitusta ja ystävällisyyttä paikallisilta nimenomaan uskonnollisen asemansa vuoksi. Jones tunsu työnsä paitsi henkilökohtaiseksi, myös kristinuskon voitoksi, kun hän sai ilman häiriötä suorittaa kristittyjä hautajaismenoja. Eräissä hautajaisissa paikalliset seurasivat toimitusta uteliaina. Buddhalaismunkki antoi ensin kristittyjen hoitaa menonsa ja vasta sen jälkeen meni mumisemaan omia rukouksiaan haudalle. Kristityt menot siis sallittiin ilman keskeytyksiä. Jones myös havaitsi temppeleissä vieraillessaan, että uskonnoissa oli yhtäläisyyksiä. Buddhalaisissa temppeleissä oli alttareita, jotka muistuttivat roomalaiskatolisia alttareita. Lisäksi Jonesin mukaan myös japanilaiset rukoilivat taivasta tai jumalaa ja rukouksessa hekin liittivät kätensä usein yhteen.²²⁹

Jones pohti kristinuskon asemaa ja mahdollisuuksia maassa. Hän uskoi, että tavalliselle kansalle kristinuskon esittely ei olisi ongelma – ongelman aiheuttivat auktoriteetit, jotka eivät sietäneet kristinuskoa lainkaan. Jonesin mukaan inho ei kohdistunut kaikkiin kristittyihin, vaan erityisesti roomalaiskatolisiin. Jos japanilaiset ymmärtäisivät eron eri kristinuskon suuntauksien välillä, voisi sen juurtuminen maahan olla mahdollista. Mutta ”ennen kuin he ymmärtävät eron, ei luultavasti minkäänlainen kristinusko saa jalansijaa maassa”, Jones toteaa.²³⁰ Niin paljon kuin uskontojen välisestä skismasta puhuttiinkin ja sitä pelättiin, vaikutti siltä, ettei uskonnon harjoittaminen aiheuttanut hallaa kummallekaan osapuolelle. Silti amerikkalaiset joutuivat hylkäämään aiempaa toiveikkuuttaan Japanin hengellisestä pelastamisesta. Kristinuskoa voisi kenties tuoda maahan pikkuhiljaa, mutta vaikeaa se olisi. Sen lisäksi, että kristinuskoa karsastettiin auktoriteettien taholta, olivat itämaiset uskonnot juurtuneet maahan vahvasti.

Uskontoa nimittäin harjoitettiin ahkerasti, ainakin jos paikkojen lukumäärään oli luottaminen. Shimodassa oli yhdeksän buddhalaista temppeliä, yksi iso shintotemppele sekä lukuisia pieniä

228 Kowner 2000, 105.

229 Perry 1856, 354-355, 475-476.

230 Perry 1856, 446.

pyhäkköjä. Alempia luokkia kuvattiin tiukoiksi ja muodollisiksi uskovaisiksi, kun taas ylempien luokkien ja koulutettujen ihmisten uskottiin olevan välinpitämättömiä uskontoja kohtaan. Vieraillessaan erässä temppelissä kristityt melkein menivät halpaan nähdessään kolehtilaatikkoa muistuttavia rasioita, mutta keskeyttivät hyväntekeväisyytensä saatuaan kuulla, että rasian kyljessä luki ”nälkäisten demonien ruokkimiseen”.²³¹ Totaalisia eroja uskontojen välillä oli siis nähtävissä, mikä tuskin lisäsi pastori Jonesin luottoa kansakunnan kääntymiseen.

Uskonnollinen taide oli rakennuksia lukuunottamatta melkein poikkeuksetta keinoa. Pyhäköissä ja temppeleissä oli kehnosti tehtyjä piirroksia ja luonnoksia, jotka oli omistettu paikan jumaluuksille. Patsaat olivat usein karkeasti veistettyjä. Eräillä leijonapatsailla oli niin suuret päät ja kömpelöt vartalot, että matkakertomus tuomitsi tekijän olevan täysin ”tietämätön niin taiteen viehkeydestä kuin luonnon totuudestakin”. Leijonien lisäksi esillä oli ”groteskeja esityksiä tiikerien ja elefanttien päistä sekä muita koristeita”, nekin yhtä epäonnistuneita kuin aiemmat. Myös uskontojen harjoittajat saavat osansa ryöpytyksestä, sillä heidän tuomansa maalaukset huomioidaan myös – ne eivät todistaneet maalaustaidosta.²³² Tuomiota tuli siis myös niille tavallisille ihmisille, jotka temppeleissä rukoilivat ja toivat niihin omia taiteellisia kyhäelmiään. Amerikkalaiset eivät osanneet suhtautua näihin teoksiin osana uskonnon harjoittamista, sillä kristinuskoon ei kuulunut jumaluuksilta avun pyytäminen itse tehtyjen piirrosten kautta.

Buddhalaistemppeli Hakodatessa oli ”hyvä esimerkki japanilaisesta arkkitehtuurista”. Asukkaat olivat rakentaneet sen noin kaksikymmentä vuotta aiemmin ja se oli pidetty ”erinomaisessa kunnossa”. Alttariin ja muualle rakennukseen tehdyt kaiverukset olivat merkki ”erittäin taitavasta ammattitaidosta”. Kaiveruksien aiheita olivat esimerkiksi lohikäärmeet, feenikslinnut, kurjet ja kilpikonnat, jotka liittyivät buddhalaisuuteen. Myös puutarhat ja puistot temppelialueilla saivat kiitosta. Kristittyjen huomio kiinnittyi kuitenkin erityisesti kivipatsaisiin, jotka esittivät jumalia. Eräs esitti naista, jolla oli lapsi käsivarrellaan ja monilla ihmishahmoilla oli päänsä ympärillä sädekehä muistuttava kehä. Vaikka tällainen yhteys uskontojen väliltä löytyi, oli buddhalaisuus tietyissä asioissa varsin erilainen kristinuskoon verrattuna. Temppeleitä nimittäin käytettiin paljon muuhunkin, kuin uskonnollisiin menoihin. Tietyissä osissa temppeleissä sai yöpyä ja niissä tilat olivat hyvin puhtaat ja siistit. Amerikkalaisten vierailun aikaan yksi temppeli oli muutettu basaariksi peittämällä alttari ja pyhät esineet liinoilla.²³³ Vaikka asiaa ei kommentoitu, ei varmaankaan kovin moni amerikkalaisista olisi ollut valmis järjestämään isoja myyjäisiä kotikirkkonsa alttarilla. Japanilaiset kuitenkin kunnioittivat omia pyhiä paikkojaan pitämällä ne hyvässä kunnossa.

231 Perry 1856, 406-407.

232 Perry 1856, 408-410.

233 Perry 1856, 442-443.

Hautausmailla niin Shimodassa kuin Hakodatessakin oli hautoja ja monumentteja, sekä erilaisia laattoja ja pylväitä. Näissä oli esillä kuolleiden nimiä sekä runoja ja moraalisia ja uskonnollisia sanontoja. Erityisen kiehtova oli mekaaninen rukouspylväs. Liki kahdeksan jalan korkuisessa pylväässä oli neljä sivua, joihin jokaiseen oli kirjoitettu yksi tai useampi rukous. Pylvässä oli myös rautainen ”rukouspyörä”, joka oli puoliksi pylvään sisällä ja puoliksi ulkona. Pyörässä oli kolme puolaa ja jokaisessa puolassa oli kaksi tiukua. Kun pyörää pyörätti, tiu'ut helisivät ja äänen uskottiin herättävän jumaluuksien mielenkiinnon. Pyöräyttämällä pyörää sai taivaallista tunnustusta yhden tai useamman pylväässä mainitun rukouksen verran. Määrä riippui pyöräyttäjän uskon vakaudesta sekä siitä, montako kertaa pyörä pyörähti.²³⁴

Tämän hämmentävän laitteen amerikkalaiset näkivät yhdistävän uskonnon ja teknologian:

”This praying by wheel and axle would seem to be the very perfection of a ceremonious religion, as it reduces it to a system of mechanical laws, which, provided the apparatus is kept in order, a result easily obtained by a little oil, moderate use, and occasional repairs, can be readily executed with the least possible expenditure of human labor, and with all that economy of time and thought which seems the great purpose of our material and mechanical age.”²³⁵

Vaikka usko ja uskonto eivät samanlaisia kahdessa eri maassa olleetkaan, olivat japanilaiset saavuttaneet jotain uutta rukouspyörällään. Siinä tiivistyi heidän seremoniallinen ja usein pikkutarkka elämänsä ja uskontonsa. Yllättävää kyllä, amerikkalaiset eivät suoralta kädeltä tyrmää tällaista helppoa ja nopeaa uskonnon toteuttamista, vaan pitivät sitä osana ”meidän materiaalista ja mekaanista aikaamme”. Näin he niputtavat myös japanilaiset mukaan ”meihin” ja asettavat molemmat kansat elämään samaa aikaa – materiaalin ja mekaniikan aikaa. Vaikka uskonnon osalta kansa olikin pakanoita, olivat japanilaiset selvästi nyt tulleet lähemmäs amerikkalaisia.

Varsinaisten temppelien lisäksi Japanissa oli paljon niin kutsuttuja tienvarsijumaluuksia. Mäkien päällä ja rinteissä oli pieniä pyhäkköjä ja syvennyksiä, joissa oli Buddhaa esittäviä kivipatsaita. Niille jätettiin lahjoja, sillä patsailla uskottiin olevan suuria voimia esimerkiksi matkalaisten tai merenkulkijoiden suojeleun. Mitä korkeammalle jumaluudet oli sijoitettu tai mitä vaikeampi niiden luo oli päästä, sitä suurempi vaikutus niihin turvautumisella oli. Lisäksi teiden varsilla oli pieniä laattoja ja pieniä portteja, eikä harras japanilainen ohittanut niitä ilman rukousta. Näitä pieniä paikkoja oli niin paljon, että amerikkalaisia alkoi jo kyllästyttää matkanteon hidastuminen pysähtelyn takia. Japanilaisilla oli myös muita erikoisia uskomuksia. He esimerkiksi uskoivat

234 Perry 1856, 444.

235 Perry 1856, 444.

kettujen olevan riivattuja paholaisen käytyreitä, minkä vuoksi kettuja myös metsästettiin ja tapettiin.²³⁶

Uskontoon sinänsä ei oteta kantaa. Sitä ihmetellään ja etenkin uskonnollista taidetta vähätellään, mutta uskontoon itseensä ei oteta arvottavaa kantaa. Vaikka uskontoa pidettiin pakanallisena ja vääräuskoisena, vaikuttaa Perry olleen vilpittömän kiinnostunut uudesta kulttuurista, mukaanlukien myös sen uskonnolliset tavat. Outo ja uusi uskonto kiinnosti ja sitä oli miellyttävämpää tutkia kuin tuomita. Esimerkiksi kettujen erikoinen asema uskomuksissa mainitaan hyvin yksipuolisesti. Siihen ei perehdytä sen enempää, eikä sitä arvoteta millään tavalla.

Kaupungit tekivät amerikkalaisiin suurena vaikutuksen:

”Simoda shows an advanced state of civilization, much beyond our own boasted progress in the attention of its constructors to the cleanliness and healthfulness of the place. There are not only gutters but sewers, which drain the refuse water and filth directly into the sea or the small stream which divides the town.”²³⁷

Kaupunki löi laudalta jopa amerikkalaisten omat kaupungit, joilla he niin kerskuivat! Kaupunki oli siisteydessään ja terveydessään kutsuva ja käytti kätevää tekniikkaa likavesien poisviennissä. Katukuvassa ei Shimodassakaan näkynyt juuri kerjäläisiä. Hotellissa amerikkalaiset kuitenkin kokivat olevan parantamisen varaa, sillä japanilainen hotelli oli hyvin pelkistetty – ei huonekaluja, ei koriste-esineitä, ei luksusta.²³⁸

Myös Hakodate oli ”säännöllisesti rakennettu” kaupunki, jossa ”kadut kulkivat oikeissa kulmissa toisiinsa nähden”. Kaupungissa oli sekä avonaisia katuojia että hyvin rakennettuja viemäreitä. Kaupunki oli ”kuten kaikki japanilaiset kaupungit, hämmästyttävän puhdas”, koska siitä huolehdittiin hyvin kastelulla ja lakaisulla. Amerikkalaiset tekivät tutkimusmatkoja myös kaupungin ulkopuolelle, josta he löysivätkin observatorion erään kukkulan laelta. He hämmästelivät japanilaisvalmisteista teleskooppi, jossa tutut lasit oli laitettu onton bambun sisään. Täältä tähystettiin todennäköisesti mereltä tulevia aluksia, sillä kalastus oli tärkeä elinkeino. Samaan aikaan lait rajoittivat myös laivanrakennusta. Määrätyistä laivamalleista ja kokoluokista ei saanut poiketa. Yksi syy saattoi olla, että näin estettiin pidempiä merimatkoja kestävien alusten rakentaminen, maasta kun ei saanut poistua. Amerikkalaiset olivat jossain määrin pettyneitä Hakodaten laivoihin, sillä ne eivät osoittaneet erityistä taituruutta, joskin ne olivat silti malliltaan

²³⁶ Perry 1856, 445-446, 451.

²³⁷ Perry 1856, 403.

²³⁸ Perry 1856, 405.

”paljon parempia kuin kiinalaiset”. Myös työvälineet ja -tavat olivat vanhanaikaisia eivätkä kovin hienostuneita.²³⁹

Hieman positiivisemmin oli raportoitu aiemmin Edon suunnalla. Siellä japanilainen laivanrakennus oli osoittanut etunsa rannikon myrskyissä. Kun suurempien laivojen ja rannan väliä liikuttiin niin amerikkalaisilla kuin japanilaisillakin veneillä, pysyivät japanilaisissa veneissä olleet myrskyssäkin kuivana. Myös japanilaiset venemiehet olivat vankkaa tekoa. He työskentelivät kovasti eikä sää näyttänyt vaikuttavan heihin mitenkään. Kylmällä sateellakin he soutivat puolialastomina ja lauloivat matkaa tehdessään.²⁴⁰

Japanilaisten käsityönäppäryyttä pidettiin hyvänä. Kun vielä otti huomioon heidän vähäiset tietonsa eri koneista ja työkalujen kehnouden, olivat taidot suorastaan uskomattomat. He oppivat uutta nopeasti ja amerikkalaiset päättelivätkin, että japanilaiset voisivat kehittyä nopeasti, mikäli keksintöjä ei rajoitettaisi ja jos he saisivat tietoonsa menneet ja nykyiset ”sivistyneen maailman” keksinnöt.²⁴¹ Johdannossa hehkutetut taidot usealla teollisuudenalalla osoittautuivat nyt todeksi, vaikka kaikilla aloilla osaaminen ei täydellistä ollutkaan.

Käydessään laivoilla japanilaiset osoittivat kiinnostusta paitsi mekaniikkaan ja teknologiaan, myös aseistukseen. Historian myöhemmät tapahtumat huomioon ottaen on matkakertomuksessa jopa ennustavia piirteitä:

”Though, in their later history a pacific people, the Japanese, as we have already said, are fond of military display, and seemed particularly desirous of scrutinizing all the warlike appointments which made their visitors so formidable ; as if they felt the necessity, in the new relations which were opening with foreigners, of studying and adopting the best means of attack and defence, should either ever become necessary by any future collision with the great powers of the west. With proper training, no people would make better soldiers.”²⁴²

Amerikkalaiset kuitenkin selvästi luottivat siihen, että maiden välit olivat nyt ystävälliset ja tulisivat olemaan myös jatkossa. Muutoin he tuskin olisivat esitelleet aseita tai niihin viittaavaa teknologiaa, saatika esittäneet toiveikkaita näkemyksiä japanilaisista sotilaista.

Taidetta matkakertomus arvioi huolellisesti. Japanista mukaan saatuja teoksia ja kirjoja toimitettiin New Yorkiin professori Dugganille, joka tunsu taidetta. Hänen arvioidensa pohjalta kirjoitettiin matkakertomuksessa taiteesta, jossa japanilaiset osoittivat ”samaa yllättävää kehitystä” kuin monella muullakin alalla. Amerikkalaiset pääsivät tutustumaan japanilaiseen taiteeseen laajasti, sillä

²³⁹ Perry 1856, 437, 446-448, 452, 457.

²⁴⁰ Perry 1856, 336, 342.

²⁴¹ Perry 1856, 455-456, 463.

²⁴² Perry 1856, 471.

he saivat mukaansa myös varhaista taidetta. Taidetta kuvataan jopa arkeologeille sopivaksi, niin hyvin se ilmentää kehitystä entisajoista nykypäivään. Osa taiteesta verrataan jopa kreikkalaiseen tyyliin. Väritkään eivät olleet itämaiseen tyyliin räikeät, vaan joissain teoksissa hyvinkin pehmeät. Eräitä realistisia hevuskuvia tarkastellaan pitkään ja kuvia on painettu myös matkakertomukseen. Hevosista löydetään keskiaikaista tyyliä ja niiden sanotaan muistuttavan Albert Dürerin töitä. Piirrosjäljessä näkyy ”suuri käden vapaus”. Toisena esimerkkinä on sumopainiteos, joka on modernisti painettu värikuvana. Vaikka japanilainen taide vielä kaipaa jotain ja siinä on kehittymisen varaa, on teoksissa kuitenkin nähtävissä ”yllättävä valmius ja kosketuksen tarkkuus”. Lisäksi matkakertomuksessa painotetaan, että aiempi tieto japanilaisten kehnosta perspektiivikäsitelmästä on täysin väärä.²⁴³

Taideosuus eroaa jossain määrin matkakertomuksen muusta tyylistä, joten Duggania on varmasti lainattu melko suoraankin. Arvio on asiantuntevaa ja onkin selvää, että arviot tulevat muualta kuin merimiehiltä tai kapteeneilta. Matkakertomus siis pyrkii välittämään asiantuntevaa tietoa lukijoilleen ja turvautuu jopa ulkopuoliseen asiantuntijaan. Näin se eroaa epävirallisemmista matkakertomuksista, jotka usein nojasivat vain kirjoittajansa omiin näkemyksiin ja kokemuksiin. Duggan näyttää arvostavan japanilaisen taiteen hieman korkeammalle kuin matkalla olleet amerikkalaiset, sillä varsin usein matkakertomus myös kritisoi japanilaisten taiteellista silmää. Tämä kritiikki tulee kuitenkin yleensä suoraan matkalla olleiden suusta, ei asiantuntijan. Vaikuttaakin siltä, että Perryllä oli aidosti halua kertoa suurelle yleisölle Japanista ja sen kansasta. Hän ei luottanut ainoastaan omiin käsityksiinsä, varsinkaan alalla, joka ei ollut hänelle ominaisin. Ja jos ei muuta, antoi tämä hänelle vastuuvapautuksen taiteen arvioinnista ja osoitti halua luottaa myös muihin kuin itseensä. Perry oli valmis epäsuorasti myöntämään vaillinnaisuutensa taiteen tuntemisen suhteen.

Seuraavassa luvussa siirryn pohtimaan, mitä kaikki edellä kerrottu kertoi amerikkalaisista itsestään ja kuinka amerikkalaiset kuvasivat itseään ja kotimaataan matkakertomuksessa. Matkakertomus kertoi amerikkalaisista sekä suoraan että epäsuoraan jättäen joitakin asioita jopa kokonaan mainitsematta samalla, kun toisia korostettiin vahvasti.

243 Perry 1856, 459-462, 466.

6 AMERIKKALAISTEN OMAKUVA MATKAKERTOMUKSESSA

Matkakertomuksessa amerikkalaiset harvoin puhuvat itsestään tai omista tavoistaan mitenkään erityisellä tavalla. Esimerkiksi itsenäisyyspäivän osalta mainitaan, että tykit laukaistiin merellä juhlan kunniaksi, tai sunnuntaista mainitaan lepopäivä ja messu. Amerikkalaisten identiteettiä matkan aikana voi kuitenkin tarkastella lyhyiden, mutta paljastavien tekstien kautta, sekä pohtimalla, mitä kerrottiin ja mitä ei.

Amerikkalaiset eivät olleet matkan ja sen tavoitteiden kannalta yhtenäinen ryhmä. Perryllä oli omia ideoitaan matkaa varten ja Washingtonin virkamiehillä omiaan. Perryllä oli esimerkiksi Lew Chewn varalle suuria suunnitelmia: hän ehdotti, että amerikkalaiset miehittäisivät Lew Chewn ja Boninsaaret (nykisin Japanille kuuluvat Ogasawarasaaret) ja käyttäisivät niitä tukikohtana ja uhkavaateena Japania vastaan. Washingtonissa moista ei kuitenkaan hyväksytty, vaan Perryä muistutettiin matkan rauhanomaisesta luonteesta, vaikka patrioottisia motiiveja arvostettiinkin. Kun kolonisaatiota ei hyväksytty, joutui Perry tyytymään tavoitteeseen vakiinnuttaa ystävälliset suhteet Lew Chewn hallinnon kanssa. Näin amerikkalaisilla olisi tukikohta lähellä Japania, mikäli sota syttyisi.²⁴⁴ Näistä tavoitteista tai erimielisyyksistä Washingtonin kanssa ei mainita matkakertomuksessa. Ainoastaan ystävälliset suhteet ja tarvikkeiden saaminen Lew Chewlta nostetaan esiin. Kenties matkan onnistuminen rauhanomaisin keinoin vähensi tarvetta korostaa Perryn miehittämishaluja, eikä erimielisyyksiäkään varmasti haluttu nostaa esiin tarkoituksella.

Amerikkalaiset esiintyvät matkakertomuksessa yhtenä rintamana. Myös astuessaan ensi kertaa Japanin maaperälle esitettiin amerikkalaiset vaikuttavan joukkona, joka oli loistokas ja yhtenäinen. Vaikka japanilaiset olivat tehneet kelpoa työtä tapaamiseen valmistautuessaan, veivät amerikkalaiset silti voiton:

“The whole number of Americans, including sailors, marines, musicians, and officers, amounted to nearly three hundred ; no very formidable array, but still quite enough for a peaceful occasion, and composed of very vigorous, able-bodied men, who contrasted strongly with the smaller and more effeminate looking Japanese. These latter had mustered in great force, the amount of which the governor of Uraga stated to be five thousand ; but, seemingly, they far outnumbered that. -- The loose order of this Japanese army did not betoken any very great degree of discipline. The soldiers were tolerably well armed and equipped. Their uniform was very much like the ordinary Japanese dress. Their arms were swords, spears, and match-locks. Those in front were all infantry, archers and lancers ; but large bodies of cavalry were seen behind, somewhat in the distance, as if held in reserve. The horses of these seemed of a fine breed, hardy, of good bottom, and brisk in action ; and these troopers, with their rich caparisons, presented at least a showy cavalcade.”²⁴⁵

Tämä matkakertomuksen kohta on hyvä esimerkki siitä, kuinka mielikuvia luotiin

²⁴⁴ Neumann 1963, 39; Walworth 1966, 55-56, 120; Wiley 1990, 451.

²⁴⁵ Perry 1856, 254.

vastakkainasettelun kautta. Vaikka japanilaisia oli paljon, heidän varusteensa kohtalaiset ja joukot monipuoliset sekä ratsuväen hevoset hyviä, oli heissä silti paljon puutteita. He olivat pienikokoisia ja feminiinisiä. Määrällisesti vaikuttavan armeijan kurin ja järjestyksen puute huomioitiin oitis. Ratsuväki kuvataan näyttävänä kulkueena, mikä ei välttämättä osoita mitään heidän taidoistaan.

Samalla amerikkalaiset vertaavat itseään japanilaisiin kuvaten omaa joukkoaan pieneksi, mutta sopivaksi rauhanomaiselle vierailulle. Amerikkalaiset olivat ryhdikkäitä, hyvävartaloisia miehiä, jotka erottuvat japanilaisista. Nämä määreet liitettiin koko amerikkalaisten joukkoon, vaikka koko joukko ei ollutkaan sotilaita tai merimiehiä, mukana kun mainitaan olleen myös muusikkoja. Amerikkalainen muusikko, joka ei tee ruumiillista työtä, oli siis silti jollain tapaa suuremman ja vahvemman oloinen kuin vaikkapa japanilainen sotilas. Samankaltaiset mielikuvat olisivat syntyneet, vaikkeivat amerikkalaiset olisi itseään suoraan kuvailleetkaan. Riittäisi, että japanilaisia kuvattaisiin vaikkapa pienikokoisiksi, koska vertailukohteeksi ymmärrettäisiin automaattisesti amerikkalaiset.

Matkakertomuksessa raportoidaan myös amerikkalaisten töppäyksistä ja suoranaista rikoksista. Juuri ennen Kanagawan sopimuksen allekirjoittamista luottamukseen syntyi särö, kun Susquehannan kappalainen vaelsi liian syvälle sisämaahan. Japanilaiset ilmoittivat hätäannuksesta kommodorille, joka hoiti asian jämäkästi kutsumalla heti kaikki maanmiehensä takaisin laivoille. Hänen ”ripeä toimintansa” sai japanilaisilta kiitosta. On mielenkiintoista, että asiasta matkakertomuksessa kerrotaan, vaikka se amerikkalaisille varmasti olikin kiusallinen varsinkin sopimusneuvottelujen alla. Toisaalta se kiillottaa amerikkalaisten kuvaa ja näyttää, että ongelmiin puututtiin nopeasti ja tiukasti. Perry taas esitetään oikeudenmukaisena ja jämäkkänä johtajana ja tuomarina. Lisäksi matkakertomus hieman vähättelee tapahtumaa kertomalla, että Bittinger oli kävellyt rannalla, kun ”herrasmiehen uteliaisuus” vei hänet ”jossain määrin kauemmas kuin tavallisesti”. Kun japanilaiset määräsivät hänet kääntymään ja palaamaan rantaan, ”hän, mikäli japanilaisiin lähteisiin on uskomisen, veti esiin miekkansa”.²⁴⁶ Japanilaisten kertomuksen paikkansapitävyys asetetaan kyseenalaiseksi, vaikka vääritys muutoin myönnetäänkin. Japanin lakien rikkomisesta kyllä rangaistiin, mutta amerikkalaisesta ei kuitenkaan kirjoitettu erityisen tuomitsevaan sävyyn – ei, vaikka tämä olisi pahimmillaan voinut kaataa neuvottelut. Ehkä tapaus on päätynyt kirjaan eräänlaisena jännittävänä kaskuna, vaikka voisi kuvitella Perryn olleen raivoissaan tapahtumahetkellä.

Myös pienempää rötöstelyä sattui. Perry rankaisi miehistöään pienistäkin rikkeistä, sillä kuri ja järjestys olivat hänelle paitsi kunnia-asia, myös tärkeä näytönpaikka japanilaisten edessä. Muutama

246 Perry 1856, 360.

miehistön jäsen lähti luvatta rantaan 19. huhtikuuta 1854 Shimodassa. Heidän käytöksensä oli sinänsä viatonta, sillä he tahtoivat vain jaloitella ja etsiä juomaa. Kommodori kuitenkin katsoi asialliseksi rangaista kaikkia rantaan lähteneitä. Heidät määrättiin pysymään laivalla ja heidän palkanmaksuunsa tuli tauko.²⁴⁷

Jälleen matkakertomus tunnustaa amerikkalaisten rötökset, joskin myös kertoo sen olleen suhteellisen pieni rike. Samalla se kiillottaa jälleen Perryn kuvaa ja hänen kunniakkuuttaan asian hoitamisessa. Pienempiä rötöksiä tapahtui paljon. Matkan aikana esimerkiksi uhkapelattiin temppeleissä, kiivettiin aitojen yli pihalle, varasteltiin, ostettiin miekkoja, riehuttiin humalassa, raapaistiin kauppiasta veitsellä ja aiheutettiin mellakka basaarilla²⁴⁸. Näitä ei kuitenkaan eritellä matkakertomuksessa. Kaikkiin rikkeisiin ei saanut ylevää otetta ja varmasti osaa rikkeistä pidettiin liian pieninä raportoitavaksi.

Lew Chewllä tapahtui matkan rikoksista suurin. Pienempiin välikohtauksiin kuuluivat lewchewläisten lasten amerikkalaisia merimiehiä kohti heittelemät kivet sekä yhden amerikkalaisen merimiehen ja lewchewläisen teurastajan välinen tappelu, jossa lewchewläinen oli hakannut amerikkalaista kalikalla. Isompi vyyhti oli kuitenkin amerikkalaisen merimiehen murha, jonka tutkinta oli vielä kesken kommodorin saapuessa saarelle matkan puolivälissä.²⁴⁹

Amerikkalainen Board oli löytynyt kuolleena rantavedestä. Hän oli kuollut lukuisiin päähän kohdistuneisiin iskuihin, joiden vuoksi hän oli vaipunut tajuttomaksi ja hukkunut matalaan veteen. Asiaa tutkittaessa paljastui todellinen rikosten sarja. Humalainen Board oli 12. kesäkuuta 1854 tunkeutunut Nahassa yksityisasuntoon, jossa oli nainen ja lapsi. Board oli ottanut esiin veitsen, uhannut naista ja ”yrittänyt likaisinta häväistystä” eli raiskausta. Naisen huuto hälyytti paikalle kylän miehiä, jotka pysäyttivät teon. Board pakeni ihmisjoukko perässään rannalle, jossa häntä heiteltiin kivillä. Lewchewläisten mukaan hän omassa humalassaan kaatui veteen ja hukkui, mutta kommodori epäili asiaan liittyneen muutakin.²⁵⁰

Perry oli kahden vaiheilla. Hän oli sitä mieltä, että miehen kuolema oli ”laittomasti aiheutettu”, mutta toisaalta siihen oli synnä ”hänen oma, mitä inhottavin naiseen kohdistuva häväistyksensä”, joten kuolema oli osittain ansaittu. Kommodori kuitenkin päätti, että tapaus tulisi tutkia ja syyllisiä rangaista. Tämä ehkäisisi tulevia konflikteja, jos ja kun ulkomaalaisia Lew Chewllä jatkossakin vierailisi. Niinpä Lew Chewn viranomaiset tuomitsivat kuusi henkilöä, koska ”on yksinkertaisesti laitonta heitellä kivillä ja vahingoittaa henkilöitä niin, että he kaatuvat veteen ja hukkuvat”. He

247 Perry 1856, 417.

248 Wiley 1990, 346-437, 442.

249 Perry 1856, 492.

250 Perry 1856, 492-493.

tarjosivat Perrylle mahdollisuutta päättää rangaistuksesta Yhdysvaltain lakien mukaan, mutta tämä kieltäytyi sanoen, ettei hänen tarkoituksensa ollut sekaantua maan lakeihin. Lopulta päätekiä karkotettiin loppuajaksi toiselle saarelle ja muut osalliset karkotettiin määräajaksi.²⁵¹

Lew Chewn tapaukseen Perryn vaikutti olevan vaikeaa suhtautua vähätellen ja sitä oli mahdoton kääntää amerikkalaisten eduksi. Raikausta pidettiin selvästi rikoksista kammottavimpana ja kyläläisten reaktiota siksi oikeutettuna. Perry joutui kuitenkin pohtimaan asiaa laajemmin koko maiden välisten suhteiden kautta. Hän ei puolustellut maanmiestään millään tavalla, vaan tuomitsi tämän teon siinä missä muutkin. Kuitenkin suhteiden oikeudenmukaisen jatkumisen vuoksi hän joutui vaatimaan tuomiota kivittäjille. Matkakertomus kuvaa Perryn selvittäneen tämän moraalisen dilemman järkiperaisesti.

Matka ei rötöksistä huolimatta ollut täyttä kurjuutta. Amerikkalaiset innostuivat joka kerta, kun Washingtonin nimi mainittiin. Matkakertomus äityy suorastaan lennokkaaksi aina, kun Washington tuli ilmi edes sivulauseessa. Amerikkalaisten itsetuntoa hiveli varmasti erityisesti se, jos joku ulkomaalainen tunsi nimen. Esimerkiksi Japanissa heti ensitapaamisella eräs paikallinen tulkki tunsi hieman Amerikan historiaa ja maantiedettä sekä Washingtonin:

”He was not unacquainted with the character and conduct of Washington, and called him ”a very great mandarin.” Where is that the honored name of the Father of our country, this man for all time, this man, whose peerless purity is the proud heritage of a common humanity the world over, has not reached? It is heard in the Arab tent, and in the Chinese village, under the shades of Lew Chew, and in the cities of Japan, in southern Asia, and on the shores of the Arctic; all western Christendom knows it, all honors it.”²⁵²

Japanilaisten tietoa ja oppineisuutta kyllä kunnioitettiin, mutta samaan aikaan on nähtävissä käsitys siitä, ettei tieto esimerkiksi Washingtonista ole välttämättä japanilaisten ansio, vaan amerikkalaisten. Amerikkalaiset itse ovat niin hieno kansa, että heidän arvostetun johtajansa nimi on kaikkien huulilla. Kunnioitettu Washington tunnetaan kaikkialla maailmassa, tuo maan isä, jonka ylpeitä lapsia amerikkalaiset olivat. Syvälinen pohdiskelu lienee lisätty matkakertomukseen puhtaaksikirjoitusvaiheessa, mutta osoittaa yhtä kaikki millaisesta mahtimaasta amerikkalaiset ovat maailmalle lähteneet. Washingtonia ei unohdettu vierailun aikana, vaan ulkomailta, myös Japanista, kerättiin paloja mahtavaan monumenttiin²⁵³. Amerikkalaiset siis saivat Japanilta lahjaksi kivenjärkäleen, josta ei vielä ollut edes muotoiltu mitään. Silti pelkkä käyttötarkoitus, monumentti Washingtonille, teki siitä arvokkaan ja hyvän lahjan.

Myös Lew Chew antoi kivenjärkäleen Washingtonin monumenttia varten, mikä kirvoittaa

²⁵¹ Perry 1856, 493.

²⁵² Perry 1856, 192.

²⁵³ Perry 1856, 485.

matkakertomuksessa pitkän pohdinnan Amerikasta, amerikkalaisista ja Washingtonista:

”Various parts of the world, as is known, have testified their appreciation of the exalted virtues of the father of our country, by contributing a stone to be wrought into the monument which is rising at Washington to perpetuate the memory of one who presented a specimen so rare of the qualities which ennoble humanity. There is something at once impressive and beautiful in such a tribute, coming from the men of various lands and tongues, as if all were anxious to claim their kindred share in a glorious possessor of human nature, and to attest their respect for such an illustration of human purity. It serves to show that as a *man* Washington belonged to the world, and men every where are justly proud of their brotherhood ; such pride is their tribute to human virtue ; as the leader of our army who periled all he had on earth for his country, and as the head of our republic, he belonged indeed to us ; but we are willing and glad that good men everywhere should seek to catch inspiration from his virtues. When these poor Lew Chewans knew that a stone from their far distant land would be acceptable, even they understood what it meant, they had heard of ”the great mandarin”, as they called him, an the stone was sent.”²⁵⁴

Edes tämä pitkä lainaus ei kata koko hurmoksellista paatosta, jolla Washingtonia muistellaan. Matkakertomus on useassa kohtaa vaikealukuista vanhan kielen ja pitkien lauseiden vuoksi, mutta tämä isänmaallinen hehkutus nousee runollisuudessaan ylitse muiden. Lainaus esiintyy kirjan loppupuolella, kun sopimukset on solmittu ja ystävyysuhteita muodostettu. Eräällä tavalla se tiivistää koko matkan ja ajan ajatusmaailman: amerikkalaiset ovat tuoneet inspiraation kaukaisille kansoille. Washington ei yhdistänyt pelkästään Yhdysvaltoja, vaan hän voi yhdistää koko maailman olemalla puhtaana ja jalona esimerkkinä kaikille kansoille. Hän kuuluu ensisijaisesti amerikkalaisille, mutta jalona kansana amerikkalaiset ovat valmiita jakamaan.

Puhtaaksikirjoittaja Francis L. Hawks on kenties päässyt hyödyntämään papin työnsä tuomaa kokemusta ja taitoa Washingtonista kirjoittaessaan, sillä Washington ja hänen kuvailunsa saavat hurmoksessaan jopa uskonnollisia sävyjä. Tässä amerikkalaisuuden levittäminen vertautuu jopa kristinuskon levittämiseen. Nyt levitetään amerikkalaista ajatusmaailmaa ja instituutioita, joiden katsotaan pohjaavan Washingtoniin ja jotka voisivat tuoda sivistystä eli eräänlaista pelastusta takapajuisille pakanoille. Näin kutsumuskohtalo laajenee Yhdysvaltain mantereeseen ulkopuolellekin.

Sen lisäksi, että Washingtonia tehtiin tutuksi yhä syvemmälle maailman eri kolkkiin, oli matkalla hyvin konkreettisia hyötyjä, kuten navigointi:

”- - it can be said, with honest pride, that the Americans have contributed very much towards the hydrographical information of that part of the world, and especially of the gulf and bay of Yedo, waters hitherto almost unknown to foreign navigators.”²⁵⁵

Amerikkalaiset saivat siis kunniaa siitä, että matkallaan hyödyttivät koko maailmalle yleishyödyllistä asiaa, vesillä navigointia. Aikana, jolloin laivaliikenne oli tärkeää niin kaupankäynnin kuin kaiken muunkin liikkuvuuden osalta, ei saavutus ollut aivan pieni. Osa

254 Perry 1856, 497.

255 Perry 1856, 489.

navigoinnista ja kartoittamisesta tehtiin kuitenkin hyvinkin itsevarmasti, kun uusia paikkoja nimettiin oman mielen mukaan sen sijaan, että olisi kysytty paikallisilta niiden oikeita nimiä. Japanissa esimerkiksi Uragan lahden lähetytyillä sijainnut toinen lahti sai Perryltä nimen Susquehanna Bay erään laivan mukaan. Perryä taas kunnioitettiin, kun luutnantti Bent nimesi erään saaren Perry Islandiksi.²⁵⁶ Paikkojen ”löytäminen” ja nimeäminen ei ollut omana aikanaan erikoista, mutta kertoo kuitenkin paljon ajatusmaailmasta ja asenteista.

Perry palasi Amerikkaan oltuaan poissa kaksi vuotta ja kaksi kuukautta. Kotimatalla hän pysähtyi Kiinassa ja matkakertomuksessa mainitaan lyhyesti, että hän sai siellä maanmiehiltään ”mitä lämpimimmän vastaanoton”. Japanilaiset taas lähettivät myöhemmin terveisiä, joiden mukaan Perryn ”nimi tulisi elämään ikuisesti Japanin historiassa”. Pois on jätetty ehkä liian yleviksi, jopa rienaaviksi yltyneet kehut. Kiinassa amerikkalaiskauppiaat vertasivat Perryä Kolumbukseen ja Vasco da Gamaan. Lähetysaarnaaja Bettleheim taas viimeisellä tapaamisellaan vertasi Perryä Jeesukseen ja Japanin matkaa Jeesuksen tehtävään maan päällä.²⁵⁷ Niin itsetietoinen kuin Perry olikin, olisi tällaisten kehujen painaminen kirjaan ollut liikaa. Vaatimattomuus olisi parempi hyve kuin liian suureellinen itsekehu.

Kokonaisuutena matkakertomus antaa amerikkalaisista yhtenäisen kuvan. Soraäänät ja erimielisyydet on pääosin jätetty pois matkakertomuksesta. Amerikkalaiset kommentoivat vierasta kulttuuria ja sen tarjontaa ja pääosin pitävät itsensä sen yläpuolella. Uuteen suhtaudutaan terveellä uteliaisuudella – vaikka uteliaisuus ajaisi vaikeuksiinkin – ja uutta tietoa halutaan saada. Kuitenkin samaan aikaan rivien välistä voi nähdä, ettei näihin uusiin asioihin ja ilmiöihin tutustuminen ollut aina sykehdyttävä hetki, vaan joskus tieto antoi pontta sille ajatukselle, että oma kotimaa on parempi. Asioita verrattiin omaan kulttuuriin, eikä erilaisuutta yleisesti pidetty positiivisena. Asiat olivat joko melkein yhtä hyviä kuin kotona, tai huonompia. Omaan identiteettiinsä amerikkalaiset liittivät vahvasti (teknologisen) kehityksen ja sivistyksen yleensä. Esimerkiksi sumo-ottelu tai julkinen kylpylä ovat esimerkkejä asioista, jotka amerikkalaiset halusivat unohtaa mahdollisimman pian, sillä ne eivät sopineet heidän arvoihinsa. Uskontoa amerikkalaiset pitivät arvossaan ja kristillisyyttä hyveellisenä. He toteuttivat uskontoaan ja toivat sitä esille matkakertomuksessa, välillä aiheellisesti ja välillä irrallisena huomautuksena. Usein esimerkiksi päivien tapahtumista kerrottaessa matkakertomus korosti, kuinka sunnuntaina vietettiin messua ja pidettiin kristillinen lepopäivä. Japanilaisten pakanaisuus huoletti ja jopa suretti heitä.

Matkakertomus maalaa amerikkalaisista kuvan sivistyneinä, teknologisesti edistyneinä ja

256 Perry 1856, 268.

257 Perry 1856, 508, 512; Wiley 1990, 448, 453.

hyvätapaisina ihmisinä. Toisaalta he ovat valmiita koviin keinoihin ja painostukseen silloin, kun tilanne sitä vaatii – toisin sanoen silloin, kun voivat ajaa omaa etuaan tai ”auttaa” muita esimerkiksi heitä sivistämällä. Uhkavaatimukset ja painostus kuuluivat heidän tapaansa neuvotella. Tällainen jämäkkyys ei kuitenkaan näyttäyty negatiivisena, vaan ennemmin vahvana johtajuutena. Samalla amerikkalaisista tulee kuva lempeinä, mutta jämäköinä vanhempina, jotka ohjaavat jälkikasvuaan oikealle polulle – näin siis mikäli haluaa käyttää samaa perheretoriikkaa, jolla maiden välisiä suhteita on usein kuvattu niin matkakertomuksessa kuin myöhemmässä tutkimuksessakin.

7 PÄÄTÄNTÖ

Perryn matka Japaniin ja siitä julkaistut kertomukset olivat laajimpia Japania koskevia kuvauksia pitkään aikaan. Aiemmat kohtaamiset olivat olleet satunnaisia ja pitkälti japanilaisten itsensä ehdoilla tapahtuneita. Nyt maasta ja sen kansasta saatiin kertaheitolla paljon uutta tietoa, joka lisääntyi koko ajan yhteistyön syventyessä, kaupankäynnin käynnistyessä ja ihmisten matkatessa niin Yhdysvalloista Japaniin kuin Japanista Yhdysvaltoihin. Näillä tuoreilla ja laajoilla tiedoilla oli iso merkitys, sillä ne loivat pohjan kanssakäymiselle. Samaan aikaan on muistettava, ettei niille voi antaa liian suurta painoarvoa siinä mielessä, että ne olivat tiettyjen ihmisten välillä tapahtuneiden kohtaamisten kuvauksia. Ne vaikuttivat diplomatiaan ja olivat diplomatiaa, mutta ne olivat tapahtumia muiden joukossa.

Uteliaisuus maiden välillä oli ilmeistä ja Perryn vierailu maassa oli käännekohta. Joskus tapahtumaketjua on kuitenkin tulkittu jopa niin, että Perry avasi Japanin ja sai aikaan myllerryksen, joka johti Meiji-restauraatioon, nationalismiin ja lopulta toisen maailmansodan kauhuihin. Esimerkiksi George Feiferin mukaan Perryn maahantulo tulkittiin Japanissa väkivaltaiseksi ja painostavaksi, mikä taas johti vihaan Perryä ja Yhdysvaltoja kohtaan ja yhdessä monien muiden tekijöiden kanssa lopulta Pearl Harboriin. Hän argumentoi Perryn saapumisen murentaneen Japanin turvallisuutta ja ylpeyttä, mikä tietyllä tapaa ajoi maan nationalismiin ja puolustusasemiin. Tällainen tulkinta tuntuu kuitenkin yksinkertaistetulta. Japanin avautuminen ja Meiji-restauraatio olisivat todennäköisesti tapahtuneet joka tapauksessa. David L. Howell kirjoittaa osuvasti, ettei Perry ollut päähenkilö, vaan katalysaattori. Maan sisäinen kuohunta oli jatkunut jo pitkään ja Perry oli tekijä, joka laukaisi tilanteen. Japanilaiset myös tiesivät, että länsi oli tulevaisuus, joko hyvässä tai pahassa. Lännellä oli hallussaan välttämätöntä teknologiaa ja kehitystä, jota ei voinut paeta. Tilanteeseen sopeutuminen tavalla tai toisella oli välttämätöntä ja se olisi tapahtunut ilman Perryäkin. Perryn saavutuksena pidetäänkin niiden suhteiden vakinaistamista ja laajentamista, jotka aiemmin olivat olleet vain sarja yksittäisiä kontakteja.²⁵⁸

Perryn ja Meiji-restauraation jälkeen Japani nousikin nopeasti merkittäväksi toimijaksi niin Itä-Aasiassa kuin globaalistikin. Maa voitti Venäjän sodassa 1904-1905 pysäyttäen lännen pyrkimykset tunkeutua Itä-Aasiaan, hallitsi pian Koreaa ja Mantšuriaa sekä pääsi verrattain nopeasti irti epätasarvoisista sopimuksista saaden tariffiautonomian ja lopettaen ulkomaiden etuoikeudet omalla maaperälläään. Japani nousi nopeasti Aasian ainoaksi imperialistivaltioksi, sillä maalla oli pian Itä-Aasian vahvin armeija ja Tyynen valtameren suurin laivasto. Samaan aikaan Japanin ja Yhdysvaltain välit muuttuivat epäluuloisemmiksi toisiaan kohtaan ja rasismi kasvoi. Vuoteen 1907

258 Feifer 2007, 106-107; Howell 2000, 85-86; Neumann 1963, 3.

mennessä japanilaisten sotasuunnitelmissa Yhdysvallat esitettiin mahdollisena vihollisena.²⁵⁹

Tuntuu kuitenkin epäreilulta syyttää Perryä Pearl Harborista, vaikka hän olisikin synnyttänyt Japanissa jopa puhdasta vihaa sekä katalysoinut liikkeelle nationalismiin johtavan ketjun. On kuitenkin huomattava, ettei Perry ollut ainoa aktiivinen tekijä, vaan maiden johtajat ja hallitukset vaikuttivat tapahtumien kulkuun ja maiden välisiin suhteisiin vielä kauan Perryn jälkeenkin. Lisäksi maailmanlaajuiset tapahtumat ovat ohjanneet asioita ja ilmapiiriä suuntaan jos toiseenkin. Feifer huomauttaa kyllä oivaltavasti, että voimankäyttöä tulee harkita nykypäivän politiikassakin, koska sillä voi olla odottamattomia seurauksia. Samaan aikaan on kuitenkin ymmärrettävä, että vaikka Perry olisi ollut yksi vaikutin, ei lopputulos ollut ennalta määrätty. Jos näin ajatellaan, redusoidaan myös Perry ja matka Japaniin vain yhteen asiaan. Samalla unohdetaan matkan muut puolet ja saavutukset ja sysätään sodan kauhut sekä sodan aikana tehdyt valinnat yksin historian harteille. Historian taaksepäin lukeminen näin yksinkertaistetusti ei ole hedelmällistä.

Lisäksi on muistettava, ettei Japani ollut Itä-Aasian ainoa maa, jota kohtaan Yhdysvalloilla oli intressejä²⁶⁰. Suurvaltopolitiikka oli mutkikasta, eikä esimerkiksi Pearl Harborin iskun redusointi kahden maan väliseksi sattumukseksi ole mielekäästä. Kuitenkin Perryä on käytetty myöhemmin hyväksi etenkin toisen maailmansodan aikaan – vieläpä molemmilla puolilla. Pearl Harborin iskun suunnitellut admiraali Isoroku Yamamoto sanoi listautuneensa laivastoon, koska halusi tehdä vastavierailun Perryn vierailulle. Yhdysvalloissa *Know Your Enemy – Japan* -propagandavideossa esitetään, kuinka Perry ojentaa kättään ystävyiden ja kaupankäynnin merkeissä, mutta surkean takapajuinen Japani ei voinut kilpailla modernien valtioiden kanssa. Japanin antautumisseremoniassa vuonna 1945 Yhdysvallat hyödynsi symboliikkaa ankkuroimalla alukset samaan paikkaan, kuin Perry liki sata vuotta aiemmin. Tykkitornissa oli Perryn lippulaivan vanha Yhdysvaltain lippu, jossa oli vain 13 tähteä. Liittoutuneiden miehitysjoukkoja ja miehityshallintoa johtanut Douglas MacArthur muistutti myös radiopuheessaan amerikkalaisyleisölle, kuinka Perry oli pyrkinyt tuomaan Japanin valaistuksen ja kehityksen aikakaudelle, mutta Japani oli näitä ansioita vääristellen luonut aivan päinvastaisen yhteiskuntajärjestelmän.²⁶¹ Riippuen siitä, kummalla puolella Tyyntä valtamerta oltiin, oli Perry vihollinen tai sankari.

Toisaalta Perryä yritettiin käyttää diplomatiassa myös positiivisella tavalla. Shimodassa järjestettiin ensimmäinen *Kurofune sai*, Mustien laivojen festivaali, vuonna 1934. Vuosittainen juhla muisti sataman avaamista kaupalle. Festivaalia jatkettiin sodan jälkeen vuonna 1947. Yhdysvallat liittyi juhlintaan 1953, kun juhlittiin Perryn matkan satavuotisjuhlaa. Samalla tavoitteena oli suhteiden

²⁵⁹ Cohen 2000, 2, 8-9.

²⁶⁰ ks. lisää Yhdysvaltain ja Itä-Aasian suhteista esim. Goldman & Merle 2000, Thomson et al 1981.

²⁶¹ Dower 1986, 18, 21; Neumann 1963, 1; Wiley 1990, 484-485.

myönteinen vahvistaminen ja yhteistyön tiivistäminen. Yhdysvaltain intressien taustalla tosin olivat myös Korean sota ja kylmä sota. Tätäkin juhlaa varjostivat edelleen sota ja Japanin miehitys, vaikka toisaalta moni japanilainen juhli juhlaa nimenomaan miehityksen päättymisen johdosta.²⁶²

John W. Dower on kirjoittanut, että on miellyttävää ajatella, kuinka Japani ja Yhdysvallat pääsivät nopeasti yhteistyöhön toisen maailmansodan ja täydellisen vihanpidon jälkeen. Sodan aikana myös kielenkäyttö oli rajua, kun vastapuolta dehumanisoitiin ja jopa koko Japanin kansa, siviilit mukaan lukien, asetettiin viholliseksi. Sodan jälkeen retoriikka muuttui nopeasti. Dower kuitenkin katsoo, että dramaattinen muutos voi häivyttää sodan ajan paradoksit ja voi olla vaarallista unohtaa, miten helposti sota syttyi ja kuinka raju se oli. Hän huomauttaa, ettemme voi kuvitella ymmärtävämmme sotaa Aasiassa tai maailmanlaajuista ja kansojen välistä konfliktia, jos emme onnistu korjaamaan ja uudelleenluomaan historiallista muistia.²⁶³ Sama historiallisen muistin korjaaminen ja uudelleentulkinta voi olla tarpeen Perryn kohdalla.

Sekä Perryä että Perryn matkakertomusta on käytetty erilaisiin tarkoituksiin ja samalla Perry on kasvanut myyttiseksi hahmoksi niin hyvässä kuin pahassakin. Matkakertomusta ja Perryn tulkintoja Japanista ei voi typistää yhteen asian, vaan tapahtumia pitää yrittää uudelleentulkita aina uutta tietoa saataessa ja yrittää nähdä myös laajempi kuva. Siksi objektiivinen tutkimus Perrystä ja matkasta Japaniin on edelleen tarpeellista. Perryllä ei ollut sen kummempaa suhdetta Japaniin ennen matkaa. Hän piti paikkaa kiinnostavana ja tarpeellisena kauppareittien kannalta, mutta suurelta osin matka tehtiin velvollisuudentunnosta ja tavoitteena oli hoitaa määrätty tehtävä hyvin. Perryn pitäminen erityisenä Japaniin lähetettynä pelastajana on siis väärä mielikuva – matkaa olisi voinut johtaa joku muukin sopiva henkilö. Matkassa kenties Perryn asemaa kiinnostavampaa ovatkin juuri ne kuvaukset ja uudet tiedot, joita matka Japanista tarjosi. Matkakertomuksessa luotiin uusia mielikuvia vieraasta maasta ja korjattiin vanhoja käsityksiä. Lisäksi matkakertomus esitteli tuntematonta Lew Chewtä ja asetti uusia hierarkioita kansojen välille. Japanista toivottiin projektia, jossa amerikkalaiset saisivat määrittää sivistyksen ja kehityksen ja ohjata maata nimenomaan tähän suuntaan. Myöhempi historia osoitti, ettei Japani alistunut sanattomaan suunnitelmaan aivan odotetulla tavalla.

Lewchewläiset pääsivät mukaan ison maailman politiikkaan ja kauppaan. Toki maa oli jo aiemmin ollut mukana kanssakäymisessä, mutta virallinen sopimus Yhdysvaltain kanssa varmasti helpotti puun ja kuoren välissä ollutta pikkumaata. Lew Chew oli tärkeä tekijä myös Japanin asemaa mielikuvatasolla määriteltäessä. Lew Chew asettui sopivasti Kiinan ja Japanin väliin. Monessa

262 Saeki 2005, 142, 147.

263 Dower 1986, xi, 11, 78-79, 81.

asiassa kelvoton Kiina jäi Japanista kauas taakse, mutta Lew Chew tasapainoili näiden kahden välillä. Maalla oli ehdottomasti potentiaalia, mutta myös paljon huonoja puolia. Se kuitenkin antoi mittasuhteen ja toivon siitä, että kehitys on mahdollista. Amerikkalaiset toivoivat kehityksen nostavan sekä Lew Chewn että Japanin lopulta täysin sivistyneelle tasolle.

Japanilaiset muuttuivat kammottavista barbaareista neuvottelukumppaneiksi, joiden kanssa on mahdollista päästä sopimukseen. Kansa oli toki outo ja joistakin tavoista amerikkalaisten oli vaikea päästä yli, mutta kokonaisuutena ajatukset japanilaisista ja japanilaisista muuttuivat selkeämmiksi ja aiempaa positiivisempaan suuntaan. Esimerkiksi käsitys taiteesta muuttui täysin päinvastaiseksi kuin aiemmin ja japanilaisen taiteen, sisustuksen ja vaatetuksen ihailu eli japonismi nousikin pinnalle 1800-luvun lopulta lähtien. Uskonnoissa – niin pakanallista kuin se olikin – nähtiin joitakin samankaltaisia piirteitä kuin kristinuskossa. Toisaalta yhä toivottiin, että kansa voitaisiin pelastaa kristinuskon avulla.

Kiintoisaa on, että japanilaisten ulkonäköä kuvailtiin matkakertomuksessa varsin neutraalisti. Kuvailut ovat usein enemmän toteavia kuin arvottavia. Esimerkiksi vaatepartta kuvaillaan materiaalien ja värien suhteen, eikä vaatteita verrata länsimaisiin esimerkiksi hienouden tai käytännöllisyyden puolesta. Ihmisiä kuvaillaan esimerkiksi ”älykkään” tai ”vähemmän älykkään” näköisiksi, joskus ”siedettäväksi” tai jopa ”rumiksi”. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että ulkonäöllisesti japanilaiset tekivät amerikkalaisiin vaikutuksen. Ikävämät ulkonäön piirteet henkilöityvät eniten kiinalaisiin ja sen jälkeen lewchewläisiin. Kun kolmea kansaa vertaa, vaikuttaa siltä, että amerikkalaiset kokivat japanilaiset lähimmäksi itseään, vaikka toki itse olivat se kaikkein sivistynein kansa. Kuva japanilaisista kansana oli murroksessa, sillä aiemmat stereotypiat eivät välttämättä pitäneetkään paikkaansa.

Sirpa Aallon muovaamat käsitteet *täydellinen toiseus* ja *suhteellinen toiseus* auttavat kuvaamaan joitakin piirteitä. Japanilaiset olivat liki täydellisesti toisia uskonnon suhteen. Yhtenevät piirteet olivat toki ilahduttavia, mutta kristinuskon mahdollisuudet maassa nähtiin heikkoina. Myös joissakin sivistyksellisissä asioissa japanilaiset olivat täydellisesti tai suhteellisesti toisia. Sumopainin asema hienona huvina oli matkakertomuksen kauhistelussa täydellisen toista, samoin osa taiteellisista saavutuksista nähtiin heikkoina. Sen sijaan jotkut keksinnöt, kuten rukouspyörä tai bambuinen kaukoputki olivat vain suhteellista toiseutta.

Joissakin asioissa kansojen välillä ei juurikaan ollut eroja, vaikkei tätä suoraan matkakertomuksessa myönnetäkään. Sivistynyt keskustelu maailman asioista luonnistui helposti monilta ja koulutus oli selvästi laajaa. Japanilaisten perhearvot – ainakin se, mitä amerikkalaiset näkivät – olivat kelvolliset. Vanhempia kunnioitettiin, perheet olivat yksiavioisia ja naisten asema hyvä.

Yhtäläisyyksiä ei kuitenkaan tohdittu avoimesti tunnustaa, sen verran edistyneemmässä asemassa amerikkalaiset halusivat näyttäytyä. Amerikkalaiset pitivät tiukasti kiinni ajatuksestaan, jonka mukaan he olivat sivistyksen huippu. Siksi heidän oli mahdotonta ajatella, että japanilaiset olisivat heidän kanssaan samalla tasolla. Itämainen kehitys ja sivistys oli erilaista ja se nähtiin heikompana. Näin Japania ja muuta Aasiaa katsottiin juuri orientalismin kuvaamalla tavalla: Toisena, usein ikävällä tavalla erilaisena ja peilinä, joka heijastaa omaa paremmuutta. Japanissa oli kyllä kehitystä ja kulttuuria, mutta ei tarpeeksi hyvää. Erityisen hyvin tämä ajatus tulee ilmi perheretoriikassa, jossa Japani on kyllä osa perhettä, mutta lapsen osassa. Kehityksen suhteen maa ja sen kansa on vasta oppimassa ja opettelemassa kokeneempien johdolla. Maata ei siis nähty erilaisena aikuisena, vaan kehittymättömänä lapsena, pikkusisarena, joka toivottavasti kasvaisi sivistyneeksi aikuiseksi. On myös huomattava, että Perryn matkakertomus on suhteellisen neutraali ja siloteltu kuva matkasta – suurempaa tekstiä ja rajumpia mielipiteitä japanilaisista ja japanilaisuudesta saa tutustumalla miehistön matkakertomuksiin.

Amerikkalaiset itse saivat matkasta vahvistusta käsityksilleen omasta edistyneisyydestään. Idän kulttuureja arvotettiin omista lähtökohdista, kun sivistys ja kehitys nähtiin faktoina, ei mielipiteinä. Itämaista sivistystä ja kehitystä ei nähty sivistyksenä ja kehityksenä, koska ne olivat liian erilaisia sekä konkreettisesti että niiden taustalla piilevien ajatusmaailmojen suhteen. Amerikkalaiset eivät ehkä täysin ymmärtäneet ja tunteneet itämaisia filosofioita ja maailmankuvaa, joita tuntemalla itä olisi saattanut avautua heille erilaisena. Amerikkalaisille maailma avatui anglosaksisesta näkökulmasta ja sivistys oli jotain, joka eteni tiettyjä portaita pitkin ylöspäin täydellistyen juuri amerikkalaisissa ja Yhdysvalloissa.

Perryn matkakertomus antoi kuitenkin keskusteluun lisää harmaan sävyjä. Matkan jälkeen kuva japanilaisista vaihteli poliittisesta tilanteesta riippuen: välillä japanilaiset olivat melkein valkoisia, kun taas sodan aikana keltaisia apinoita. Perryn matka loi tälle diskurssille järkevän alkupisteen. Aiemmat kertomukset ja tiedot Japanista olivat hataria, sekavia ja heikkoja. Nyt Japania tunnettiin paremmin ja jopa positiivisessa mielessä. Japani ei ehkä ollut lännen veroinen, mutta ainakin idän paras maa ja kansa.

Amerikkalaiset pitivätkin oman ylemmyytensä esillä, mutta eivät pelänneet tuoda esiin Japanin kehitystäkään, eivätkä varsinkaan kehityksen mahdollisuutta. Ymmärrys siitä, että erot kansojen välillä olivat asteittaisia ja joissakin asioissa eroja oli vähemmän kuin toisissa, varmasti auttoi kahden maan yhteistyötä. Todennäköisesti sopimuksen rauhanomainen solmiminen olisi ollut mahdotonta, mikäli maat ja kansat olisivat olleet toisilleen täydellisen toisia aivan kaikissa asioissa. Japanista ei olisi voinut tulla nuorempaa sisarusta, mikäli maa ei jollain tavalla olisi voinut kuulua

perheeseen. Samaan aikaan voidaan tietysti kysyä, onko kansojen välistä täydellistä toiseutta edes olemassa – eikö eri kansoilla ole aina edes yksi yhdistävä tekijä? Näin siitakin huolimatta, ettemme aina halua sitä nähdä. Jos ei muuta, olemme kaikki ihmisiä.

Perryn matkakertomus tarjoaa runsaasti mahdollisuuksia jatkotutkimukselle. Yksi oiva tapa voisi olla Perryn teoksen ja itsenäisesti julkaistujen teosten vertailu. Esimerkiksi tulkki Samuel Wells Williamsin ja kuvittaja William Heinen muistelmat ovat kiinnostavia, ja heidän lisäksi muistelmia julkaisivat monet muutkin miehistön jäsenet. Useat näistä matkakertomuksista ovat vapaasti luettavissa netissä tai tietokannoissa²⁶⁴.

Lisäksi Perryn matkan ympäriltä voi tutkia paljon muutakin, kuin kansojen eroja ja yhteneväisyyksiä. Matkakertomus ja sen muut osat voisivat toimia lähteenä myös merenkulun historiasta kiinnostuneille tutkijoille karttoineen ja navigointiohjeineen. Koska kirjat käsittelevät laajasti myös biologiaa ja maantiedettä, voisi matka kiinnostaa muitakin, kuin historioitsijoita. Matka ja sopimus kiinnostivat lehdistöä runsaasti, joten hyvänä alkuperäislähteenä voisivat toimia myös eri maiden sanomalehdet. Poliittinen historia ja politiikan tutkimus voisivat tutkia neuvotteluja ja sopimusta oman alansa näkökulmasta. Myös sopimuksen jälkivaikutukset, seuraukset ja toimivuus ovat kiinnostava aihe useastakin näkökulmasta.

Vastaavanlaiselle diskurssien ja Toiseuden tutkimukselle kuitekaan tuskin tulee loppua. Vaikka Perryn ajalle tyypillinen kansojen ja rotujen luokittelu sekä myöhemmin vallalle tullut tieteellinen rasismi eivät enää edustakaan ajatusten valtavirtaa, on monissa yhteiskunnissa edelleen ongelmana epäkunnioittava puhe toisia (ja Toisia) kohtaan. Se, onko kyse rassistisesta puheesta vai muulla tavoin epäkunnioittavasta kielenkäytöstä, on kielentutkijoiden haaste. Historiantutkija sen sijaan näkee pitkän jatkumon, joka vuosisadasta toiseen jatkaa kulkuaan. Vain puheen perustelut vaihtelevat. Kenties nykyhetken pakolaiskriisi tarjoaa tulevaisuuden historiantutkijoille yhtä hedelmällistä analysoitavaa, kuin Perryn matkakertomus tarjoaa nyt.

264 Vapaasti luettavissa on esimerkiksi Williamsin päiväkirja Hong Kongin yliopiston sivuilla: <http://ebook.lib.hku.hk/CADAL/B31435270/>. Brownin yliopiston Perry in Japan – A Visual history -nettisivulta löytyy päiväkirjoitteita usealta kirjoittajalta, Williamsin lisäksi mm. Heineltä ja Perryltä. <http://library.brown.edu/cds/perry/accounts.html> Viitattu 24.7.2017.

LÄHDELUETTELO

ALKUPERÄISLÄHTEET

Alkuperäislähteenä käytetty kirjallisuus

Perry, Matthew C. 2000 (1856). Narrative of the expedition of an American squadron to the China seas and Japan, performed in the years 1852, 1853, and 1854, under the command of Commodore M. C. Perry, United States Navy, by order of the government of the United States. New York: Dover Publications Inc.

Arkistolähteet

Naval History and Heritage Command. Navy Department. Report of the Secretary of the Navy, December 4, 1852. [Washington, DC, 1852]: 295-297.

<https://www.history.navy.mil/research/library/research-guides/z-files/zb-files/zb-files-p/perry-matthew-c/perry-mc-secnv.html> Viitattu 7.12.2016.

TUTKIMUSKIRJALLISUUS JA ARTIKKELIT

Aalto, Sirpa: Kulttuurien törmäminen vai kohtaaminen – skandinaavit ja saagojen *finnit*. Teoksessa Vieraan rajalla. Toimittanut Kari Alenius & Olavi K. Fält, Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Rovaniemi 2012. Tornion kirjapaino, Tornio 2012. *Studia Historica Septentrionalia* 64.

Adas, Michael. *Dominance by Design: Technological Imperatives and America's Civilizing Mission*. vol. 1st Harvard Univ. pbk. ed, Harvard University Press, 2006.

Bender, Thomas: *A Nation Among Nations, America's place in world history*. Hill and Wang, 2006.

Bevir, Mark. 1992. "The Errors of Linguistic Contextualism". *History and Theory*, Vol. 31, No. 3, s. 276-298.

Burke, Peter: *History as Social Memory*. Teoksessa Peter Burke, *Varieties of Cultural History*. Polity Press, 1998.

Cohen, Warren I.: *The Foreign Impact on East Asia*. Teoksessa *Historical Perspectives on Contemporary East Asia*. Toimittanut Merle Goldman ja Andrew Gordon. Harvard University Press, 2000.

Countryman, Edward: *Americans, A Collision of Histories*. Hill and Wang, 1996.

Dover, John W: *War without mercy. Race and power in the Pacific war*. Pantheon Books, New York, 1986.

Eriksen, Thomas Hylland: *Ethnicity and Nationalism*. Second Edition. Pluto Press 2002 (1993).

Feifer, George, "Perry and Pearl: The Unintended Consequence". *World Policy Journal*. Vol. 24 Issue 3 (Fall 2007), 103-110.

Fält, Olavi K.: *Eristäytyneisyyden kausi – länsimaisen kulttuurin toinen aalto*" Teoksessa *Japanin kulttuuri*. Toimittanut Olavi K. Fält, Kai Nieminen, Anna Tuovinen, Ilmari Vesterinen. Otava, 1994.

Fält, Olavi K.: *Eristäytyneen Japanin kuva*. Teoksessa *Japanin kulttuuri*. Toimittanut Olavi K. Fält, Kai Nieminen, Anna Tuovinen, Ilmari Vesterinen. Otava, 1994.

Fält, Olavi K.: *Introduction*. Teoksessa *Looking at Other. Historical study of images in theory and practise*. Toimittanut Kari Alenius, Olavi K. Fält & Seija Jalagin. Oulun yliopisto, Oulu, 2002.

Gordon, Andrew: *A Modern History of Japan*. Oxford University Press, 2009.

- Hall, Stuart: Identiteetti. Suomentanut ja toimittanut Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Suomenkielinen painos 2002, Vastapaino.
- Henriksson, Markku: Siirtokunnista kansakunniksi, johdatus Yhdysvaltain historiaan. Gaudeamus, 1990.
- Hones, Sheila & Endo, Yasuo, "History, distance and text: narratives of the 1853–1854 Perry expedition to Japan". *Journal of Historical Geography*. Vol. 32 Issue 3 (Jul. 2006), 563-578.
- Howell, David L.: Visions of the Future in Meiji Japan. Teoksessa *Historical Perspectives on Contemporary East Asia*. Toimittanut Merle Goldman ja Andrew Gordon. Harvard University Press, 2000.
- Iriye, Akira: *Across the Pacific: An Inner History of American-East Asian Relations*. Imprint, Chicago, 1992 (1967).
- Iriye, Akira: *Pacific Estrangement: Japanese and American Expansion, 1897-1911*. Imprint Publications, Chicago, 1994 (1972).
- Iriye, Akira: *Power and Culture: The Japanese-American War, 1941-1945* Cambridge, Harvard University Press, 1981.
- Jansen, Marius B.: *The Making of Modern Japan*. Belknap Press of Harvard University Press, 2002.
- Keith, Jeffrey A., "Civilization, Race, and the Japan Expedition's Cultural Diplomacy, 1853-1854." *Diplomatic History*. Vol. 35 Issue 2 (Apr. 2011), 179-202.
- Kowner, Rotem, "Lighter than Yellow, but not Enough': Western Discourse on the Japanese 'Race', 1854-1904". *The Historical Journal*. Vol. 43, No. 1 (Mar., 2000), 103-131.
- LaCapra, Dominick. 1980. "Rethinking Intellectual History and Reading Texts." *History and Theory*, Vol. 19, No. 3, s. 245-276.
- Laemmerhirt, Iris-Aya: *Embracing Differences. Transnational Cultural Flows between Japan and the United States*. Transcript Verlag, 2013.
- Meyer, Milton W.: *Japan*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc, 2009.
- Miller, John H.: *American Political and Cultural Perspectives on Japan. From Perry to Obama*. Lexington Books, United Kingdom 2014.
- Narsimhan, Sushila: *Japanese Perceptions of China in the Nineteenth Century. Influence of Fukuzawa Yukichi*. Phoenix publishing house pvt. Ltd., 1999.
- Neumann, William L. : *America Encounters Japan. From Perry to MacArthur*. The Johns Hopkins Press, Baltimore, 1963.
- Oinas-Kukkonen, Henry: *Kuinka kohdata Fukuda-san? Neuvo USAn aloittaville miehityssotilaille*. Teoksessa *Vieraan rajalla, toim. Kari Alenius & Olavi K. Fält, Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys*. Rovaniemi 2012. Tornion kirjapaino, Tornio 2012. *Studia Historica Septentrionalia* 64.
- Pennanen, Henna-Riikka: *Material, mental and moral progress: American conceptions of civilization in late 19th century studies on 'things Chinese and Japanese'*. Jyväskylä University Printing House, 2015.
- Putney, Martha: *Black Sailors: Afro-American Merchant Seamen and Whalemen Prior to the Civil*

War: Afro-American Merchant Seamen and Whalers Prior to the Civil War. Greenwood Press, 1987.

Reischauer, Edwin O.: Japan: Past and Present. Alfred A. Knopf, New York, 1946.

Reischauer, Edwin O.: The United States and Japan. Cambridge, Harvard University Press 1965.

Reischauer, Edwin O.: Japan. The story of a nation. Tokyo, Tuttle 1981 (1970).

Saeki, Chizuru, "The Perry centennial celebration: a case study in U.S.-Japanese cultural diplomacy". International Social Science Review. Vol. 80 Issue 3/4 (2005), 137-150.

Said, Edward O.: Orientalismi. Suomeksi kääntänyt Kati Pitkänen & Joel Kuortti. Suomenkielinen painos 2011, Tallinna Raamatu- ja kirjanduskeskus. (Alkuteos 1978, uudempi painos 2003)

Schwartz, Stuart B.: Introduction. Teoksessa: Stuart B. Schwartz (toim.), Implicit understandings. Cambridge University Press, 1994.

Skinner, Quentin: Visions of Politics, Volume 1, Regarding method. Cambridge University Press, 2002.

The Journal of Race Development 1912, Vol 2, No 3-4, Vol 3, No 1-2.

Thomas, Hugh: The Slave Trade. The Story of the Atlantic Slave Trade: 1440-1870. Simon and Schuster Paperbacks, 1997.

Thomson, James, Perry, John Curtis & Stanley, Peter W: The American Experience in East Asia. Co-authored with James Thompson and Peter W. Stanley. 1981.

Walworth, Arthur: Black ships off Japan. The story of commodore Perry's expedition. Archon Books, 1966 (1946).

Wiley, Peter Booth: Yankees in the land of the gods : commodore Perry and the opening of Japan. Viking, 1990.

Williams, Wells Samuel: A journal of the Perry expedition to Japan (1853-1854). Yokohama, 1910.

INTERNETLÄHTEET

Dover, John W.: Back Ships and Samurai. Commodore Perry and the opening of Japan (1853-1854). Massachusetts Institute of Technology, Visualizing Cultures. 2008.

https://ocw.mit.edu/ans7870/21f/21f.027/black_ships_and_samurai/pdf/bss_essay.pdf Viitattu 2.6.2017.

Naval History and Heritage Command. Matthew Perryn biografia.

<https://www.history.navy.mil/research/library/research-guides/z-files/zb-files/p/perry-matthew-c.html> Viitattu 15.11.2016.

Naval History and Heritage Command. Commodore Matthew C. Perry and the Opening of Japan.

<https://www.history.navy.mil/research/library/exhibits/commodore-matthew-c-perry-and-the-opening-of-japan.html> Viitattu 27.4.2017.

Naval History and Heritage Command. Admiral.

<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/w/naval-traditions-names-of-rank/officer/admiral.html> Viitattu 25.5.2017.

Naval History and Heritage Command. Commodore.

<https://www.history.navy.mil/research/library/online-reading-room/title-list-alphabetically/w/naval-traditions-names-of-rank/officer/commodore.html> Viitattu 25.5.2017.

Perry in Japan – A Visual History. Brown University Library Center for Digital Scholarship.

<http://library.brown.edu/cds/perry/accounts.html> Viitattu 24.7.2017

Liite 2. Kartta matkan kulusta Kiinan ja Japanin merillä. Kuvassa vain osa kartasta, koko kartta matkakertomuksessa sivun 512 oikealla puolella. Ohuet viivat merellä kuvaavat laivojen reittejä. Selkeyden vuoksi lisätty merkinnät Lew Chewn sijainnista sekä Japaniin Edo (kartassa Yedo), Shimoda (Simoda) ja Hakodate (Hakodadi). Urgan lahti, Kanagawa ja Yokohama sijaitsevat lähellä Edoa.

